

Collection of Papers
from the International Academic Conference
21st – 22nd of October 2016

**PROTECTION OF RIGHTS
IN THE CONTEXT OF THE CLASH
OF LEGAL CULTURES**

**BRATISLAVA
LEGAL FORUM 2016**

Zborník príspevkov
z medzinárodnej vedeckej konferencie
21. – 22. októbra 2016

**OCHRANA SUBJEKTÍVNYCH PRÁV
V KONTEXTE STRETU PRÁVNÝCH
KULTÚR**

**BRATISLAVSKÉ
PRÁVNICKÉ FÓRUM 2015**

BRATISLAVA LEGAL FORUM
BRATISLAVSKÉ PRÁVNICKÉ FÓRUM

2016

SYMPOSIA, COLLOQUIA, CONFERENCES
SYMPÓZIÁ, KOLOKVIÁ, KONFERENCIE

PROTECTION OF RIGHTS
IN THE CONTEXT OF THE CLASH
OF LEGAL CULTURES

BRATISLAVA LEGAL FORUM 2016

OCHRANA SUBJEKTÍVNYCH PRÁV
V KONTEXTE STRETU PRÁVNÝCH KULTÚR
BRATISLAVSKÉ PRÁVNICKÉ FÓRUM 2016

Collection of Papers from the International Academic Conference
Bratislava Legal Forum 2016
organised by the Comenius University in Bratislava, Faculty of Law
on 21st – 22nd of October 2016
under the auspices of Andrej Danko,
the Chairman of the National Council of the Slovak Republic

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie
Bratislavské právnické fórum 2016
organizovanej Univerzitou Komenského v Bratislave, Právnickou fakultou
v dňoch 21. – 22. októbra 2016
pod záštitou predsedu Národnej rady Slovenskej republiky Andreja Danka

UNIVERZITA KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
VYDAVATELSKÉ ODDELENIE

Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
2016

Reviewers of Papers / Recenzenti:

- doc. PaedDr. JCDr. Róbert Brtko, CSc.
- JUDr. Veronika Čunderlík Čerbová, PhD.
- Mgr. Jana Kováčiková, PhD.
- JUDr. Katarína Lenhartová, PhD.
- doc. JUDr. Matúš Nemeč, PhD.
- doc. JUDr. Mgr. Vojtech Vladár, PhD.

Editors / Zostavovatelia:

- Mgr. Michal Lenhart
- JUDr. Jozef Andraško
- JUDr. Juraj Hamuľák, PhD.

© Comenius University in Bratislava, Faculty of Law, 2016

© Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2016

ISBN 978-80-7160-433-4
EAN 9788071604334

CONTENT / OBSAH

VYŽIVOVACIA POVINNOSŤ A PRÁVO V RÍMSKEJ RODINE V KLASICKOM A JUSTINIÁNSKOM OBDOBÍ VÝVOJA RÍMSKEHO PRÁVNEHO PORIADKU Róbert Brtko	5
STRET PRÁVNÝCH KULTÚR KATOLÍKOV LATINSKÉHO A VÝCHODNÉHO OBRADU V PROBLEMATIKE FORMY UZAVRETIA MANŽELSTVA Veronika Čunderlík Čerbová	11
LEGES ROMANAE BARBARORUM: ZMENY V OCHRANE SUBJEKTÍVNYCH PRÁV V RÁMCI STRETU PRÁVNÝCH KULTÚR Martin Gregor	20
KONKURENCIA PRÁVA VLASTNÍKA A UKLADATEĽA V KONTEXTE RÍMSKEHO PRÁVA KLASICKÉHO A JUSTINIÁNSKEHO OBDOBIA Jana Kováčiková	27
<i>CURATOR VENTRIS</i> A JEHO ÚLOHA PRI OCHRANE SUBJEKTÍVNYCH PRÁV GRAVIDNEJ VDOVY, GRAVIDNEJ EX-MANŽELKY A NASCITURA Katarína Lenhartová	35
VNÍMANIE RÍMSKEHO PRÁVA ANGLICKÝMI NOVOVEKÝMI PRÁVNIKMI Matej Mlkvý	42
PRÁVO NA OBHAJOBU V KÁNONICKOM PRÁVE A JEHO OCHRANA Matúš Nemeč	53
JURISDIKČNÁ DVOJKOLEAJNOSŤ ÚRADU MESTSKÉHO A CUDZINECKÉHO PRÉTORA A ICH VZÁJOMNÉ OVPLYVNĽOVANIE Ján Šurkala	59

VYŽIVOVACIA POVINNOSŤ A PRÁVO V RÍMSKEJ RODINE V KLASICKOM A JUSTINIÁNSKOM OBDOBÍ VÝVOJA RÍMSKEHO PRÁVNEHO PORIADKU¹

Róbert Brtko

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Maintenance obligation and right in a classic and Justinian period of development of the Roman legal system. The article based on the critical analysis of the Roman legal texts referring to family maintenance obligations and rights will show discrepancies between the classic and Justinian legal order in this area. While during the classic period in a legitimate family maintenance obligations in respect of children belong to the father or his ancestor and in a illegitimate family to the mother or her ancestor, then in the Justinian period such obligations and law existed between ancestors and their descendants in general.

Príspevok, po kritickej analýze rímsko-právnych textov týkajúcich sa vyživovacích práv a povinností v rodine, poukáže na rozdielnosť medzi klasickým a justiniánskym právnym poriadkom v tejto oblasti. Zatiaľ čo v klasickom období v legitímnej rodine vyživovacia povinnosť voči deťom patrila otcovi, respektíve jeho predkovi, a v nelegitímnej rodine zas matke, respektíve matkinmu predkovi, tak v justiniánskom období takáto povinnosť a právo existovali medzi predkami a ich potomkami vo všeobecnosti.

Kľúčové slová: pater familias, agnátska rodina, kognátska rodina, alimenty, konkubinát

Keywords: pater familias, agnatic family, cognatic family, alimony, concubinage

Manuály rímskeho súkromného práva konštatujú, že právna úprava týkajúca sa vyživovacej povinnosti a práva v rímskej rodine sa začína objavovať v mnohých reskriptoch z obdobia republikánskeho cisárstva. V tej dobe išlo o mimoriadny právny inštitút, matéria ktorého spadala do jurisdikcie konzula (*extra ordinem*). Niektorí autori sa však prikláňajú k názoru, že tento inštitút vznikol až v dobe cisára Marka Aurélia (161 - 180).² Isté je však to, že uvedený inštitút kontrastoval s režimom tradičnej rímskej rodiny, v ktorej osoby podriadené otcovskej alebo manželskej moci boli nesvojprávne (*alieni iuris*), nemali vlastný majetok a otec rodiny (ako jediná osoba *sui iuris* v rímskej rodine) nemusel vyživovať toho, koho mohol aj usmrtiť. Napríklad otec rodiny v rámci jeho otcovskej moci (*patria potestas*), ktorú mohol vykonávať nad všetkými potomkami jeho agnátskej rodiny, mal právo nad ich životom a smrťou (*ius vitae ac necis*). To znamená, že mal oprávnenie trestať podriadené deti akýmkoľvek spôsobom; v prípade usmrtenia sa síce vyžadovalo zvolanie poradného orgánu (*iudicium domesticum*), ale jeho názor otca rodiny nezaväzoval. Okrem toho otcovi rodiny v rámci jeho otcovskej moci prislúchali aj ďalšie práva ako *ius exponendi* (právo odložiť novorodenca na verejné miesto) a *ius vendendi* (právo predat' podriadené deti).

V prípade agnátskej rodiny (ako spoločenstva osôb, ktoré dohromady spájala otcovská a manželská moc hlavy rodiny) vzájomné vyživovacie právo a povinnosť vzniklo medzi otcom rodiny a jeho potomkami, ktorí boli podriadení jeho moci (*liberi alieni iuris*). Neskôr, na sklonku republiky (keď prétor začínal chrániť záujmy pokrvných príbuzných spôsobom, že rozšíril okruh povolaných dedič' zo zákona podľa civilného práva aj o pokrvných príbuzných) sa postupne začínal klásť dôraz na rodinu, v ktorej začínali prevládať kognátske vzťahy, t.j. biologické vzťahy založené na pokrvných väzbách. A tak v období republikánskeho cisárstva, keď kognáčny princíp začínal mať prevahu nad agnáčnym, vzájomné vyživovacie právo a povinnosť boli aj medzi otcom a emancipovanými deťmi.

¹ Príspevok je výstupom grantového projektu VEGA č. 1/0531/2014.

² Napríklad Pietro Bonfante, porovnaj BONFANTE, P.: Corso di diritto romano I. Diritto di famiglia. Roma: Sampaolesi, 1925, s. 279.

Rímsky právnik Ulpián nám o uvedenej situácii zanechal nasledovnú informáciu: „Ak niekto žiada prijať alimenty od detí alebo ak deti žiadajú byť vyživované otcom, sudca nech sa s touto záležitosťou oboznámi. Ale je nutné skúmať, či tento je nútený vydržovať len tých potomkov, ktorí sú pod mocou, alebo tiež i emancipovaných, alebo tých, ktorí sa stali právne nezávislými z iného dôvodu. Mám skôr za to, že aj keď nie sú synmi pod mocou, je nutné, aby im rodičia poskytli alimenty a taktiež recipročne oni musia poskytnúť alimenty rodičom“ (Ulp. D. 25, 3, 5, 1).

V klasickom období sa vyživovacia povinnosť a právo nevzťahovali len na otca, ale aj na jeho predkov: „Pozrime sa, či sme povinní poskytnúť alimenty len otcovi, starému otcovi z otcovej strany, prastarému otcovi z otcovej strany a iným ascendentom mužského pohlavia, (...)“ (Ulp. D. 25, 3, 5, 2). Nepotvrdilo sa, že by v klasickom období do týchto právnych vzťahov vstupovali iné osoby, napr. súrodenci, či iní príbuzní. Navyiac rímske právo vo vzťahoch medzi predkami a potomkami rozlišovalo medzi rodinou riadnou alebo niekedy sa aj nazývajúcou rodinou zákonnou, plnoprávnou či „legitímnou“ (*iustae nuptiae*)³ a rodinou „nelegitímnou“.⁴ V tej prvej recipročne vyživovacie práva a povinnosti boli medzi **otcom rodiny** (alebo otcovými predkami) na jednej strane a **deťmi na strane druhej**. Pokiaľ išlo o druhý typ rodiny, vyživovacie práva a povinnosti boli medzi **deťmi** na jednej strane a **matkou** (alebo matkinými predkami) na strane druhej. Ako uvidíme v ďalšej časti príspevku uvedená právna úprava sa zmenila (alebo presnejšie povedané rozšírila) neskôr v justiniánskom období z nasledovných dôvodov: nová *humanitas*, nová *aequitas*, *caritas sanguinis* a v neposlednom rade ľudská *caritas*. Hodnotu, či sentiment *caritas* (ktorá bola dávaná do pozornosti klasickou neprávnu literatúrou) neskôr vyzdvihovalo a šíriло aj kresťanstvo, ktoré inšpirovalo východorímskeho cisára Justiniána I. k právnym úpravám v oblasti vyživovania.⁵

V období republikánskeho cisárstva teda neexistovala v agnátskej rodine vzájomná vyživovacia povinnosť a právo medzi **matkou a dieťaťom**. Žena ako každá slobodná osoba podriadená moci hlavy rodiny mala právo požadovať alimenty od toho, ktorému bola podriadená. Ak žila v prísnom manželstve (*cum in manum conventione*), tak vyživovaciú povinnosť mal jej muž (v prípade, že on sám bol *pater familias*) alebo jeho otec. Avšak ak išlo o voľné manželstvo (*sine in manum conventione*), tak sa žena nestala osobou právne podriadenou svojmu mužovi, nebola agnátkou ani manželka ani svojich detí. Všetko čo žena vo voľnom manželstve nadobudla, alebo pri vstupe do manželstva mala, bol jej samostatný majetok oddelený od majetku jej manžela. Z tohto voľného majetku poskytovala svojmu mužovi veno (*dos*), čím svojmu mužovi prispievala na úhradu potrieb domácnosti, čo bolo výlučnou povinnosťou muža. Ak sa manželka nepodriadila manželskej moci manžela, nezaťažovala ju teda povinnosť prispievať na vydržovanie rodiny alebo dokonca seba.

V riadnej rímskej (t.j. legitímnej) rodine neexistovala vyživovacia povinnosť matky voči jej deťom, čo nepriamo potvrdzuje Ulpiánov fragment D. 25, 3, 5, 14: „Ak matka požaduje od otca alimenty, ktoré vynaložila na dieťa, nech je vypočutá s mierou. Tak božský Markus Aurelius nariadil v reskripte adresovanom Antoniovi Montanovi: sudcovia určia koľko tebe zaplatí otec tvojej dcéry z dôvodu nevyhnutného výživného, ktoré si jej poskytla na jej podporu. Ale nemôžeš obdržať toľko, koľko si minula pre svoju dcéru skrze materský cit, aj keď bola odohnaná svojím otcom“. Cisársky reskript priznal matke právo vymáhať od otca výživné, ktoré vynaložila na dieťa. Bezpodmienečne je v ňom povedané, že zaviazaný na vyživovanie dieťaťa je výlučne otec alebo predok z otcovej strany.

³ Takáto rodina sa zakladala na riadnom manželstve (*matrimonium legitimum* alebo *iustae nuptiae*), ktoré mohli uzatvárať len tie osoby, ktoré mali tzv. „*connubium*“, t.j. právo uzavrieť zákonné manželstvo. To mali rímski občania (*cives Romani*) a niektorí cudzinci, ktorí ho dostali ako privilégium. Len na základe uzavretia „legitímneho“ manželstva otec rodiny získaval moc nad deťmi a len na základe tohto manželstva sa zakladali agnátske zväzky. Manželstvo bez *connubia* bolo síce považované za manželstvo, ale len za manželstvo podľa práva národov (*ius gentium*). V takomto manželstve nevznikla mužovi nad deťmi otcovská moc a taktiež nevzniklo agnátske príbuzenstvo. Civilné právo nepriznalo manželstvu podľa *ius gentium* plné právne účinky.

⁴ Pojem „nelegitímna rodina“ (t.j. rodina, z ktorej vzišli nemanželské deti) používajú niektorí talianski právní romanisti ako napr. Emilio Albertario.

⁵ *Caritas* je hodnota, ktorá podľa Justiniána vyplýva z prirodzeného práva a preto uvedený cisár napomína: „*ipsum autem filium vel filios vel filias et deinceps alere patri necesse est non propter hereditates, sed propter ipsam naturam ...*“ (C. 6, 61, 8, 4 d).

Odlíšná situácia bola v „nelegitímnej“ rodine, kde nemanželské deti sledovali matku (porovnaj Cel. D. 1, 5, 19). „*Zákon prírody určuje, aby ten, kto sa narodí mimo zákonného manželstva, sledoval právne postavenie matky, ak osobitný zákon nestanovil niečo iné*“ (Ulp. D. 1, 5, 24). To znamená, že v tomto prípade vzájomná vyživovacia povinnosť a právo bolo medzi matkou a jej prirodzeným dieťaťom, čo potvrdzuje fragment D. 25, 3, 5, 4: „*Preto prinútíme matku, aby vyživovala svoje nemanželské deti a aby oni vyživovali ju*“. Tak ako v riadnej („legitímnej“) rodine vyživovacia povinnosť voči deťom nezaväzovala len ich otca, ale aj predkov z otcovej strany, tak podobný princíp platil v „nelegitímnej“ rodine, kde vyživovacia povinnosť voči deťom nezaväzovala len ich matku, ale aj predka z matkinej strany: „*podobne božský Antoninus Pius sa vyjadruje v prospech skutočnosti, že taktiež matkin predok má vyživovaciu povinnosť*“ (D. 25, 3, 5, 5).

Vyživovacia povinnosť otca je zas výslovne vylúčená v nasledovnom fragmente: „*sám (božský Antoninus Pius) nariadil v reskripte, že otec má povinnosť živiť svoju dcéru, len ak evidentne vyjde najavo pred sudcom, že bola splodená v plnoprávnom manželstve*“ (D. 25, 3, 5, 6). Otec mal vyživovaciu povinnosť len voči „legitímne“ splodeným deťom (*iuste procreati*). Išlo o deti splodené a narodené z riadneho, t.j. plnoprávneho manželstva (*iustae nuptiae*).

Na základe predstavených právnych textov konštatujeme, že **v klasickom období rímskeho práva** vyživovacia povinnosť existovala len vo vzťahoch **medzi predkami a potomkami**. Nemáme dôkazy o tom, že by vyživovacia povinnosť existovala v iných vzťahoch, napr. medzi súrodencami a rodinnými príbuznými. Pri vyživovacej povinnosti vo vzťahoch medzi predkami a potomkami musíme ešte rozlišovať, či išlo o riadnu „legitímnu“ rodinu (*iustae nuptiae*) alebo **rodinu „nelegitímnu“**. V tej prvej vzájomná vyživovacia povinnosť a právo sa týkali vzťahu otca (alebo otcovského predka) a detí. V „nelegitímnej“ rodine išlo o vzťah medzi deťmi na jednej strane a ich matky alebo predkom z matkinej strany na strane druhej.

Vyživovacie práva sa modifikovali a rozšírili najmä v justiniánskom období. V tomto ohľade justiniánski právnici vykonali množstvo zásahov (interpolácií) do pôvodných právnych textov. Najvýraznejšia právna inovácia spočívala v tom, že justiniánski právnici vzhľadom na vyživovacie práva a povinnosti prestali robiť rozdiely medzi rodinou „legitímnu“ a „nelegitímnu“, čo v klasickom rímskom práve bolo nemysliteľné. Takže v justiniánskom období v „legitímnej“ rodine sa vzájomné vyživovacie právo a povinnosť vzťahovalo aj na vzťah matky a jej dieťaťa. Podobné rozšírenie vzájomnej vyživovacej povinnosti a práva nastalo i v „nelegitímnej“ rodine, lebo plnenie vzájomných vyživovacích povinností sa dotýkalo aj vzťahu otca a jeho detí. Právny text, v ktorom uvedené rozšírenie vzájomných vyživovacích práv a povinností je naplno potvrdené, sa nachádza v D. 25, 3, 5, 2 - 5. Justiniánski kompilátori veľmi šikovne interpolovali pôvodný text klasického právnika Ulpiána do nasledovnej podoby:

§ 2. „*Pozrime sa, či sme povinní poskytnúť alimenty len otcovi, starému otcovi z otcovej strany, prastarému otcovi z otcovej strany a iným ascendentom mužského pohlavia, alebo či sme povinní poskytnúť alimenty taktiež matke a iným ascendentom a príbuzným po matkinej línii. Je vhodnejšie, aby sudca zasiahol v prospech jednej alebo druhej strany tak, aby niektorých uvoľnil od poskytovania potrieb iným, aby uvoľnil nemocných. Keďže tento záväzok vychádza zo spravodlivosti a lásky k vlastnej krvi, je nutné, aby sudca starostlivo zvážil nároky každej strany*“.

§ 3. „*To isté sa musí povedať aj o deťoch, ktoré ascendenti (rodičia) musia podporovať (vyživovať)*“.

§ 4. „*Preto prinútíme ešte aj matku, aby podporovala svoje deti, zvlášť tie z „nelegitímneho“ manželstva a oni, aby podporovali ju*“.

§ 5. „*Podobne božský Antoninus Pius sa vyjadruje v prospech skutočnosti, že taktiež matkin predok má vyživovaciu povinnosť*“.

Zásahy do pôvodného klasického právneho textu spôsobili v justiniánskej kodifikácii tri podstatné zmeny:

- v riadnej „legitímnej“ rodine boli navyše uznané aj vzájomné vyživovacie práva a povinnosti medzi matkou a dieťaťom;
- v „nelegitímnej“ rodine boli navyše uznané i vzájomné vyživovacie práva a povinnosti medzi otcom a dieťaťom;
- nastalo uznanie vzájomných vyživovacích práv a povinností aj mimo vzťahov predkovia verzus potomkovia.

Justiniánski právnici uskutočnili **prvú dôležitú zmenu** pomerne jednoduchým spôsobom. Za základ si vzali Ulpiánov text, ktorý pojednával o vyživovacom práve a povinnosti otca a všade v texte slovo „otec“ (*pater*) nahradili buď slovom „kto“ (*quis*) alebo slovom „rodič“ (*parens*) alebo

slovom „rodičia“ (*parentes*) a to takým spôsobom, že tieto nové slová zahŕňali aj matku! Okrem toho, aby v „legitímnej“ rodine boli uznané aj vyživovacie práva matky voči jej dieťaťu, resp. uznané aj vyživovacie práva predka z matkinej strany voči jeho vnukovi, byzantskí právnici do pôvodného Ulpianovho textu vložili širokú interpoláciu, ktorá sa nachádza v § 2 a ktorú sme ohraničili do hranatej zátvorky:

§ 2. „*Pozrime sa, či sme povinní poskytnúť alimenty len otcovi, starému otcovi z otcovej strany (...) alebo či sme povinní poskytnúť alimenty taktiež matke (...). Je vhodnejšie, aby [sudca zasiahol v prospech jednej alebo druhej strany tak, aby niektorých uvoľnil od poskytovania potrieb iným, aby uvoľnil nemocných. Keďže tento záväzok vychádza zo spravodlivosti a lásky k vlastnej krvi, je nutné, aby sudca starostlivo zvažil nároky každej strany]*“.

Z uvedenej interpolácie priam vyžaruje nový zmysel „*aequitatis*“ (spravodlivosti) a „*pietatis*“ (poctivosti), ktorý nie je pôvodný, ale má základ v kresťanskom učení. Inými slovami povedané, sudca, ktorý pri rozhodovaní o plnení povinnosti poskytovať výživné musí brať do úvahy chorobu alebo inú ťaživú situáciu a prirodzenú lásku vyplývajúcu z pokrvného vzťahu, môže byť len sudcom justiniánskym a nie rímskym konzulom.⁶

Povedali sme, že **druhou podstatnou zmenou**, ktorú priniesol cisár Justinián, bolo uznanie vyživovacích práv a povinností aj medzi otcom a dieťaťom a to v „nelegitímnej“ rodine. Po technickej stránke ju interpolátori vykonali mierne „rafinovanejším“ spôsobom oproti predchádzajúcej zmene. To znamená, že najskôr do pôvodného textu (ktorý sa nachádza v § 1) pridali niektoré nové spojenia a potom takýto upravený text šikovne dali do súvisu s pôvodným textom, ktorý je obsiahnutý v § 6:

„*Ak [niekto] žiada prijať alimenty od detí, [alebo ak deti žiadajú byť vyživované otcom], [sudca] nech sa s touto záležitosťou oboznámi.*“

§ 1: *Ale je nutné skúmať, či [tentto] je nútený vydržovať len tých potomkov, ktorí sú pod mocou, alebo tiež i emancipovaných, [alebo tých, ktorí sa stali právne nezávislými z iného dôvodu]. Mám skôr za to, že [aj keď nie sú synmi pod mocou,] je nutné, aby im [rodičia] poskytli alimenty a taktiež recipročne oni musia poskytnúť alimenty [rodičom]*“ (Ulp. D. 25, 3, 5, 1).

§ 6: „*sám (božský Antoninus Pius) nariadil v reskripte, že otec má povinnosť živiť svoju dcéru, len ak evidentne vyjde najavo pred sudcom, že bola splodená v plnoprávnom manželstve*“ (Ulp. D. 25, 3, 5, 6).⁷

Podľa mienky Emilia Albertaria⁸ justiniánski právnici zaviazali otca vyživovať nielen emancipované deti, ale aj deti „*vulgo quaesit*“, t.j. deti, ktoré sa narodili mimo manželstva.⁹ Podľa jeho názoru uvedené rozšírenie vyplýva aj 89. novelou cisára Justiniána (porovnaj Nov. 89, cap. 12, § 6, Nov. 89, cap. 13). Opačnú mienku zastáva Christian Friedrich von Glück, podľa ktorého nemanželské deti nemali žiaden vyživovací nárok od svojho prirodzeného otca.¹⁰

Na uskutočnenie **tretej zmeny** (t.j. uznanie vzájomných vyživovacích práv a povinností aj mimo vzťahov predkovia verzus potomkovia a to v bočnej línii) justiniánski právnici vykonali zmenu v prvej časti § 2: „*či sme povinní poskytnúť alimenty taktiež matke a iným ascendentom a príbuzným po matkinej línii*“. Iní príbuzní po matkinej línii sú napríklad súrodenci matky. Nejde teda o priamu, ale bočnú líniu. V justiniánskych Digestach existujú aj iné právne interpolované texty, ktoré priznali vyživovacie právo a povinnosť medzi bratom a sestrou, ktoré pre krátkosť času nie je možné analyzovať (napr. Ulp. D. 27, 3, 1, 2; Gai. 26, 7, 13, 2; Iul. D. 27, 2, 4; Paul D. 24, 3, 20 a ďalšie).

Na záver nášho príspevku sa pokúsime synteticky zhrnúť výsledky nášho výskumu. Justiniánske právo upravujúce vyživovacie práva a povinnosti je preniknuté viacerými

⁶ PRINGSHEIM, F.: *Ius aequum und ius strictum*. In: ZSS 42(1921) 643-668; BESELER, G.: *Aequitas*. In: ZSS 45(1925) s. 453-458; PRINGSHEIM, F.: *Bonum et aequum*. In: ZSS 52(1932) s. 78.

⁷ Táto nová zmena je v justiniánskom práve ukotvená aj na inom mieste, konkrétne v Novele 89, cap. 12, § 6 a cap. 13.

⁸ ALBERTARIO, E.: *Studi di diritto romano. Persone e famiglia*. Milano: Giuffrè - editore, 1933, s. 251-279.

⁹ Nemanželské deti: „*vulgo quaesit*“ alebo „*vulgo conceptit*“ alebo „*spuri*“. „*Ako nemanželskí sa označujú tí, ktorí nemôžu uviesť otca, alebo tí, ktorí ho síce môžu uviesť, ale nemajú za otca toho, koho podľa práva nesmú mať*“ (Mod. D. 1, 5, 23).

¹⁰ Porovnaj GLÜCK, Ch. F.: *Erörterung der Lehre von der Intestat-Erbfolge*. § 137, s. 507.

interpoláciami, prostredníctvom ktorých do klasických právnych textov zavial nový duch. Zatiaľ čo v klasickom období v legitímnej rodine vyživovacia povinnosť voči deťom patrila otcovi, respektíve jeho predkovi, a v nelegitímnej rodine zas matke, respektíve matkinmu predkovi, tak v justiniánskom období takáto povinnosť a právo existovali medzi predkami a ich potomkami vo všeobecnosti.

Podľa niektorých právnych romanistov justiniánska kodifikácia rozšírila vyživovacie právo a povinnosť tak v nelegitímnej rodine (v ktorej predtým nebol povinný vyživovať otec alebo jeho predok), ako aj legitímnej rodine (v ktorej predtým nebola povinná vyživovať matka alebo jej predok).

Vyživovacie právo a povinnosť sa rozšírili v príbuzenskom vzťahu aj do bočnej línie: interpolované texty potvrdzujú takéto právo a povinnosť medzi bratom a sestrou. Dokonca niektoré interpolované právne texty priznávali vyživovacie právo a povinnosť aj medzi manželmi (napr. D. 23, 3, 73, 1; D. 24, 3, 22, 8). Uvedené zmeny mali dôvod v novom význame pojmov „*natura*“ (prirodzenosť)¹¹, „*caritas sanguinis*“ (láska krvi),¹² „*caritas*“ (láska),¹³ „*humanitas*“ (ľudskosť),¹⁴ „*aequitas*“ (spravodlivosť),¹⁵ „*pietas*“ (mravnosť).¹⁶

Použitá literatúra:

- CORPUS IURIS CIVILIS. DIGESTA, Tomus I., preklad Blaho P., Vaňková J., Bratislava: Euro Kodex, 2008 [ISBN 987-80-89363-07-0]
- CORPUS IURIS CIVILIS. JUSTINIÁNSKE INŠTITÚCIE, preklad, úvod a poznámky Blaho P., Trnava: Iura Edition, 2000 [ISBN 80-88715-80-6]
- GAIUS, Učebnice práva ve čtyřech knihách, preklad Kincl J., Plzeň: Aleš Čeněk, 2007 [ISBN 978-80-7380-054-3]
- ALBERTARIO, E.: Studi di diritto romano. Persone e famiglia. Milano: Giufré - editore, 1933, 522 s.
- BESELER, G.: Aequitas. In: ZSS 45(1925) s. 453-458
- BONFANTE, P.: Instituce římského práva, Brno: ČS A.S. Právník, deviate vydanie, preklad Jan Vážný (1932)
- BURDESE, A.: Il concetto di ius naturale nel pensiero della giurisprudenza classica, in: Rivista italiana per le scienze giuridiche 8(1954) 407-421
- KINCL, J. – URFUS, V. – SKŘEJPEK, M.: Římské právo, Praha: C.H. Beck (1995) [ISBN 80-7179-031-1]
- MANFREDINI, D.A.: Istituzioni di diritto romano, 3. doplnené vydanie, Torino: G. Giappichelli Editore, 2007 [ISBN 978-88-348-7644-2]
- PRINGSHEIM, F.: Ius aequum und ius strictum. In: ZSS 42(1921) s. 643-668

¹¹ „*Ipsum autem filium vel filios vel filias et deinceps alere patri necesse est non propter hereditates, sed propter ipsam naturam et leges, quae et parentibus alendos esse liberos imperaverunt et ipsi liberis parentes, si inopia ex utraque parte vertitur*“ (C.J. 6, 61, 8, 4 d).

¹² „... *et cum ex aequitate haec res descendat caritateque sanguinis, singulorum desideria perpendere iudicem oportet*“ (D. 25, 3, 5, 2).

¹³ „*Cum alimenta per fideicommissum relicta sunt non adiecta quantitate, ante omnia inspiciendum est, quae defunctus solitus fuerat ei praestare, deinde quid ceteris eiusdem ordinis reliquerit: si neutrum apparuerit, tum ex facultatibus defuncti et caritate eius, cui fideicommissum datum erit, modus statui debet*“ (D. 34, 1, 22).

¹⁴ „*Si quicumque in usum vestitium vel alimoniae impensum est, humanitati sit praestitum*“ (C.J. 8, 50).

¹⁵ „*Si impubes sit filius emancipatus, patrem inopem alere cogetur: iniquissimum enim quis merito dixerit patrem egere, cum filius sit in facultatibus*“ (D. 25, 3, 5, 13).

¹⁶ „*Certe si usque ad pubertatem alimenta relinquuntur, si quis exemplum alimentorum, quae dudum pueris et puellis dabantur, velit sequi, sciat hadrianum constituisse, ut pueri usque ad decimum octavum, puellae usque ad quartum decimum annum alantur, et hanc formam ab hadriano datam observandam esse imperator noster rescipit. sed etsi generaliter pubertas non sic definitur, tamen pietatis intuitu in sola specie alimentorum hoc tempus aetatis esse observandum non est incivile*“ (D. 34, 1, 14, 1).

„*A milite quoque filio, qui in facultatibus sit, exhibendos parentes esse pietatis exigit ratio*“ (D. 25, 3, 5, 15).

PRINGSHEIM, F.: Bonum et aequum. In: ZSS 52(1932) s. 78-155

TALAMANCA, M.: Istituzioni di diritto romano, Milano: Giufrè Editore (1990) [ISBN 88-14-02222-4]

Kontaktné údaje:

doc. JCDr. PaedDr. Róbert Brtko, CSc.

robert.brtko@flaw.uniba.sk

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Šafárikovo nám. č. 6

P. O. BOX 313

810 00 Bratislava

Slovenská republika

STRET PRÁVNÝCH KULTÚR KATOLÍKOV LATINSKÉHO A VÝCHODNÉHO OBRADU V PROBLEMATIKE FORMY UZAVRETIA MANŽELSTVA¹

Veronika Čunderlík Čerbová

Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

Abstrakt: The paper focuses at selected differences in a marriage of Catholics of the Latin and Eastern Rite. These differences are particularly important in cases of marriage between Catholics of the Latin and Eastern Rite. The most essential dilemma is that the priest neither of the Latin or Eastern Rite is entitled validly assist at such a marriage.

Abstrakt: Cieľom príspevku je analýza vybraných rozdielov vo forme uzavretia manželstva katolíkov latinského a východného obradu. Tieto rozdiely sú významné hlavne v prípadoch, kedy uzatvárajú manželstvo katolíci latinského a východného obradu navzájom. Najpodstatnejšou dilemou je, ktorý kňaz, latinského alebo východného obradu, je oprávnený platne asistovať pri takýchto manželstvách.

Kľúčové slová: marriage, Catholic, Latin rite, Eastern rite, form of marriage

Kľúčové slová: manželstvo, katolíci, latinský obrad, východný obrad, forma uzavretia manželstva.

1 ÚVOD

Aj napriek skutočnosti, že katolíci latinského a východného obradu sú členmi jednej Katolíckej cirkvi, sú podriadení právnym normám odlišným kódexov. Pre latinskú cirkev je to Kódex kánonického práva z roku 1983 (ďalej len „CIC 1983“ alebo „latinský kódex“) a pre východnú cirkev Kódex kánonov východných cirkví (ďalej len „CCEO“ alebo „východný kódex“). Každý z kódexov odráža špecifické črty charakteristické pre tieto „dve telá“ katolíckej cirkvi. Keďže veriaci realizujú svoj duchovný život hlavne prostredníctvom sviatostí, práve v tejto oblasti dochádza k najčastejším stretom týchto dvoch kódexov. Vzhľadom na fakt, že na niektorých miestach žijú aj katolíci latinského a východného obradu súčasne, dochádza hlavne k uzatváraniu manželstva medzi nimi, t.j. k interrituálnym manželstvám. Práve v tejto oblasti dochádza k stretu týchto dvoch náboženských kultúr, pričom v našom príspevku poukážeme na stret v oblasti osoby, ktorá je oprávnená platne asistovať pri uzatváraní takýchto manželstiev.

2 DOTERAJŠIA PRÁVNÁ ÚPRAVA

V nasledujúcich riadkoch poukážeme na jednotlivé ustanovenia kódexov, ktoré svojim znením nie sú rovnaké a v konečnom dôsledku spôsobujú aplikačné problémy. Zároveň bude naším cieľom poukázať na rôzne spôsoby výkladu, ktoré vzniknuté strety právnych kultúr riešili.

Kán. 1108 CIC 1983 a kán. 828 CCEO ustanovujú základné požiadavky na riadnu formu uzavretia manželstva, pričom sa môže zdať, že textácia predmetných kánonov je totožná. Líšia sa však spôsobom vyjadrenia. Latinský kódex stanovuje, že manželstvo je platné, keď sa uzavrela zmluva za prítomnosti kňaza alebo diakona, ktorý aktívne pomáha tým spôsobom, že žiada a prijíma manželský súhlas. Východný kódex zas ustanovuje, že manželstvo je platné, keď sa slávi podľa posvätného obradu v prítomnosti kňaza, ktorý pomáha a požehnáva manželstvo. V tomto kánone sú evidentné mystické a duchovné dimenzie manželstva.²

¹ Príspevok ju výstupom grantového projektu VEGA (č. 1/1006/15) s názvom: Koncept prirodzeného práva a jeho princípov vo vývoji práva, so zameraním na procesnoprávne princípy a procesnú spôsobilosť v rímskom a v kánonickom práve. (Obdobie riešenia 2015-2017).

² GALLAGER, C. *Marriage in the Revised Canon Law for the Eastern Catholic Churches*. In: *Studia Canonica*, č. 24, rok 1990, s. 176.

CIC 1983

Kán. 1108 - § 1. Iba tie manželstvá sú platné, ktoré sa uzavierajú pred asistujúcim miestnym ordinárom alebo farárom, alebo pred kňazom či diakonom, ktorých delegoval jeden z nich, ako aj pred dvoma svedkami, ale podľa pravidiel vyjadrených v nasledujúcich kánonoch a pri neporušení výnimiek, o ktorých sa hovorí v kán. 144, 1112, § 1, 1116 a 1127, §1-2.

§ 2. Asistujúcim pri uzavieraní manželstva sa rozumie iba ten, kto je prítomný a žiada prejav súhlasu uzavierajúcich stránok a v mene Cirkvi ho prijíma.

CCEO

Kán. 828 - § 1. Iba tie manželstvá sú platné, ktoré sa slávia podľa posvätného obradu pred miestnym hierarchom alebo miestnym farárom, alebo pred kňazom, ktorého delegoval jeden z nich a aspoň dvoma svedkami, ale podľa pravidiel vyjadrených v nasledujúcich kánonoch a pri neporušení výnimiek, o ktorých sa hovorí v kán. 832 a 834, § 2.

§ 2 Za posvätný je tento obrad považovaný samotnou účasťou kňaza požehnávajúceho a asistujúceho.

Oba kódexy ustanovujú konštitutívne elementy uzavretia manželstva. Pre latinskú cirkev sú to tieto elementy: aktívna asistencia úradného svedka a prítomnosť dvoch bežných svedkov. Pre východnú cirkev sú konštitutívnymi elementmi: posvätný obrad, prítomnosť miestneho kňaza, ktorý pomáha a požehnáva manželstvu a prítomnosť dvoch svedkov.

CIC 1983 nasleduje čl. 29 Dogmatickej konštitúcie o Cirkvi – *Lumen gentium*¹⁹ a normy motu proprio *Matrimonia Mixta*²⁰, keď zaraďuje diakona medzi úradných svedkov oprávnených asistovať pri uzatváraní manželstva.²¹ Toto pravidlo však nie je súčasťou východného kódexu. Počas tvorby CCEO boli diskusie, či diakon môže alebo nemôže požehnávať manželstvo. Po starostlivom zvážení východnej tradície a ekumenických aspektov tejto problematiky prišli konzultanti k rozhodnutiu, že diakon nie je oprávnenou osobou, pred ktorou by mohlo byť uzavreté manželstvo riadnou formou.²² Norma ustanovená v kán. 828 § 1 CCEO určuje, že manželstvo je platné, keď „sa slávi podľa posvätného obradu“. V dôsledku uvedeného je diakon vylúčený ako úradný svedok, nakoľko posvätný obrad je definovaný ako „zásah kňaza, ktorý pomáha a žehná“ manželstvo. Z prezentovaného vyplýva značný rozdiel medzi latinským a východným kódexom v kánonoch 1111 § 1 CIC 1983 a 830 § 1 CCEO o oprávnení delegovať diakona na asistovanie pri uzatváraní manželstva, kán. 1116 § 2 CIC 1983 a 841 § 3 CCEO o kňazovi, ktorý má byť prítomný pri uzatváraní manželstva mimoriadnou formou, kán. 1121 § 2 CIC 1983 a 841 § 3 CCEO o registrácii manželstva sláveného mimoriadnou formou.

Posvätný obrad

CCEO nadväzuje na pravidlá obsiahnuté v motu proprio *Crebrae allatae*²³ a potvrdzuje, že manželské požehnanie je ústredným aktom posvätného obradu požadovaného východným právom pre platné uzavretie manželstva. Slávenie manželstva podľa posvätného obradu je považované za posvätné z dôvodu zásahu kňaza, ktorý pomáha a žehná manželstvu. Pre latinské právo je konštitutívnym aspektom manželstva vzájomný súhlas manželských stránok. Oni samotní sú vysluhovateľmi sviatosti. Asistencia kňaza sa požaduje nie preto, aby sa manželstvo stalo

¹⁹ Dogmatická konštitúcia o Cirkvi - *Lumen gentium*. In: Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu I. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1993, s. 104-105.

²⁰ PAVOL VI. *Matrimonia Mixta*. AAS 62 (1970), s. 262.

²¹ K problematike postavenia miestneho ordinára a farára pozri bližšie: DUDA, J. Náčrt právnej ekleziológie. Náčrt Cirkvi a jej štruktúr z pohľadu Kódexu kánonického práva z roku 1983. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, 2002, ISBN 80-7142-097-2.

²² Porov. FARCAS, B. *The Canonical Form of Marriage in Latin Law and in Oriental Law: Comparative Study With References to the Application of Catholic-Byzantine Law to Selected Pastoral Concerns In Eastern Europe*. A Dissertation. Washington: Catholic University of America, 2010, s. 196.

²³ Motu proprio *Crebrae allatae*, 1949. AAS 41 (1949), 89-119.

posvätným, ale preto, že manželstvo je posvätné.²⁴ Vo východnom práve však asistencia kňaza nepozostáva len zo žiadania a prijímania manželského súhlasu ale predovšetkým v požehnaní manželstva, ktoré je základným prvkom riadnej formy uzavretia manželstva vo východnom práve.²⁵ Pokiaľ ide o formu uzavretia manželstva CCEO poskytuje dvojaký účinok kňaza: kňaz pomáha pri uzatváraní manželstva a žehná ho. Pri slávení posvätného obradu kňaz pomáha manželstvu, pretože žiada a prijíma manželský súhlas v mene Cirkvi a žehná manželstvo s odvolaním sa na Ducha Svätého, aby na manželov vyliat milosť sviatosti.²⁶ V skutočnosti, všetky kánony CCEO, ktoré referujú o forme uzavretia manželstva používajú slová „žehnať manželstvo“, čo je zásadne odlišné pri CIC 1983, ktorý používa pojem „asistovať manželstvu“. Počas kodifikačného procesu bolo navrhnuté vylúčiť slovo „assistentis“, ktorý sa v kán. 828 §2 CCEO vzťahuje na zásah kňaza a nechať tam len slovo „benedicentis“. Dôvodom pre túto požiadavku bolo snaha zabrániť podozreniu, že vo východnej cirkvi sa povinnosti kňaza zhodujú s povinnosťami kňaza latinského obradu, t.j. je úradným svedkom a manželské stránky sú sami vysluhovateľmi sviatosti. Žiadosť bola zamietnutá z dôvodu nevyhnutnosti kompletnej precízácie znenia kánonu a nedostatku primeraného motívu dostať sa späť na stav platný pred motu proprio *Crebrae allatae*.²⁷ CCEO nezahŕňa diakona a už vôbec nie laika, medzi osoby oprávnené byť úradnými svedkami manželstva a požehnať mu. Rovnako tak, na rozdiel od miestneho ordinára, miestny hierarcha nemá právo udeliť dišpenz od formy v prípade zmiešaného manželstva. Toto právo je vo východnom práve rezervované Svätej stolici alebo Patriarchovi, ktorý ho môže udeliť len z veľmi vážneho dôvodu.²⁸ Skutočnosť, že posvätný obrad je základným prvkom formy uzavretia manželstva prináša ďalšie rozdiely medzi východnými a západnými tradíciami, konkrétne vysluhovateľa, alebo vysluhovateľov sviatosti manželstva. Pre latinskú tradíciu, manželstvo je konsenzuálny kontrakt ktorý sa stáva sviatosťou prostredníctvom výmeny manželského súhlasu medzi dvoma stránkami.²⁹ V skutočnosti Katechizmus katolíckej cirkvi ustanovuje: „Podľa latinskej tradície si manželia ako vysluhovatelia Kristovej milosti navzájom udeľujú sviatosť manželstva tým, že pred Cirkvou vyjadria svoj súhlas. V tradíciách východných cirkví sú svedkami prejavenia vzájomného súhlasu manželov biskupi alebo kňazi, ale pre platnosť manželstva je potrebné aj ich požehnanie.“³⁰ Vzhľadom k uvedenému ruský teológ Evdokimov potvrdzuje, že: „kňaz je vysluhovateľom sviatosti, ktorá je zriadená Bohom, vzájomný súhlas naznačuje, že snúbenci nie sú viazaní žiadnym iným sľubom (zväzkom). Milosť ale vyplýva iba z

²⁴ NAVARRETE, U., *Differenze essenziali nella legislazione matrimoniale del Codice latino e del Codice orientale* In *Acta Symposii Internationalis circa Codicem Canonum Ecclesiarum Orientalium, 24-29 April, 1995*, Al Ahmar et al. eds., Kaslik, Liban: USEK, 1996, s. 302.

²⁵ PRADER, J. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*. Rome: pontificium Institutum Orientalium Studiorum, 1992, 201.

²⁶ Východný koncept, že manželstvo je sviatosť stranám udelená kňazským požehnaním prináša okrem iného aj dva rozdiely medzi západnou a východnou tradíciou. Vo východnej tradícii sa manželstvo ako každá sviatosť vzťahuje k večnému životu v Božom kráľovstve a nemôže byť rozpustená ani smrťou strán, vytvára sa medzi nimi večné puto, na rozdiel od západnej tradície, kde manželská prekážka existujúceho manželského zväzku zaniká smrťou jedného z manželov. Vo východnej tradícii je manželstvo považované za sviatosť a je darom milosti. Obe manželské stránky by mohli urobiť chybu, ak by žiadali o milosť manželstva, keď na to neboli pripravení alebo by sami boli schopní ukázať, že nie sú schopní túto milosť zúročiť. Za týchto okolností môže cirkev uznať, že v skutočnosti nebola milosť prijatá a povoliť odlúčenie manželov a druhý sobáš. Latinská cirkev, na druhej strane, považuje manželskú zmluvu za nevypovedateľnú. MEYENDORFF, J. *Marriage: An Orthodox Perspective*. New York: St. Vladimir's Seminary Press, 2000, s. 54.

²⁷ Porov. FARCAS, B. *The Canonical Form of Marriage in Latin Law and in Oriental Law: Comparative Study With References to the Application of Catholic-Byzantine Law to Selected Pastoral Concerns In Eastern Europe*. A Dissertation. Washington: Catholic University of America, 2010, s. 201.

²⁸ Kán. 835 CCEO.

²⁹ Kán. 1055 § 1 CIC 1983.

³⁰ Čl. 1623 Katechizmus katolíckej cirkvi

vykonaného obradu. V žiadnom prípade, ani v žiadnom zmysle, snúbenci nie sú vysluhovateľmi sviatosti“.³¹

Vo východnom práve liturgická forma a juridická forma manželstva sú neodlučiteľné. V latinskej cirkvi je liturgická forma požadovaná len z hľadiska dovolenosti, zatiaľ čo juridická forma je požiadavkou na platnosť manželstva. Navyše vo východnej cirkvi posvätný obrad vykonáva kňaz alebo biskup, čo predstavuje esenciálny element kánonickej formy uzavretia manželstva.

Kompetencia miestneho ordinára a hierarchu, rovnako ako kňaza asistovať a žehnať manželstvu je limitovaná nielen teritóriom ale aj personálne.³² Na základe uvedeného miestny ordinár latinskej cirkvi alebo kňaz môžu platne asistovať len ak jedna to strán je „latinského obradu“³³ Rovnako, východný hierarcha alebo kňaz môže požehnať manželstvo len ak jedna zo strán je „zapísaná do vlastnej cirkvi sui iuris“.³⁴ Táto norma bola ustanovená pôvodne v motu proprio *Crebrae allatae*³⁵. Vzhľadom k tomu, že CIC 1917 neobsahovala takúto normu, malo sa za to, že kňaz latinského obradu platne asistuje pri uzatváraní manželstva veriacich v hraniciach svojho územia bez ohľadu na rítus, ku ktorému patrili. Keďže sa objavili pochybnosti o tom, či latinský kňaz môže platne asistovať pri uzatváraní manželstva stránok, ktoré obe patria do východného rítu, Pápežská komisia pre revíziu Kódexu východných cirkví poskytla autentickú interpretáciu, ktorá špecifikovala, že kňaz latinskej cirkvi nemôže platne asistovať pri uzatváraní manželstva dvoch východných katolíkov a kňaz východného obradu nemôže platne asistovať pri uzatváraní manželstva dvoch latinských katolíkov.³⁶ Táto autentická interpretácia je v súčasnosti inkorporovaná do CIC 1983. V dôsledku toho pojem „nepodriadení“ v kán. 829 § 1 CCEO sa vzťahuje iba na veriacich patriacich do cirkvi sui iuris hierarchu alebo kňaza určitého územia, ale ktorí nemajú domicil alebo kvázi domicil v jeho územnej pôsobnosti. Rovnako klauzula „nie podriadení“ v kán. 1109 CIC 1983 vyjadruje veriacich latinského obradu, ktorí nemajú domicil alebo kvázi domicil v územnej pôsobnosti, kde má byť manželstvo uzavreté.

Podľa Pradera požiadavka, aby aspoň jedna zo strán patrila do obradu kňaza, ktorý asistuje pri slávení manželstva, bola inkorporovaná do oboch kódexov z dôvodu, aby sa predišlo akejkoľvek pochybnosti o územnej a personálnej kompetencii v regiónoch, kde východní a latinskí katolíci žijú verne spolu.³⁷

V prípadoch, keď hierarcha pre veriacich východného obradu nie je stanovený, postupuje sa podľa kán. 916 § 5 CCEO „za ich vlastného hierarchu sa má považovať miestny hierarcha inej cirkvi sui iuris, aj latinskej Cirkvi, pri zachovaní kán. 101³⁸; ak však ich je viacero, za vlastného sa má považovať hierarcha, ktorého určila Apoštolská stolica, alebo ak ide o veriacich v Krista niektorej patriarchálnej cirkvi patriarcha, so súhlasom Apoštolskej stolice.“ V súlade s uvedeným, členovia východných katolíckych cirkví, ktorí majú domicil alebo kvázi domicil na území, kde je ustanovený

³¹ EVDOKIMOV, P. *The Sacrament of Love: The Nuptial Mystery in the Light of the Orthodox Tradition*. New York: St. Vladimir's Seminary Press, 1995, s. 129.

³² Porov. BEAL, J., P., CORRIDEN, J., A., GREEN, T., J. *New commentary on the Code of Canon law*. Mahwah: Paulist Press, 2000. ISBN:0-8091-0502-0, str. 1329.

³³ Kán. 1109 CIC 1983: Miestny ordinár a farár, ak neboli rozsudkom alebo dekrétom exkomunikovaní alebo postihnutí interdiktom, alebo suspendovaní z úradu, alebo za takých vyhlásení, na základe úradu platne asistujú v hraniciach svojho územia pri uzavieraní manželstiev nielen podriadených, ale aj nie podriadených, len keď aspoň jeden z nich je latinského obradu.

³⁴ Kán. 829 §1 CCEO: Miestny hierarcha a farár po prevzatí kánonického vlastníctva úradu kým úrad legítimne vykonávajú, v hraniciach svojho územia všade platne požehnávajú manželstvo, či už sú im snúbenci podriadení alebo nepodriadení, len keď aspoň jedna stránka je zapísaná do vlastnej cirkvi sui iuris.

³⁵ Kán. 86 § 1 bod 2 AAS 41 1949, 107.

³⁶ AAS 45 (1953), 313.

³⁷ PRADER, J. *La Legislazione Matrimoniale Latina e Orientale*. Rome: Edizione Dehoniane, 1993, s. 30.

³⁸ Kán. 101 - Patriarcha má vo vlastnej eparchii, v staupigijských monastieroch a takisto na miestach, kde nie je zriadená ani eparchia ani exarchát, tie isté práva a povinnosti ako eparchiálny biskup.

len hierarchia latinského obradu, sú podriadení miestnemu ordinárovi latinského obradu. V dôsledku toho je v týchto prípadoch kňaz latinského obradu, v teritoriálnej pôsobnosti svojej farnosti, oprávnený platne asistovať a žehnať manželstvo dvoch východných katolíkov iba ak bol riadne delegovaný ordinárom miesta, pod ktorého územnú pôsobnosť východní katolíci patria.³⁹ Inými slovami, bez autorizácie ordinára miesta, kňaz latinského obradu nemôže platne asistovať pri uzatváraní manželstva, keď ani jedna zo strán nie je veriaci latinského obradu.⁴⁰ Iná situácia nastáva v prípade, keď je stanovený hierarcha pre veriacich určitej cirkvi sui iuris, ale v danom mieste nie je zriadená pre nich farnosť. To znamená, že síce títo východní katolíci majú hierarchu, ale nemajú pastora. Títo východní katolíci nie sú podriadení ordinárovi latinského obradu, z čoho vyplýva, že keď uzatvárajú manželstvo medzi sebou alebo s nekatolíkom, kňaz latinského obradu nemôže platne asistovať a požehnať ich manželstvu. Aby mohol kňaz latinského obradu platne asistovať týmto manželstvám, musí mu udeliť delegáciu hierarcha cirkvi sui iuris, do ktorého pôsobnosti títo veriaci patria.⁴¹ Podľa kán. 916 § 4 CCEO „ak veriaci v Krista niektorej cirkvi sui iuris nemajú farára, ich eparchiálny biskup má označiť farára inej cirkvi sui iuris, ktorý sa o nich má postarať ako vlastný farár, avšak so súhlasom eparchiálneho biskupa označeného farára.“

Podľa kán. 829 § 3 CCEO § 3 „Patriarcha má samým právom splnomocnenie, pri zachovaní ostatných predpisov práva, sám osobne všade vo svete požehnávať manželstvá, keď je jedna alebo druhá stránka zapísaná do cirkvi, ktorej predsedá.“ Tento kánon má konzekvencie aj pre latinskú cirkev. Biskup latinského obradu, ktorému boli pridelení katolíci východného obradu podľa kán. 916 § 5 CCEO, by si mal byť vedomý, že patriarcha má zákonom dané osobné oprávnenie žehnať manželstvo svojich podriadených kdekoľvek na svete, bez pýtania si akýchkoľvek povolení od miestneho ordinára. Zároveň pokiaľ by išlo o interrituálne manželstvo, miestny ordinár a kňazi latinského obradu by si mali byť vedomí, že patriarcha, môže podľa zákona požehnať tieto sobáše. Keďže sa jedná o oprávnenie osobného charakteru, patriarcha ho nemôže delegovať.⁴²

Delegácia fakulty asistovať pri uzatváraní manželstva

CIC 1983 ustanovuje, že delegácia môže byť udelená akémukoľvek kňazovi alebo diakonovi. CCEO zvolil reštriktívnejší prístup vo veci všeobecnej delegácie. Akýkoľvek druh delegácie môže byť poskytnutý len kňazovi, nie diakonovi. Len miestni hierarchovia môžu udeliť všeobecnú delegáciu na niektorého kňaza, zatiaľ čo kňazi to môžu urobiť len na svojich farských vikároch.⁴³ CCEO obsahuje ďalšie špecifikácie. Kán. 830 § 1 CCEO stanovuje, že miestny hierarcha a farár kým legitímne zastávajú úrad, môžu v hraniciach svojho územia, kňazom ktorejkoľvek cirkvi sui iuris, aj Cirkvi latinskej, delegovať splnomocnenie požehnať určité manželstvo. Kán. 1111 §1 CIC 1983 explicitne neustanovuje, že miestny ordinár alebo kňaz latinského obradu môže delegovať kňaza východného obradu na asistovanie pri uzatváraní manželstva v medziach jeho územnej pôsobnosti.

³⁹ Porov. FARCAS, B. *The Canonical Form of Marriage in Latin Law and in Oriental Law: Comparative Study With References to the Application of Catholic-Byzantine Law to Selected Pastoral Concerns In Eastern Europe*. A Dissertation. Washington: Catholic University of America, 2010, s. 278.

⁴⁰ S týmto názorom nesúhlasí Pospishil, ktorý zastáva názor, že latinský kňaz môže platne asistovať podľa CCEO. POSPISHIL, V. *Eastern Catholic Marriage Law according to the Code of Canons of the Eastern Churches*. NY: Sain Maron Publications, 1991, s. 375.

⁴¹ Porov. FARCAS, B. *The Canonical Form of Marriage in Latin Law and in Oriental Law: Comparative Study With References to the Application of Catholic-Byzantine Law to Selected Pastoral Concerns In Eastern Europe*. A Dissertation. Washington: Catholic University of America, 2010, s. 279.

⁴² POSPISHIP, V. *The Law on Persons: Ford City: Sain Mary's Ukrainian Catholic Church*, 1960, s. 143.

⁴³ Kán. 302 §2 CCEO.

CIC 1983

Kán. 1111 - § 1. Miestny ordinár a farár, pokiaľ platne zastávajú úrad, môžu kňazom a diakonom delegovať splnomocnenie, aj všeobecné, asistovať pri uzavieraní manželstiev v hraniciach svojho územia.

§ 2. Aby delegovanie splnomocnenia asistovať pri uzavieraní manželstiev bolo platné, výslovne sa musí dať určeným osobám; ak ide o zvláštne delegovanie, treba ho dať pre určené manželstvo; ak však ide o všeobecné delegovanie, treba ho udeliť písomne.

CCEO

Kán. 830 - § 1. Miestny hierarcha a farár kým legitímne zastávajú úrad, môžu v hraniciach svojho územia, kňazom ktorejkoľvek cirkvi sui iuris, aj Cirkvi latinskej, delegovať splnomocnenie požeňať určité manželstvo.

§ 2. Všeobecné splnomocnenie požeňovať manželstvá však môže udeliť iba miestny hierarcha, pri zachovaní kán. 302, § 2.

§ 3. Aby udelenie splnomocnenia asistovať pri uzavieraní manželstiev bolo platné, musí sa dať výslovne určeným kňazom, a navyše, ak ide o všeobecné splnomocnenie, musí byť udelené písomne.

Delegovanie diakona

Vzhľadom ku skutočnosti, že na slávenie posvätného obradu k platnosti je potrebné kňazské požehnanie, je jasné, že diakon nemôže byť delegovaný na požehnanie manželstva. Problém však nastáva v prípade východných katolíkov, ktorí sú zverení pod právomoc latinského ordinára v súlade s kán. 915 § 5 CCEO, čo je situácia bežná pre mnohé diecézy východnej Európy. Môže miestny ordinár latinskej cirkvi delegovať diakona latinskej cirkvi na asistovanie a požehnanie manželstva dvoch východných katolíkov alebo manželstva medzi latinským katolíkom a východným katolíkom? Rovnako v prípade manželstva uzavretého v latinskej cirkvi medzi dvoma katolíkmi, z ktorých jeden je latinského obradu a druhý východného obradu alebo v prípade miešaného manželstva latinského katolíka a východného nekatolíka, môže latinský diakon byť delegovaný na asistovanie pri týchto manželstvách? Komentátori uvádzajú rozličné odpovede. Faris⁴⁴ a Pospishil⁴⁵ zastávajú názor, že miestny ordinár latinského obradu môže delegovať diakona, aby požehnal manželstvo medzi dvoma východnými katolíkmi, ktorí sú mu podriadení. Ich názor opierajú o princíp *locus regit actum* (právo miesta, kde je úkon realizovaný). Podľa uvedeného, keď pri manželstve legitímne asistuje diakon, manželstvo je platné, pretože „miesto určuje pravidlá“. Inými slovami, keď právny akt je legitímne premiestnený niekde inde, v tomto jednotlivom prípade do latinskej cirkvi, normy tohto miesta určujú zákonné požiadavky.⁴⁶ Títo komentátori uvádzajú, že na základe rovnakého pravidla, miestny ordinár môže delegovať laika, aby asistoval pri uzatváraní manželstva dvoch východných katolíkov, ktorí sú mu podriadení, po dodržaní ustanovení kán. 1112 CIC 1983. Navarrete zdieľa rovnaký názor, avšak odôvodňuje ho iným princípom. Podľa neho diakon je oprávnený žehnať manželstvo v dôsledku dogmatickej konštitúcie *Lumen gentium*.⁴⁷ Navyše neexistuje žiadna formálna podmienka, ktorá popiera miestnemu ordinárovi práva delegovať diakona, aby požehnal manželstvo východných katolíkov zverených do jeho pastoračnej starostlivosti v súlade s kán. 915 § 5 CCEO. Kán. 828 § 1 CCEO sa vzťahuje len na miestneho hierarchu a kňaza východnej cirkvi sui iuris, ktorí môžu delegovať len kňaza, nie diakona, aby požehnal manželstvo. Podľa Navarreteho, tento kánon nezasahuje do oprávnení miestneho ordinára latinskej cirkvi. Akokoľvek, manželstvo dvoch východných katolíkov, ktorí boli zverení do

⁴⁴ FARIS, J., D. Canonical Issues in the Pastoral Care of Eastern Catholics. In: *CLSA Proceedings*, č. 53, rok 1991, s. 163.

⁴⁵ POSPISHIL, V Eastern Catholic Marriage Law according to the Code of Canons of the Eastern Churches. NY: Sain Maron Publications, 1991,372.

⁴⁶ POSPISHIL, V Eastern Catholic Marriage Law according to the Code of Canons of the Eastern Churches. NY: Sain Maron Publications, 1991,372.

⁴⁷ Čl. 36 Dogmatická konštitúcia o Cirkvi - *Lumen gentium*. In: Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu I. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1993, s. 104-105.

starostlivosti latinského miestneho ordinára, pričom ich manželstvo požehnal diakon delegovaný tým samým miestnym ordinárom, je určite platné a legálne, pretože v tejto situácii ide o pozitívnu a pravdepodobnú právnu pochybnosť v dôsledku čoho cirkev dopĺňa riadiacu a výkonnú moc.⁴⁸ V nadväznosti na tú istú otázku Prader verí, že miestny ordinár môže delegovať diakona na požehnanie manželstva dvoch východných katolíkov, ktorí sú mu podriadení, avšak túto delegáciu nemôže udeliť laikovi.

Na druhej strane Salachas a Abbas zastávajú názor, že miestny ordinár nemôže platne delegovať diakona na asistovanie a požehnanie manželstva dvoch východných katolíkov, ktorí sú mu zverení do pastoračnej starostlivosti, pretože východná kánonická forma požaduje slávenie posvätným obradom, ktorý je explicitne definovaný intervenciou kňaza, ktorý asistuje a požehnáva.⁴⁹ Salachas tvrdí, že latinský diakon nemôže požehnať manželstvu medzi dvoma východnými katolikmi ani medzi latinským a východným katolíkom, pretože je to v rozpore s teologickou a kánonickou tradíciou východných cirkví.⁵⁰ V dôsledku toho, podľa týchto komentátorov, manželstvo dvoch východných katolíkov, alebo latinského a východného katolíka, či latinského katolíka a východného nekatolíka slávené pred diakonom alebo laikom, ktorí boli legitímne delegovaní miestnym ordinárom, bude neplatné z dôvodu defektu formy.⁵¹

Je evidentné, že vzhľadom na rozdielne názory komentátorov, táto téma zaiste rezonovala aj v bežných životoch, kedy bolo potrebné tieto otázky riešiť nielen na teoretickej, ale hlavne na praktickej rovine v záujme zabezpečenia platnosti manželstva. V záujme zabránenia pravdepodobnej neplatnosti manželstva možno vyhodnotiť, že je bezpečnejšie, ak miestny ordinár alebo kňaz nedeleguje diakona na asistovanie a žehnanie manželstva dvoch východných katolíkov. Čo však s manželstvom, pri ktorom k tejto situácii došlo? Javí sa azda najrozumnejšia odpoveď Navaretteho, ktorý v tomto prípade odkazuje na kán. 144 CIC 1983 a kán. 994 CCEO. Rovnaká dilema platí aj pre delegovanie laika, kde odporcovia prípustnosti laika ako úradného svedka v prípade východných katolíkov poukazujú aj na kán. 38 CCEO „*Veriaci v Krista východných cirkví, hoci zverení starostlivosti hierarchu alebo farára inej cirkvi sui iuris, jednako zostávajú zapísaní do vlastnej cirkvi sui iuris*“, pričom odvodzujú, že z tohto dôvodu kán. 1112 CIC 1983, ktorý pripúšťa osobu laika ako úradného svedka pri uzatváraní manželstva sa nevzťahuje na manželstvá východných katolíkov.

Nové normy

Zaiste daná situácia spôsobovala množstvo pastoračných, ale aj právnych problémov, keď ani samotní kánonisti neboli zjednotení v názore na túto problematiku. Pápežská rada pre výklad legislatívnych textov si túto zložitú situáciu uvedomovala, a preto bolo vydané motu proprio pápeža Františka *De concordia inter Codices*, ktorý pápež podpísal už 31. mája 2016, avšak bol zverejnený až v septembri. Motu proprio *De concordia inter Codices* okrem iných ustanovení mení predpisy CIC 1983 v otázke sviatosti manželstva a upresňuje, že páry východného rítu alebo miešané dvojice, v ktorých jeden zo snúbencov je latinského obradu a druhý východného musia byť sobášení kňazom, nie diakonom. Toto pravidlo rozhodlo spor medzi kánonistami o prípustnosti diakona na asistovaní a žehnaní manželstva v prípade dvoch východných katolíkov, resp. pri manželstvách východného katolíka s katolíkom latinskej cirkvi. Motu proprio zmenilo text kán. 1108, kde bol doplnený nový § 3, zároveň boli zmenené kán. 1109, 1111 §1, 1112, 1116 a 1127 CIC 1983.

⁴⁸ Kán. 144 CIC 1983: Pri skutkovom alebo právnom spoločnom omyle a rovnako v pozitívnej a pravdepodobnej právnej alebo skutkovej pochybnosti Cirkev dopĺňa riadiacu výkonnú moc tak pre vonkajšie, ako aj vnútorné fórum. a kán. 994 CCEO: Pri skutkovom alebo právnom spoločnom omyle a rovnako v pozitívnej, a pravdepodobnej právnej alebo skutkovej pochybnosti Cirkev dopĺňa riadiacu výkonnú moc tak pre vonkajšie, ako aj vnútorné fórum.

⁴⁹ ABBAS, J *Two Codes in Comparison*. Rome: Pontificio Istituto Orientale, 1997, s. 100-103.

⁵⁰ Porov. FARCAS, B. *The Canonical Form of Marriage in Latin Law and in Oriental Law: Comparative Study With References to the Application of Catholic-Byzantine Law to Selected Pastoral Concerns In Eastern Europe*. A Dissertation. Washington: Catholic University of America, 2010, s. 221.

⁵¹ ABBAS, J *Two Codes in Comparison*. Rome: Pontificio Istituto Orientale, 1997, s. 103.

3 ZÁVER

Dôsledkom existencie dvoch normatívnych aktov, CIC 1983 a CCEO, pre dve súčasti katolíckej cirkvi, latinských a východných katolíkov, vznikali rôzne aplikačné problémy vyplývajúce z kultúrnych a teologických rozdielov medzi dvoma obradmi. Tieto aplikačné problémy boli riešené mnohými komentátormi, avšak s rozdielnymi závermi, čo v konečnom dôsledku aplikačné problémy len komplikovalo. Tieto aplikačné aspekty vyriešilo až motu proprio pápeža Františka, ktoré jednoznačne stanovilo pravidlá v tejto oblasti.

Použitá literatúra:

Pramene:

Acta Apostolicae Sedis – Oficiálne dokumenty Apoštolskej stolice

Dogmatická konštitúcia o Cirkvi - *Lumen gentium*. In: Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu I. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1993.

Motu proprio *Crebrae allatae*, 1949. AAS 41 (1949).

Katechizmus katolíckej cirkvi

Kódex kánonického práva 1983, Latinsko-slovenské vydanie. Bratislava: Spolok svätého Vojtecha, 1996, ISBN 80-7162-061-0.

Kódex kánonov východných cirkví 1990. (slovenský text: <http://grkatba.sk/cceo/>).

PAVOL VI. Matrimonia Mixta. AAS 62 (1970)

Monografická a časopisecká literatúra:

ABBAS, J. *Two Codes in Comparison*. Rome: Pontificio Istituto Orientale, 1997.

BEAL, J., P., CORRIDEN, J., A., GREEN, T., J. *New commentary on the Code of Canon law*.

Mahwah: Paulist Press, 2000. ISBN:0-8091-0502-0.

DUDA, J. *Náčrt právnej ekleziológie. Náčrt Cirkvi a jej štruktúr z pohľadu Kódexu kánonického práva z roku 1983*. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 2002, ISBN 80-7142-097-2.

EVDOKIMOV, P. *The Sacrament of Love: The Nuptial Mystery in the Light of the Orthodox Tradition*. New York: St. Vladimir's Seminary Press, 1995

FARCAS, B. *The Canonical Form of Marriage in Latin Law and in Oriental Law: Comparative Study With References to the Application of Catholic-Byzantine Law to Selected Pastoral Concerns In Eastern Europe*. A Dissertation. Washington: Catholic University of America, 2010.

FARIS, J., D. *Canonical Issues in the Pastoral Care of Eastern Catholics*. In: *CLSA Proceedings*, č. 53, rok 1991.

GALLAGER, C. *Marriage in the Revised Canon Law for the Eastern Catholic Churches*. In: *Studia Canonica*, č. 24, rok 1990.

MEYENDORFF, J. *Marriage: An Orthodox Perspective*. New York: St. Vladimir's Seminary Press, 2000.

NAVARRETE, U. *Differenze essenziali nella legislazione matrimoniale del Codice latino e del Codice orientale* In *Acta Symposii Internationalis circa Codicem Canonum Ecclesiarum Orientalium, 24-29 April, 1995*, Al Ahmar et al. eds., Kaslik, Liban: USEK, 1996.

PRADER, J. *Il Matrimonio in Oriente e Occidente*. Rome: pontificium Institutum Orientalium Studiorum, 1992

POSPISHIP, V. *The Law on Persons. Ford City: Sain Mary's Ukrainian Catholic Church, 1960*.

POSPISHIL, V. *Eastern Catholic Marriage Law according to the Code of Canons of the Eastern Churches*. NY: Sain Maron Publications, 1991

PRADER, J. *La Legislazione Matrimoniale Latina e Orientale*. Rome: Edizione Dehoniane, 1993.

Kontaktné údaje:

Mgr. Veronika Čunderlík Čerbová, PhD.
veronika.cerbova@flaw.uniba.sk
Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Šafárikovo námestie 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika

LEGES ROMANAE BARBARORUM: ZMENY V OCHRANE SUBJEKTÍVNYCH PRÁV V RÁMCI STRETU PRÁVNÝCH KULTÚR

Martin Gregor

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The author points out to the viability of Roman law in the barbarian kingdoms at the turn of the fifth and sixth century AD changing into a phenomenon known under the collective title *Leges Romanae barbarorum*. An article pays a special attention to the analysis of significant changes embedded in *Lex Romanae Burgundionum* and *Lex Romana Visigothorum* compared with the institutes of classical Roman law and aims to identify the impact of Germanic law on these codices. On that basis, it deals with the development of a number of legal institutions and their condition at the time of collision of legal cultures after the fall of the Western Roman Empire.

Abstrakt: Autor poukazuje na životaschopnosť rímskeho práva v barbarských kráľovstvách na prelome piateho až šiesteho storočia nášho letopočtu pretavujúcej sa do fenoménu známeho pod súhrnným názvom „*Leges Romanae barbarorum*.“ Príspevok venuje zvláštnu pozornosť analýze významných zmien zakotvených v *Lex Romana Burgundionum* a *Lex Romana Visigothorum* oproti inštitútom klasického rímskeho práva a usiluje sa identifikovať dosah germánskeho práva na tieto kódexy. Na tomto podklade sa zaoberá vývojom viacerých právnych inštitútov a ich stavom v čase kolízie právnych kultúr po zániku Západorímskej ríše.

Keywords: *Lex Romana Visigothorum*, *Lex Romana Burgundionum*, Germanic law, Barbarian kingdoms, slaves

Kľúčové slová: *Lex Romana Visigothorum*, *Lex Romana Burgundionum*, germánske právo, barbarské kráľovstvá, otroci

1 ÚVOD

Sťahovanie národov malo negatívny vplyv na stabilitu Rímskej ríše a predstavovalo jeden z dôvodov jej rozdelenia. Nátlak barbarských kmeňov napokon viedol k tomu, že Rimania dovolili vybraným skupinám barbarov osídliť ich územie s podmienkou, že budú vojensky chrániť ríšu pred ďalšími útokmi ako *foedera*. Tento status barbarom zaručoval rovnosť s rímskymi občanmi a ich vojenské oddiely požívali rovnaké výhody ako rímske légie.¹

Po zániku Západorímskej ríše v roku 476 n. l. boli na jej území vytvorené nové štátne útvary, ktorých podstatu položili už skôr usadené germánske kmene. Spomeňme predovšetkým skupiny Burgundanov a Vizigótov, ktorí boli naklonení súžitiu s pôvodným rímskym etnikom najintenzívnejšie spomedzi všetkých barbarských spoločenstiev. Odrazom tohto javu bola ochota vydávať kodifikované zbierky rímskeho práva pre rímske obyvateľstvo, ktoré sa ním naďalej riadilo v súlade s princípom personality.

Vytvorené „*Leges Romanae barbarorum*“ patria k jedinečným fenoménom dokladajúcim súžitie dvoch rozdielnych právnych kultúr na prahu stredoveku. Nemožno popierať, že hoci ide o prevzatie doterajších cisárskych konštitúcií a ďalších rímskych prameňov z predchádzajúcich rokov a storočí, pri ich zostavovaní boli neraz dotvárané živou interakciou s germánskym obyčajovým právom. Výsledkom kodifikačného úsilia bolo aktuálne dielo, ktoré plne zodpovedalo vtedajšej spoločenskej situácii a hospodárskym pomerom. Na tom nič nemení spornosť podielu barbarských kodifikačných komisií na konštituovaní nových ustanovení, keďže sa predpokladá, že

¹ BARTOŠEK, M.: Encyklopedie římského práva, s. 157.

sú skôr odzrkadlením nepísanej rímsko-právnej praxe sformovanej v priebehu posledných rokov Západného impéria.

V dôsledku týchto faktických zmien bolo nutné pristúpiť k výrazným zmenám dovtedajšej regulácie subjektívnych práv a tým aj ich ochrany, keďže „oprávnenie a jeho ochrana boli v rímskom právnom myslení spojené do jedného celku.“²

Tento príspevok sa usiluje preniknúť do obsahu dvoch najdôležitejších príkladov týchto „Leges“ a to konkrétne *Lex Romana Visigothorum* a *Lex Romana Burgundionum*. Pokúša sa analyzovať a podrobiť hlbšej komparácii nielen formálnu stránku a systematiku oboch zbierok, ale zároveň poukázať na materiálne modifikácie vybraných právnych inštitútov oproti ich dovtedajšiemu chápaniu, napr. v klasickom rímskom práve. Vzhľadom ku skutočnosti, že nemožno postihnúť celú rôznorodosť novôt v usporiadaní spoločenských vzťahov, príspevok sa zameriava len na niektoré právne inštitúty, ktorých sa zmeny dotkli najmarkantnejšie.

Napriek tomu, že sa Theoderichov edikt ako „*Lex Romana Ostrogothorum*“ typicky zaraďuje medzi tri najvýznamnejšie ukážky „*Leges Romanae barbarorum*“, nebude mu venovaná bližšia pozornosť. Dnes už totiž nemožno pochybovať o jeho vizigótskych koreňoch, rímskom vydavateľovi a nepatrnom vplyve na ďalšie vývojové tendencie rímskeho práva, čo sú skutočnosti, ktoré v očiach odbornej verejnosti značne diskreditujú jeho oprávnenie patriť do skupiny týchto zákonov.³

2 FORMÁLNY NÁHĽAD NA ŠTRUKTÚRU A OBSAH ZÁKONOV

Rozdiel medzi Burgundskou a Vizigótskou zbierkou rímskeho práva je z formálneho hľadiska zrejmy už na prvý pohľad. Kým *Lex Romana Visigothorum* sa veľmi zreteľne hlási k rímskym prameňom, z ktorých čerpá, *Lex Romana Burgundionum* sa o nich nezmieňuje. Napriek rozdielnej systematike oboch kodifikácií však nemožno pochybovať o totožnej regulácii právnych vzťahov, keďže obe čerpajú z rovnakých prameňov a navyše v analogickej spoločenskej situácii.

Burgundskí kodifikátori prevzali text rímskych prameňov bez toho, aby odkázali na zdroj, z ktorého čerpali. Názvy ich titulov sú prosté, pričom sú zoradené podľa titulov Gundobadovho zákonníka. To znamená, že jednotlivé sentencie z prameňov rímskeho práva sú poprehadzované a nemožno o nich získať celistvú predstavu.

Len na základe porovnávania nemeckých romanistov môžeme určiť, že sa tento zákon skladal z Teodóziovho kódexu a následných noviel samého Theodózia ako aj neskorších cisárov, čerpal zo súkromnej zbierky Gregoriana a Hermogeniana, zároveň obsahoval niektoré výňatky z Paulových Sentencií a Gaiových Inštitúcií. V tomto smere je veľkou pomocou spracovaný „*Index Fontium legis Romanae*“ a kritický poznámkový aparát nemeckých vedcov k zákonu. V uvedenej podobe môžeme tento zákon nájsť aj vo zväzkoch edície „*Monumenta Germaniae Historica*“,⁴ či vo vydaní Augusta Friedricha Barkowa.⁵

Štruktúra vizigótskej zbierky sa opiera výlučne o pramene rímskeho práva. Do výraznej miery ide o ich kompilát. Pri ich preberaní rešpektuje celistvosť pôvodných zdrojov, jednotlivé myšlienky nevystupujú oddelene, ale naopak ich kontinuita a kontext sa prísne zachováva. Tento jav paradoxne umožnil používať jednotlivé skrátené znenia pôvodných prameňov aj osobitne, čo je prípad tzv. „Vizigótskeho Gaia“, výťahu z Gaiových Inštitúcií, ktoré sa v neskoršej právnej praxi používali aj bez nadväznosti na Breviár.⁶

Každý celok bol uvádzaný v rovnakej postupnosti. Po názve, ktorý obsahoval presné označenie pôvodného prameňa, nasledovala v jednotlivých tituloch citácia normy a jej vtedajšia interpretácia, prípadne sa konštatovalo, že interpretáciu netreba („*Interpretatione non eget.*“). Ak šlo o cisárske konštitúcie, sprevádzali ich presné identifikačné údaje o cisároch, mieste a roku vydania.

Breviár bol rozdelený na dva logické celky. Prvá časť obsahovala zbierku cisárskych konštitúcií a noviel s označením *Leges* (alebo nové právo), druhá časť sa zameriavala na dobrozdania rímskej jurisprudencie. Ako súčasť staršieho práva niesla názov *lura*, alebo *ius*.

² BRTKO, R.: Ochrana subjektívnych práv v rímskom práve, s. 6.

³ Terminologická poznámka: Ide o zákony podľa názvu („*Lex, Leges*“), pre ich obsah by však bolo charakteristickejšie pomenovanie „Zbierka, kodifikácia.“ V tomto texte sú používané ako synonymá.

⁴ *Monumenta Germaniae Historica*. Editio L. Salis. Tomus II. Pars I. Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani. 1892. 188 s.

⁵ *Lex Romana Burgundionum*. Editio: A. F. Barkow. Greifswald: Koch Bibliop. Acad., 1826. 171 s.

⁶ CONRAT-COHN, M.: Die Entstehung des Westgotischen Gaius, s. 47.

Podľa Hänelovej rekonštrukcie zbierky sa diel venovaný novším právnym normám z 5. storočia skladal z rozsiahleho výberu ku Theodosiánovmu kódexu, ďalej z noviel cisárov Theodósia, Valentiniána, Marciána, Maioriána a Libiusa Severa.⁷

Po nich nasledovala časť venovaná iurisprudencii, ktorú uvádzala *Liber Gai*, spomínaný výťah z Gaiových Inštitúcií a vybrané knihy z Paulových Sentencií, ktoré možno označiť za jedinú skutočnú ukážku práce rímskych juristov v tejto zbierke. V ďalšej časti sa kodifikácia trochu nesystémovo opäť vracia ku cisárskym konštitúciám v podobe výňatkov z prvej až štvrtej, desiatej a trinástej knihy Gregoriovho kódexu. Nasledujúcu súkromnú zbierku, Codex Hermogenianus, predstavujú len dva krátke tituly. Záver tohto korpusu predstavoval opäť návrat k právnej vede citáciou prvej knihy Papiniánových odpovedí (*Responsum*) o posudzovaní dohôd medzi manželmi v rozsahu jednej vety.

Podobné acyklické zaradenie jediného Papiniánovho tvrdenia na samotný záver zbierky nemožno hodnotiť pozitívne. Formálny záver totiž absentuje. Podobné pojetie konca zbierky bolo napokon dôvodom pre to, že historiografia pokladala burgundskú zbierku dlhú dobu za „*Liber Papiani*“, vzhľadom na omyl pisára, ktorý opisoval výťah obsahujúci vizigótsku a burgundskú zbierku tak, že záver Vizigótskej zbierky v podobe viet z Papiniána zapísal ako úvod do zbierky Burgundskej.⁸

V rámci kritického pohľadu na Alarichov Breviár možno povedať, že ho tvoria prevažne cisárske konštitúcie zo štvrtého až piateho storočia. Rímskej jurisprudencii je venovaná len nevelká časť. Podľa Conratových výpočtov sú poznatky rímskej právnej vedy zastúpené v zbierke len jednou štvrtinou.⁹ Zároveň možno konštatovať, že Lex Romana Visigothorum neprevzal uvedené pramene doslovne, ale zásadne vždy iba v podobe výťahov, či konspektov.

S výnimkou Gaiovej učebnice ich podrobne vykladal a jednotlivé časti dopĺňal rozsiahlou interpretáciou, ktorou prispôboval staré normy vtedajšej spoločenskej situácii. Vypátrať pôvod interpretácií je nanajvýš problematické. Romanisti dávajú prednosť skôr alternatíve spisania tradovanej poklasickej praxe, či jej prevzatia z diela neznámeho právnika, pred skutočnosťou, že by šlo o tvorivú prácu kodifikačnej komisie ad hoc.¹⁰

Právna veda sa napríklad dlho domnievala, že slávne *epitomae* „*Liber Gai*“ spracovala komisia na príkaz kráľa Alaricha II. v kontexte tvorby *Lex Romana Visigothorum*. Moderné výskumy však túto mienku vyvracajú a jednoznačne preukazujú skutočnosť, že tento konspekt bol spracovaný poklasickými epitomátormi v 4. storočí, najneskôr na začiatku 5. storočia. Komisia tvoriaca *Lex Romana Visigothorum* len prevzala už známe znenie spracovaného výťahu.¹¹

3 ANALÝZA VYBRANÝCH ZMIEN V SYSTÉME SUBJEKTÍVNYCH PRÁV

Kodifikátori *Legis Romanae* si nepočínali úplne dôsledne. Na viacerých miestach oboch právnych zbierok možno postrehnúť zarážajúce nedostatky a rozpory. Sú spôsobené tým, že ak barbarský zákonodarca už pristúpil k určitej korekcii, nerevidoval celý právny text, ale len dotknutú časť, čím samozrejme dochádzalo k nepresnostiam a kontroverziám.¹²

Napríklad stále pracuje s inštitútom latinity, ktorý je do značnej miery vytrhnutý z kontextu (LRB 44.5). Ďalej sa na mnohých miestach môžeme stretnúť s inštitúciou miestodržiteľa provincie. Len v ustanovení o sporoch z obvenenia pracuje subsidiárne s inštitútom defensora civitatis, ktorý tu ipso facto nastupuje primárne namiesto zaniknutej pozície *praesesa*.

Keďže podobných zmien je veľmi veľa, v nasledujúcich štatiach sa príspevok dôkladnejšie zameria na zmeny v oblasti delenia vecí, právneho postavenia otrokov, trestných sankcií.

3.1 Kategorizácia vecí

Výrazné zmeny možno nájsť v rámci systematiky rozdelenia vecí. *Gai epitome* uvádza, že veci podliehajú ľudskému právu, Božiemu právu a popri tom konštruje ďalšiu kategóriu vecí, ktorá sa podľa tvrdenia samotného textu, vyčlenila z obsahu božského práva. Ide o veci verejného práva.

⁷ HÄNEL, G.: Predhovor. In: *Lex Romana Visigothorum*, s. 8.

⁸ KINCL, J. - URFUS, V. - SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*, s. 42.

⁹ CONRAT-COHN, M: *Breviarium Alaricianum in systematischer Darstellung*, s. 18.

¹⁰ *Ibidem*, s. 203.

¹¹ KINCL, J.: Úvod. In: *GAIUS. Učebnice práva ve čtyřech knihách*, s. 22.

¹² KINCL, J.: *Stát a právo v germánsko-římské Burgundii V.-VI. Století*, s. 81.

Rozumejú sa nimi predovšetkým hradby, múry a zákopy, ktoré pôvodne požívali ochranu Bohov, hoci neboli posvätené (*res sanctae* ako niekdajšie veci Božieho práva). Na základe toho možno konštatovať, že výťah nerešpektuje do dôsledkov Gaiovo rozdelenie vecí, ktoré rozlišovalo medzi vecami božského a ľudského práva a až následne veci ľudského práva delilo ďalej na veci verejné a súkromné.¹³

Definícia vecí božského práva bola pozmenená pod vplyvom nových náboženských pomerov. V novom texte sa nenachádza pôvodný výpočet rozčleňujúci božské veci na predmety zasvätené bohom nebeským (*res sacrae*) a veci zasvätené bohom podsvetia, teda pohrebiská (*res religiosae*). Schéma, odzrkadľujúca chápanie klasického rímskeho práva, bola nahradená novým výpočtom, ktorý za veci božieho práva označoval nielen kostoly a Božie chrámy, ale aj akékoľvek statky a majetkové podstaty cirkvi, čím bola zakotvená výrazne vyššia ochrana cirkevného majetku, ktorý už nebolo možné označiť za vec súkromného práva a tak s ním aj nakladať. Zároveň sa v tejto súvislosti explicitne zaviedol pojem cirkvi.

3.2 Právny status otrokov

Postavenie otroka v germánsko-rímskych kodifikáciách bolo determinované dvoma zásadnými elementmi spoločenského a hospodárskeho prostredia. Otroctvo sa naďalej využívalo ako dôležitý zdroj pracovnej sily. Dopyt po otrokoch bol však omnoho väčší ako reálne možnosti na ich produkciu. Rímsky obyvatelia boli odkázaní na prirodzený prírastok už nadobudnutých otrokov, výnimočne na kúpu otroka.

Vojenské výpravy, ktoré pre Rimanov predstavovali v klasickej dobe základný prameň otrockej sily, už neprichádzali do úvahy. V čase vzniku týchto kodifikácií mali Rimania dokonca zakázané slúžiť vo vojsku barbarských štátov. K nedostatku otrokov prispievali tak ich úteky v čase nepokojov, ako aj to, že sa otroci mali tendenciu hlásiť k víťaznému kmeňu, čím získavali slobodu. Dokonca existujú teórie, že sa Rimania museli o svojich otrokov deliť s barbarskou nobilitou.

Načrtnuté pomery výrazne ovplyvnili text samotných *Leges romanae barbarorum*, zväčša v neprospech otroka. Značné kontroverzie s klasickým právom nastávajú pri narodení dieťaťa ako základnej možnosti vzniku otroctva.

Klasická zásada naznačujúca, že dieťa nasleduje status matky ostala sčasti zachovaná. Teda ak sa niekto narodil z otrokyne, bol otrokom, bez ohľadu na status svojho otca.¹⁴ Zmena však nastala v situácii, ak slobodná žena splodila dieťa s otrokom. Ešte podľa konštitúcie cisára Konštantína z roku 326 n. l.,¹⁵ sa síce taká žena mala potrestať smrťou, narodené dieťa však malo zostať slobodné, keďže nasledovalo postavenie slobodnej matky.

Alarichov Breviár v 9. knihe, 6. titule „*de mulieribus, quae se servis propriis iunxerunt*“ spomenutej konštitúcie explicitne oponuje v rámci poskytnutej interpretácie. Nastoľuje princíp, že dieťa má nasledovať toho z rodičov, ktorého postavenie je horšie. Tento záver potvrdzuje aj sám Breviár príkladom, ktorý nasleduje po tejto premise (neuveďenej tak jednoznačne). Výslovne uvádza, že dieťa prepustenkyne a otroka, bude otrokom. Nemôže si nárokovať ani na status slobodného, ba dokonca nemôže byť ani libertínom. Tento rozpor odôvodňuje právna veda vplyvom germánskeho práva, v ktorom možno vypátrať pôvod tohto princípu (zásada „*Das Kind folgt der ärgeren Hand*“).¹⁶

Podobne ten, kto sa ujal opusteného najdúcha, už nemusel vynaložiť úsilie na vypátranie jeho rodičov (a teda pôvodu) ako to zakotvoval Theodóziov kódex, ale z authority interpretácie Breviára sa mohol bez ďalšieho slobodne rozhodnúť, či z nájdeného vychová slobodného, alebo otroka. (interpretácia BA CTh V, 7,1). Na druhej strane Breviár zaviedol trest smrti pre páchatela vinného z krádeže detí na účely zotročenia.

Ďalšie výrazné zmeny nastali najmä v obsahu vlastníckeho práva nad otrokom. Ako bolo v Ríme zvykom, aj tu mohol vlastník zveriť otrokovi vlastnú dielňu (remeselnícke pekúlium), alebo pozemok (roľnícke pekúlium), na ktorom mohol otrok samostatne hospodáriť. V praxi Vizigótskeho

¹³ Gai Inst. 2.2, 2.10

¹⁴ HEYROVSKÝ, L.: Dějiny a systém soukromého práva římskeho, s. 65, vid' aj Celsov výrok v Iustiniánskych Digestách (D 1,5,19).

¹⁵ Explicitne sa uvádza, že bola vydaná na júnové kalendy, teda 01. 06. 326 n. l. Jej znenie vid': Lex Romana Visigothorum. Editor G. Hänel, s. 180.

¹⁶ KINCL, J.: Studie o otrocích, kolónech a propuštěncích ve Vizigótskem státě 5.-8. století. s. 21.

štátu však bolo úplne bežné, že vlastník nemal prehľad o úkonoch otroka v pekúliu, ba dokonca sa stávalo, že vôbec nevedel o otrokovi a vlastnostiach zvereného pekúlia.

Preto sa považovalo za nespravodlivé, aby vlastník zodpovedal za otroka a jeho úkony doterajším systémom adjektických žalôb, hoci už konštitúcia cisára Honoría z roku 422 n. l. ustanovila, že pán ručí za záväzky otroka len do výšky pekúlia.¹⁷ Na základe toho sa ručenie vlastníka úplne vylúčilo, pričom veritelia sa mohli uspokojiť jedine z výnosov pekuliárneho majetku, ale až potom, čo otrok vyrovnal všetky záväzky voči svojmu pánovi. Ak z faktického hľadiska nič neostalo, strácali svoje pohľadávky, keďže nemohli žalovať ani otroka ani jeho vlastníka. (BA CTh II. 31, 32).¹⁸

Breviár síce ponechal v platnosti *actiones adjunctae qualitatis*, ale formuloval ich na iné skutkové situácie, napríklad ak sa otrok stal správcom celého vlastníkovho majetku, alebo ho dočasne zastupoval v čase jeho neprítomnosti.

Pekúlium sa čoraz viac stotožňovalo s osobou otroka. Vzhľadom na ich nedostatok, bola pre vlastníka oveľa cennejšia pracovná sila otroka než samotný majetok v pekúliu. Preto sa upevnila prax neskorého cisárstva, podľa ktorej vlastník daroval prepustenému otrokovi spolu so slobodou aj jeho doterajšie pekúlium. Keďže stále platilo, že libertín nemohol svojho pôvodného vlastníka žalovať, bola táto právna povinnosť fakticky nevyhnutná, napriek tomu považovala vtedajšia spoločnosť darovanie pekúlia prepustencovi za nevyhnutné.

Za negatívny jav kodifikácie, ktorý však len odzrkadľuje dlhodobý právny vývoj, možno označiť právne postavenie kolóna. *Lex Romana Visigothorum* častokrát priznáva kolónom rovnaké práva a povinnosti ako otrokom, ba dokonca ich nepovažuje za „*personae humiliores*“ (BA Nov. Mart. IV, 1,3). Majetok kolóna sa v Breviári už nenazýva inak ako pekúliom.

Zbierka prebrala Konštantínov zákon z roku 332 n. l., ktorý kolónov zbavil slobody pohybu a de facto pripútal k držaným pozemkom (BA CTh V, 9,1). Na ich útek sa vzťahovali rovnaké právne pravidlá ako na útek otroka. V tomto prípade sa však na kolónov aplikovala veľmi špecifická úprava, zakotvujúca premľaciú dobu nároku pána na zbehlého kolóna. U mužov bola stanovená na tridsať rokov, ženám svedčila dvadsať ročná lehota. Ak po úteku žili samostatne, získavali slobodu. Ak sa pripojili k inému pánovi, pripadli jemu. Ak počas tejto doby vystriedali viacerých pánov, stávali sa kolónmi toho, u ktorého bývali práve v momente uplynutia lehoty. (BA Nov. Val. IX, 1 a pripojená interpretácia).

3.3 Sankcie za protiprávne konanie

Dnes poskytuje trestné právo ochranu subjektívnym právam v poslednej inštancii (princíp *ultima ratio*). Keďže poklasické obdobie bolo charakteristické stieraním rozdielov medzi „*crimen*“ a „*delicta*,“ spolu s centralizáciou štátnej moci zasahovala trestná represia čoraz viac aj do súkromnej sféry, subjektívnych práv jednotlivca.¹⁹

V rámci barbarských kompilácií nedošlo k jednoznačnému posunu smerom k humanizácii alebo drakonizácii trestných sankcií a ich výkonu. Niektoré skutkové podstaty boli trestané prísnejšie, na iných miestach došlo k ich zreteľnému zmierneniu. Toto tvrdenie by sme mohli podložiť viacerými príkladmi priamo z prameňa:

Lex Romana Burgundionum v 39. titule výslovne požaduje trest upálením za živa pre toho, kto by poškodil, alebo zničil vytyčené hraničné kamene, mílniky, dokonca aj stromy na hraniciach.²⁰ Táto prísna sankcia, uplatňovaná v najstarších dobách existencie rímskeho štátu, bola v priamom rozpore s klasickým rímskym právom, ktoré podobné konanie trestalo oveľa miernejšie s prihliadnutím na sociálny status páchatela.

Privilegovaní sa trestali vyhnanstvom a konfiškáciou jednej tretiny majetku, plebejci nútenými prácami a otroci prácou v baniach. Tak to naznačuje Paulus v pôvodnom znení svojich Sentencií (Paul. Sent. 5, 22, 2). Tu je dôležité poznamenať, že skrátená verzia „Piatich kníh Paulových myšlienok,“ ktorá bola prevzatá aj do *Lex Romana Visigothorum*, toto ustanovenie vynecháva. Je paradoxné, že Burgundan by bol za rovnaké previnenie potrestaný len bitím palicou a totiž na

¹⁷ Ibidem, s.25-26.

¹⁸ Ide o ustanovenie pripojenej interpretácie, čím sa zvyšuje autenticita tohto inštitútu v rámci vizigótskych pomerov: *Nullus dominum ad reddendum debitum, sicut hucusque fiebat, adstringat...*

¹⁹ BARTOŠEK, M.: Encyklopedie římského práva, s. 100.

²⁰ LRB 39,1. In: Monumenta Germaniae Historica. Editit L. Salis, s. 158.

základe Lex Gundobady.²¹ Uvedená nerovnosť vyvoláva ďalšie otvorené otázky, čo bolo jej príčinou? Vari nedôvera voči Rimanom?

Ku kriminálnym konaniam, ktorých trestanie bolo zmiernené patrí napríklad falšovanie. Ešte cisár Konštantín I.²² zaviedol za falšovanie a spreneveru verejných prostriedkov trest smrti, čím sprísnil ustanovenia *Lex Cornelia de falsariis*, ktorý podobné konanie trestal de facto vyhnanstvom (*interdictum aquae et ignis*). *Lex Romana Burgundionum* v 32. titule umožňoval alternatívne uloženie peňažnej pokuty, alebo vyhnanstva v závislosti od povahy skutku a úvahy sudcu.

Za najrevolučnejšiu zmenu dotýkajúcu sa trestnoprávných sankcií však možno považovať očividný prienik germánskeho wergeldu do pôvodných rímskych inštitútov. *Lex Romana Burgundionum* v titule „*de homicidiis*“ jasne pripúšťa, že ak slobodný zabije slobodného a vrah následne požiada cirkev o ochranu, stráca právo na svoj majetok. Z neho polovica pripadá dedičom zavraždeného na vyrovnanie spôsobenej ujmy, druhú polovicu nadobúda štát ako predstaviteľ súdnej moci. (LRB 2,5). Podobné rozloženie je pre wergeld typické, terminologicky sa prvá zložka nazýva *faidus*, druhá *fredus*, hoci ich sám LRB takto neoznačuje.

Ak otrok zabije slobodného a neskôr požiada cirkev o ochranu, pôvodný vlastník otroka musí vyplatiť poškodeným pozostalým sumu, ktorá je odstupňovaná v závislosti od povolania a statusu zavraždeného, konkrétne 100 solidov za úradníka, 50 solidov za remeselníka, 30 solidov za roľníka. Toto ustanovenie „Lex Romany“ je explicitnou recepciou 10. titulu „Lex Gundobady“.²³

3.4 Trestnoprávny appendix (alebo úvaha nad ustanovením o zmiešaných manželstvách)

Mnoho dohadov vyvoláva platnosť titulu „*De nuptiis Gentilium*“ z tretej knihy Teodóziovho kódexu (CTh 3.14.1). Podľa neho sa nesmie žiaden provinciál, bez ohľadu na postavenie či triedu, oženiť s barbarskou ženou a ani rímska žena sa nesmie spojiť s cudzincom. Ak by bolo odhalené uzavretie tohto manželstva, či nejaká zločinnosť z neho vyplývajúca, postihne ich trest smrti.²⁴

Jedná sa o opomenutie barbarského zákonodarcu, alebo úmyselne mienenú recepciu konštitúcie z roku 370 n. l.? Interpretácia ustanovenia je veľavravná, keď inými slovami uvádza, že žiaden Riman („*Nullus Romanus*“) si nesmie vziať Barbarku za manželku a žiaden Barbar sa nesmie oženiť s rímskou ženou. Ak tak urobia, nech sú si vedomí trestu smrti.

Je to o to zvlášťnejšie, že systém hospitality, ktorý bol uplatňovaný pri usadzovaní Vizigótov v Akvitánii, dôsledne premiešal germánskych kolonizátorov s rímskymi provinciálmi. Navyše v čase kodifikácie Vizigóti už nežili v rodovej spoločnosti a záujmy ich aristokracie boli veľmi blízke ambíciám rímskych statkárov. Napriek tomu vzájomné sobáše medzi Rimanmi a Vizigótmí povolil až kráľ Leovigild v *Codex Revisus*.²⁵

S prihliadnutím na názov príspevku je prekvapivé, že v tomto inštitúte nenastala zmena. Zákaz manželstva, za nerespektovanie ktorého je ustanovený trest smrti, má totiž celkom iný charakter ako zákaz spojený s miernejšou právnou sankciou (napr. nedostatkom občianskych práv, či spätným neuznaním sobáša).

4 ZÁVER

Leges Romanae Barbarorum sú zhrnutím dlhodobého vývoja krízy a úpadku Rímskej ríše. Z hľadiska vývinu práva neznamenali žiaden výraznejší posun. Ich prínos spočíva predovšetkým v zachytení poklasického „vulgárneho“ rímskeho práva, čím nám umožňujú skúmať reakcie právneho poriadku na fenomén sťahovania národov a jeho prispôbovanie sa novým pomerom v kontexte stretu právnych kultúr. Veríme, že sme poukázali na viaceré zaujímavé modifikácie (či deformácie) rímskeho právneho poriadku v dôsledku uvedených udalostí.

Podobne ako v prípade Justiniánskej kodifikácie, sa aj pri tvorbe týchto zbierok kládol dôraz na vypustenie obsolétnych právnych noriem a zachytenie aktuálneho právneho stavu. Pri

²¹ LG 55,6. In: *Ibidem*, s. 90.

²² KINCL, J. - URFUS, V. – SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*, s. 339.

²³ KINCL, J.: *Stát a právo v germánsko-římské Burgundii V.-VI. Století*, s. 82.

²⁴ ***Nulli provincialium, cuiuscunque ordinis aut loci fuerit, cum barbara sit uxore coniugium, nec ulli gentilium provincialis femina copuletur. Quod si quae inter provinciales atque gentiles affinilates ex huiusmodi nuptiis exstiterint, quod in iis suspectum vel noxium delegitur, capitaliter expietur.***

²⁵ KUNKEL, W.-SCHERMAIER, M.: *Römische Rechtsgeschichte*, s. 179.

uplatňovaní týchto „rímsko-germánskych interpolácií“ si však zákonodarca nepočínal natoľko dôsledne ako jeho byzantský náprotivok. Nemožno ani opomenúť, že najnovšie výskumy poukazujú na to, že zásahy kodifikačných komisií do znenia zákonov boli minimálne, keďže pripojená interpretácia má svoju tradíciu už v učení poklasických právnikov, ktorí však osobne nie sú známi. Iné názory sa objavujú len výnimočne, alebo sú prekonané.²⁶

Použitá literatúra:

- BRTKO, R.: Ochrana subjektívnych práv v rímskom práve. In: Policajná teória a prax. 2009, č. 2, s. 5-21.
- CONRAT-COHN, M.: Breviarium Alaricianum in systematischer Darstellung. Leipzig: Hinrichs Buchhandlung, 1903. 813 s.
- CONRAT-COHN, M.: Die Entstehung des Westgothischen Gaius. Amsterdam: Johannes Müller, 1905. 143 s.
- HEYROVSKÝ, L.: Dějiny a systém soukromého práva římskeho. 6 vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě, 1927. 656 s.
- KINCL, J.: Stát a právo v germánsko-římské Burgundii V.-VI. Století. Praha: Československá akademie věd, 1959. 271 s.
- KINCL, J.: Studie o otrocích, kolónech a propuštěncích ve Vizigótskem státě 5.-8. století. Praha: Univerzita Karlova, 1968. 115 s.
- KINCL, J. - URFUS, V. – SKŘEJPEK, M.: Římské právo. 2.vyd. Praha: C.H.Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1
- KUNKEL, W.-SCHERMAIER, M.: Römische Rechtsgeschichte. 14. Auflage. Köln: Böhlau Verlag, 2005. 326 s. ISBN 978-3-8252-2225-3

Pôvodné pramene:

- GAIUS. Učebnice práva ve čtyřech knihách. Preložil a predhovor napísal J. Kincl. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 326 s. ISBN 978-80-7380-054-3
- Lex Romana Visigothorum. Editor G. Hänel. Lipsko: Sumptibus et typis Teubneri, 1849. 468 s.
- Monumenta Germaniae Historica. Tomus II. Pars I. Editit L. Salis. Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani. 1892. 188 s.

Kontaktné údaje:

Mgr. Martin Gregor
martin.gregor@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva
Šafárikovo námestie č. 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika

---

²⁶ CONRAT-COHN, M.: Die Entstehung des Westgothischen Gaius, s. 47, 91.

KONKURENCIA PRÁVA VLASTNÍKA A UKLADATEĽA V KONTEXTE RÍMSKEHO PRÁVA KLASICKÉHO A JUSTINIÁNSKEHO OBDOBIA¹

Jana Kováčiková

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: Author deals with the clash of two important rights in the view of classical period of Roman jurisprudence as well as Justinian period of Roman law: namely the right of owner as direct, absolute, complete and exclusive legal dominion over corporeal thing and the right of depositor to restore the deposited item. She analyses several fragments located in third title of the sixteenth book of Digest, entitled *Depositum vel contra* (Concerning the direct and contrary actions on deposit), particularly the ideas of lawyer Claudius Tryphoninus, presented in D. 16, 3, 31, 1. On the basis of several lesser-known legal controversies author evaluates the Roman jurist's approach in the collision of the absolute subjective right of owner and the relative subjective right of depositor.

Abstrakt: Autorka sa v aktuálnom príspevku venuje problematike kolízie dvoch významných práv, v kontexte klasickej rímskej jurisprudencie i rímskeho práva justiniánskeho obdobia: a to vlastníckeho práva ako priameho, absolútneho, úplného a výlučného právneho panstva nad hmotnou vecou a práva ukladateľa na vrátenie deponovanej veci. Vychádza pritom z viacerých fragmentov, zachytených v treťom titule šestnástej knihy Digest, ktorý nesie názov *Depositum vel contra* (O žalobe z úschovy a protižalobe), najmä z názorov právnika Claudia Tryphonina, prezentovaných v D. 16, 3, 31, 1. Na pozadí viacerých menej známych právnických kontroverzií autorka hodnotí, ako sa rímski právnici postavili ku kolízii absolútneho subjektívneho práva vlastníka a relatívneho subjektívneho práva ukladateľa.

Keywords: ownership, deposit, depositor, bailee, law of contracts, Roman law, clash of rights, Roman jurisprudence, Tryphoninus, Digest.

Kľúčové slová: vlastníctvo, úschova, ukladateľ, uschovávateľ, záväzkové právo, rímske právo, kolízia práv, rímska jurisprudencia, Tryphoninus, Digesta.

1 ÚVOD

Je všeobecne známym faktom, že Rimania pristupovali k definovaniu právnych inštitútov len sporadicky, vlastníctvo (i kontrakt úschovy) nevynímajúc.² Rímska právna veda nám však zanechala určitý spôsob myslenia, ku ktorému stredovekí a novovekí právnici pridali všeobecné pojmy a legálne definície. Peter Blaho nám ponúka nasledovnú definíciu rímskeho vlastníctva, akcentujúcu hospodárske a ekonomické vzťahy s vlastníctvom súvisiace: „*rímskym právnym poriadkom vlastníckou žalobou zabezpečené a v jeho rámci existujúce subjektívne právo osoby určitú vec urobiť predmetom svojho výlučného hospodárskeho záujmu.*“³ Moc vlastníka teda vyplýva z obsahu vlastníckeho práva a z negatívnej povinnosti uloženej nevlastníkom neprekážať vlastníkovi v dispozícii s jeho vecou a ani nepôsobiť na vec proti jeho vôli.

¹ Tento príspevok je výstupom z grantového projektu VEGA 1/0531/2014 s názvom „Vývoj notárstva.“

² Na obhajobu pasivity rímskych právnikov v tomto smere možno argumentovať známou parémiou, ktorej autorstvo sa pripisuje právníkovi Iavolneovi: D. 50, 17, 202: *Omnis definitio in iure civili periculosa est: parum est enim, ut non subverti possit.*

³ BLAHO, P. – HOLLÄNDER, P.: Postavenie práva v systéme metód štátneho riadenia spoločnosti. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1989, s. 174.

Jedným zo subjektov, ktorí môžu v rozpore s vyššie uvedeným zasahovať do absolútneho právneho panstva vlastníka je ukladateľ, ktorý dá vec, patriacu inému, do úschovy. Úschova, čiže *depositum*, vzniká keď niekto (*depositor*, deponent, ukladateľ) dáva druhému (*depositarius*, uschovávateľ) hnutelnú vec do detencie za účelom bezodplatného opatrovania.⁴ Z hľadiska delenia rímskych záväzkov, kde diferenciačným kritériom je miera rovnosti zmluvných strán, predstavuje úschova jeden z kontraktov synalagmatických *inaequálynch*, kde síce boli zo zmluvy zaviazané obe strany, no záväzok jednej z nich (v našom prípade ukladateľa) bol podstatný a záväzok druhej z nich (v našom prípade uschovávateľa) vznikol len na základe okolnosti prípadu. Nároky z týchto záväzkových vzťahov, nakoľko išlo o postavenie subjektov záväzkovoprávneho vzťahu, ktoré bolo „nerovné,“ boli chránené nasledovným spôsobom – hlavný nárok prostredníctvom *actio directa* (v našom prípade *actio depositi directa*), vedľajší nárok prostredníctvom *actio contraria* (v našom prípade *actio depositi contraria*).⁵

Konkurencia práva vlastníka s právom ukladateľa, na ktorú sa tento príspevok zameriava, mohla nastať v prípade, ak si k jednej a tej istej veci uplatnil vlastník svoj vecnoprávny nárok daný absolútnou povahou vlastníckeho práva a ukladateľ zase svoj obligačný nárok, vyplývajúci zo zmluvy o úschove. Ak aj takto kolízia práv nastala a vznikla z nej reálna a živá kauza, zachovalé pramene rímskeho práva nám nedávajú jednoznačnú odpoveď na to, ako ju rímski právnici vyriešili. Niekoľko fragmentov Justiniánskych Digest, ktoré sa dotýkajú konkurencie týchto dvoch práv vo viac či menej všeobecnej rovine, nám umožňuje aspoň naznačiť smer, akým sa úvahy rímskych právnikov v tejto súvislosti uberali, pričom je však nutné podotknúť, že mienka právnikov si v niektorých ohľadoch podstatne odporuje. Nie je preto ambíciou tohto príspevku suplovať pramene rímskeho práva tam, kde mlčia a odpovedať na otázku, ktorý z vyššie uvedených nárokov bol v rímskom práve privilegovaný,⁶ ale najmä interpretovať niektoré zaujímavé úvahy a spôsoby interpretácie rímskych prameňov, pojednávajúcich o strete vlastníckeho práva a práva ukladateľa. Zaujímavosť tejto problematiky je umocnená aj tým, že v niektorých prípadoch sa jedná o fragmenty, o ktorých panuje všeobecné presvedčenie, že boli interpolované zásahmi justiniánskych kompilátorov, takže môžu byť prostriedkom pochopenia zmien klasických právnych doktrín a širšom kontexte i pôvodu samotného justiniánskeho práva.⁷

2 POJMOVÉ ZNAKY ÚSCHOVY AKO VÝCHODISKO KONKURENCIE PRÁV VLASTNÍKA A UKLADATEĽA

Prv než pristúpime k vymedzeniu situácií, ktoré predstavujú faktický prejav konkurencie práva vlastníka a práva ukladateľa, je nevyhnutné poukázať na dve podstatné charakteristiky úschovy, od ktorých sa budeme ďalej odvíjať.

Jedným z pojmových znakov úschovy, ktorý tvorí samotnú kauzu tohto kontraktu, je nielen záväzok uschovávateľa deponovanú vec opatrovať, ale aj jeho povinnosť vrátiť vec, ktorú vzal do úschovy osobe, ktorá ju u neho deponovala. Potvrďuje to i právnik Ulpián,⁸ ktorý uvádza, že ak uschovávateľ nevrátil ukladateľovi vec potom, ako bol o to ukladateľom požiadaný, konal spravidla

⁴ HEYROVSKÝ, L.: Dějiny a system soukromého práva římského. Praha: J. Otto, 1910, s. 678.

⁵ LENHARTOVÁ, K.: Princíp rovnosti strán a kontraktualnej slobody. In: Mílniky práva v stredoEurópskom priestore 2015. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2015, s. 553. Dostupné na internete:

<http://lawconference.sk/milniky/sprava/files/doc/Zbornik%20Milniky%202015%20pdf.pdf>

⁶ K problematike privilegovania určitých osôb v kontexte rímskeho práva bližšie pozri: ČUNDERLÍK ČERBOVÁ, V.: Ochrana slabšej strany a rímske právo. In: Kontroverzní názory v právu. Praha: Leges, 2015, s. 152-158.

⁷ K problematike odhaľovania interpolácii bližšie pozri: KOVÁČIKOVÁ, J.: Digesta a fenomén interpolácií justiniánskych kompilátorov. In: Historia et interpretatio Digestorum seu Pandectarum. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej Univerzity v Trnave, 2016 (v tlači).

⁸ Ulp. D. 16, 3, 1, 22: *Est autem et apud Iulianum libro tertio decimo digestorum scriptum eum qui rem deposuit statim posse depositi actione agere: hoc enim ipso dolo facere eum qui suscipit, quod reposcenti rem non reddat. Marcellus autem ait non semper videri posse dolo facere eum, qui reposcenti non reddat: quid enim si in provincia res sit vel in horreis, quorum aperiendorum condemnationis tempore non sit facultas? Vel condicio depositionis non exstitit?*

so zlým úmyslom, a preto ho ukladateľ môže ihneď žalovať žalobou z úschovy.⁹ Právo ukladateľa na vrátenie veci danej do úschovy je teda podstatným definičným znakom tohto kontraktu.

Treba však doplniť i ďalšiu charakteristiku, ktorá definuje kontrakt úschovy, a tou je skutočnosť, že pre dôvod uschovania je ľahostajné a nepodstatné, akým právom k uschovávanej veci disponuje deponent.¹⁰ Pramene rímskeho práva sú v tomto smere konzistentné – deponované veci nemusia byť vlastníctvom ukladateľa, čo potvrdzuje i právnik Paulus vo svojich Sentenciách, ktorý konštatuje, že u tretej osoby možno uložiť veci, ktoré sú naše vlastné i veci cudzie.¹¹

Tryphoninus zachádza ešte ďalej a predpokladá úschovu, ktorej subjektom v pozícii ukladateľa môže byť dokonca lupič.¹² V podobnom duchu možno interpretovať i názor Ulpiána, ktorý s odkazom na právnik Marcella uvádza, že i ukladateľ – zlodej alebo lupič môže žalovať uschovávateľa žalobou z úschovy. Aktívnu legitímáciu ukladateľa – zlodeja/lupiča odôvodňuje tým, že i on má záujem na vrátení veci danej do úschovy, pretože za ňu nesie zodpovednosť.¹³

Rímsku úschovu sme teda definovali ako kontrakt, ktorého podstatnou črtou je povinnosť uschovávateľa, vrátiť uschovanú vec svojmu spolukontrahentovi, kedykoľvek o to tento požiada, a to dokonca aj v prípade, ak ukladateľ nie je vlastníkom deponovanej veci. S ohľadom na tieto dva znaky nemožno vylúčiť vznik situácie, kedy budú proti sebe stáť uvedené právo ukladateľa na vrátenie veci v úschove a právo vlastníka tejto veci. Do úvahy prichádzajú nasledovné situácie, ktorým sa podrobne venujeme v ďalšom texte príspevku a rozoberáme názory rímskych právnikov na ich praktické riešenie:

- a) ukladateľom deponovanej veci je osoba, ktorá nie je jej vlastníkom, uschovávateľom tejto veci je jej vlastníkom, pričom ukladateľ deponovanej veci sa bude domáhať vrátenia veci z úschovy voči uschovávateľovi – vlastníkovi;
- b) ukladateľom deponovanej veci je osoba, ktorá je jej zlodejom, uschovávateľom tejto veci je tretia osoba, pričom vydania veci z úschovy sa bude voči uschovávateľovi domáhať nielen ukladateľ – zlodej, ale aj samotný vlastníkom deponovanej veci.

V oboch prípadoch do popredia vystupuje kolízia práva vlastníka v podobe *ius possidendi*, spočívajúceho v oprávnení mať vlastnenú vec vo svojej moci, ktoré je výrazom zásady, že „*vec má byť v držbe osoby, ktorá je jej vlastníkom*“,¹⁴ a práva na vrátenie veci danej do úschovy, ktorého subjektom ukladateľ.

3 VLASTNÍK VS. UKLADATEĽ – PRÍPAD *DEPOSITUM REI SUAE*

Na otázku či môže úschova platne vzniknúť v prípade, ak je uschovávateľ vlastníkom deponovanej veci sa nám núka pomerne jednoznačná odpoveď prezentovaná právnikom Juliánom,

⁹ Reinhard Zimmerman správne podotýka, že uschovávateľ v takomto prípade konal *spravidla* so zlým úmyslom. V uvedenom fragmente totiž nemožno opomenúť jeho druhú časť, v ktorej si právnik Marcellus kladie rečnícku otázku, čo v prípade, ak vec z úschovy nie je možné vydať z dôvodov, ktoré uschovávateľ nezavinil. Nenavrátenie veci ukladateľovi teda nemožno absolutizovať za každých okolností ako zlomyseľné konanie uschovávateľa. Bližšie pozri: ZIMMERMAN, R.: *The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition*. New York: Oxford University Press, 1997, s. 206.

¹⁰ SEDLÁČEK, J.: *Zásady práva rímskeho hľadici ke smluvě depositní*. In: *Sborník věd právnických a státních*. Praha: Právnická fakulta Karlovy University, 1914, roč. 14, s. 257. Dostupné na internete: <https://archive.org/details/sbornikvdprvn14univuoft>

¹¹ Paul. Sent. 2, 12, 1: *Deponere possumus apud alium id quod nostri iuris est vel alieni*.

¹² Tryph. D. 16, 3, 31, 1 (vybraná časť): *Exempli loco latro spolia quae mihi abstulit posuit apud seium inscium de malitia deponentis*.

¹³ Ulp. D. 16, 3, 1, 39: *Si praedo vel fur deposuerint, et hos Marcellus libro sexto digestorum putat recte depositi acturos: nam interest eorum eo, quod teneantur*.

¹⁴ BLAHO, P. – HOLLÄNDER, P.: *Postavenie práva v systéme metód štátneho riadenia spoločnosti*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1989, s. 177.

ktorý vylučuje aby osoba, ktorá uschováva vlastnú vec, bola pasívne legitimovaná žalobou z úschovy, rovnako vylučuje i nemožnosť vypožičania, nájmu a výprosy vlastnej veci.¹⁵

Nemožnosť platného vzniku úschovy v prípade, ak má byť uschovávateľom vlastník deponovanej veci je nám známa i v podobe Ulpiánovho zovšeobecnenia, že záloh, úschova, výprosa, kúpa ani nájom sa nemôžu týkať vlastnej veci.¹⁶

Julián a Ulpián nám teda ponúkajú demonštratívny výpočet kontraktov, ktoré by mali podliehať uvedenému režimu.¹⁷ Je však korektné poukázať na to, že na iných miestach nám pramene rímskeho práva demonštrujú situácie, za ktorých je možná existencia nájmu a výprosy dokonca aj k vlastnej veci.¹⁸ Táto kontroverzia medzi rímskymi právnikmi vytvára na jednej strane priestor na podkopanie zásady, vylučujúcej platnosť zmluvy, predmetom ktorej je vlastná vec, na strane druhej i na spochybnenie autenticity fragmentov, ktoré tejto zásade odporujú.¹⁹ Výnimiek z uvedenej zásady nám však pramene ponúkajú viaceré, čím možno argumentovať v prospech tvrdenia, že predmetná zásada skutočne nebola rešpektovaná.²⁰ V tejto súvislosti sa preto otvára otázka, či možno uvedenú aplikovať aj na iné kontrakty,²¹ menovite na kontrakt úschovy.

V hľadani odpovede na naznačenú otázku nám môže pomôcť druhá časť nasledovného fragmentu, ktorého autorstvo sa pripisuje právnikovi Tryphoninovi:

Tryph. D. 16, 3, 31, 1: ...*Quod et Marcellus in praedone et fure scribit. Si tamen ignorans latro cuius filio vel servo rem abstulisset apud patrem dominumve eius deposuit ignorantem, nec ex iure gentium consistet depositum, cuius haec est potestas, ut alii, non domino sua ipsius res quasi aliena, servanda detur. Et si rem meam fur, quam me ignorante subripuit, apud me etiam nunc delictum eius ignorantem deposuerit, recte dicitur non contrahi depositum, quia non est ex fide bona rem suam dominum praedoni restituere compelli. Sed et si etiam nunc ab ignorante domino tradita sit quasi ex causa depositi, tamen indebiti dati conditio competet* (podčiarkla autorka).²²

¹⁵ Jul. D. 16, 3, 15: *Qui rem suam deponi apud se patitur vel utendam rogat, nec depositi nec commodati actione tenetur: sicuti qui rem suam conducit aut precario rogat, nec precario tenetur nec ex locato.*

¹⁶ Ulp. D. 50, 17, 45, pr.: *Neque pignus neque depositum neque precarium neque emptio neque locatio rei suae consistere potest.*

¹⁷ SKŘEJPEK, M.: Maxima. In: Soudce, 2007, roč. 9, č. 10 s. 39-40. Dostupné na internete: <http://www.sucr.cz/soudce-a-spolecnost/casopis-soudce.html?Stranka=3>

¹⁸ Paul. D. 13, 7, 37: *Si pignus mihi traditum locassem domino, per locationem retineo possessionem, quia antequam conduceret debitor, non fuerit eius possessio, cum et animus mihi retinendi sit et conducenti non sit animus possessionem apiscendi.* Alebo ďalej: Flor. D. 13, 7, 35, 1: *Pignus manente proprietate debitoris solam possessionem transfert ad creditorem: potest tamen et precario et pro conducto debitor re sua uti.* Ulp. D. 43, 26, 6, 4: *Quaesitum est, si quis rem suam pignori mihi dederit et precario rogaverit, an hoc interdictum locum habeat. Quaestio in eo est, ut precarium consistere rei suae possit. Mihi videtur verius precarium consistere in pignore, cum possessionis rogetur, non proprietatis, et est haec sententia etiam utilissima: cottidie enim precario rogantur creditores ab his, qui pignori dederunt, et debet consistere precarium.*

¹⁹ ZIMMERMAN, R.: The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. New York: Oxford University Press, 1997, s. 353.

²⁰ PALMIRSKI, T.: Some Remarks on D. 16, 3, 15 and D. 50, 17, 45, pr. In: Revue internationale des droits de l'antiquité, 2004, roč. 51, s. 197-203. Dostupné na internete: <http://local.droit.ulg.ac.be/sa/rida/file/2004/Palmirski2.pdf>

²¹ K vypožičaniu vlastnej veci pozri bližšie: SLONINA, J.: Commodatum rei suae. In: Prawo kanoniczne, 1981. Roč. 25, č. 3 – 4, s. 257-264. Dostupné na internete: [http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Prawo_Kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny/Prawo_Kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny-r1981-t24-n3_4-s257-264/Prawo_Kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny-r1981-t24-n3_4-s257-264.pdf](http://bazhum.muzhp.pl/media/files/Prawo_Kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny/Prawo_Kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny-r1981-t24-n3_4/Prawo_Kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny-r1981-t24-n3_4-s257-264/Prawo_Kanoniczne_kwartalnik_prawno_historyczny-r1981-t24-n3_4-s257-264.pdf)

²² Preklad: Marcellus píše o tej istej veci s poukázaním na lupiča a zlodeja: ak však zlodej, nevediac kto bol pater (syna) alebo pán (otroka), od ktorého ukradol vec, ju dal do úschovy jednému z nich a oni o tejto skutočnosti nevedeli, nevedie to ku vzniku úschovy podľa ius gentium; pretože povaha

Tryphoninov názor sa nám na prvý pohľad môže javiť konzistentný s názorom právnika Ulpiána prezentovaným v D. 50, 17, 45, pr. a právnika Juliána, ktorý sa nám odkrýva v D. 16, 3, 15. Ak sa však pozrieme na Tryphoninov fragment dôslednejšie, vidíme, že Tryphoninus precizuje situáciu, kedy deponitár ani deponent nevedeli, že deponovaná vec je vlastníctvom uschovávateľa, z čoho by sme mohli *a contrario* usudzovať, že *depositum* je platné, pokiaľ deponitár vie o tom, že je vlastníkom deponovanej veci.²³

V tejto domnienke nás utvrdzuje aj posledná veta citovaného miesta, ktorá pojednáva o možnosti konckdie *indebiti*, o ktorej je známe, že je daná len vtedy, ak dlžník platil v domnienke, že platí existujúci dlh. Ak mu však bol skutočný stav veci známy, táto *condictio* je vylúčená.²⁴

V prípade uloženia veci u vlastníka možno teda rozlišovať dve situácie – ak vlastník nevie, že je uschovávateľom vlastnej veci alebo ak vlastník naopak túto vedomosť má. Právo vlastníka vlastnú vec ovládať a mať ju fakticky vo svojej moci je teda jednoznačne privilegované na úkor práva ukladateľa na vrátenie uschovanej veci v prípade putatívnej úschovy,²⁵ ktorá vznikla uložením veci u vlastníka, ktorý o svojom vlastníctve nemá vedomosť. Ak by však vlastník súhlasil s tým, že bude uschovávať vec, o ktorej vie, že k nej má vlastnícke právo, ukladateľ by sa mohol vrátenia tejto veci úspešne domáhať pomocou *actio depositi directa*. Takéto interpretácia podstatným spôsobom obmedzuje Juliánovu a Ulpiánovu mienku, že úschova nemôže platne vzniknúť ak je vec deponovaná u jej vlastníka.

4 VLASTNÍK VS. UKLADATEĽ – PRÍPAD „LEPŠIEHO PRÁVA“ VLASTNÍKA

Rímska úschova, ako jeden z druhov reálnych kontraktov, slúžila na bezodplatné uloženie veci do starostlivosti uschovávateľa, ktorý mal povinnosť do určitého času sa o vec starať, opatrovať ju, nesmel ju užívať, inak by sa dopustil krádeže úžitku. V tomto zmysle úschova vznikala odovzdaním veci ukladateľom uschovávateľovi a zanikala opačným úkonom.²⁶ Podľa svojej povahy

---

úschovy je v tom, že vec patriaca jednej osobe sa odovzdá na opatrovanie inej osobe, ktorá nie je jej vlastníkom. Ak zlodej dá mne do úschovy moju vec, ktorú mi bez môjho vedomia o tomto delikte vzal, je správne povedať, že úschova nevznikla; preto nie je v súlade s dobrou vierou, aby bol vlastník nútený vrátiť vec zlodejovi. Ak však, v takomto prípade, majetok daný akoby do úschovy, vlastník odovzdal, nevediac o tom (že ju uschoval zlodej), je k dispozícii žaloba na vrátenie nedlhu.“ (Zdroj: súkromný preklad doc. JUDr. Matúša Nemca, PhD.).

²³ SEDLÁČEK, J.: Zásady práva rímskeho hľadici ke smluvě depositní. In: Sborník věd právnických a státních. Praha: Právnická fakulta Karlovy University, 1914, roč. 14, s. 257.

²⁴ SKŘEJPEK, M.: *Mystérium kondikce*. In: *Actinse, condictions, exceptiones*. Brno: Masarykova univerzita v Brne, 2011, s. 58-64.

²⁵ K prípadu tzv. putatívnej úschovy bližšie pozri: ŠURKALA, J.: *Bona fides a aequitas v rímskom práve: analýza fragmentu Tryph. D 16, 3, 31*. In: *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2016*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2016, s. 333-334. Dostupné na internete:

http://lawconference.sk/share/The_Milestones_of_Law_in_the_Area_of_the_Europe_2016.pdf

²⁶ Tento úkon sa vykonával bezodplatne, ukladateľ bol však povinný uschovávateľovi nahradiť náklady na udržanie a uchránenie veci, nie však tzv. luxusné náklady. Uschovávateľ bol vždy cnostnou osobou, rímskym občanom, ktorý vykonaním úschovy získaval uznanie. Úschova bola prejavom maximálnej dôvery v jeho schopnosti a vlastnosti. Ukladateľ, ktorý zveril vec do opatery nedbanlivému priateľovi, prípadne tomu, kto vec neopatroval dostatočne starostlivo a v dôsledku krádeže o ňu prišiel, musel jej stratu pripísať vlastnej nerozvážnosti pri voľbe deponitára, a nie zavineniu uschovávateľa. Zaujímavé je však uvažovať aj nad tým, že keď kontrakt úschovy spoplatníme, stane sa z nej nájom pracovnej sily – pracovná zmluva. Odplatosťou sa teda z reálnych kontraktov založených čisto na dôvernej báze v spravodlivosť a dobromyseľnosť strán stával odplatný kontrakt, kde odmena v zmysle nájomného plnila funkciu istoty a obojstrannej záväznosti. K ďalším príčinám zmien rímskych kontraktov pozri LENHARTOVÁ, K.: *K vybraným príčinám zmien rímskych kontraktov*. In: *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2013*. I. časť. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2013, s. 17-23. Dostupné na internete:

http://lawconference.sk/milniky/sprava/files/doc/ZBORNÍK%202013_1%20%20cast.pdf

úschova v rímskom práve predstavuje úsluhu, ktorú uschovávateľ preukazuje ukladateľovi: ukladateľ teda u tretej osoby uschováva vec, ktorá by u neho bola vystavená nebezpečenstvu.

V súvislosti s uvedeným sme už konštatovali, že ukladateľ môže kedykoľvek žiadať vrátenie veci, danej do úschovy, a preto pramene dôrazne uvádzajú, že depozitár má deponentovi vrátiť vec bez ohľadu na to, či tento nejaké právo k veci má alebo nie. Pomerne drastické konštatovanie právnika Ulpiana, že vec má byť vrátená dokonca i ukladateľovi, ktorý túto vec ukradol,²⁷ zmierňuje právník Tryphoninus, ktorý pre túto situáciu predpokladá existenciu *bona fides* uschovávateľa:²⁸

Tryph. D. 16, 3, 31, 1 (prvá časť): *Incurrit hic et alia inspectio. Bonam fidem inter eos tantum, quos contractum est, nullo extrinsecus adsumpto aestimare debemus an respectu etiam aliarum personarum, ad quas id quod geritur pertinet? Exempli loco latro spolia quae mihi abstulit posuit apud seium inscium de malitia deponentis: utrum latroni an mihi restituere seius debeat? si per se dantem accipientemque intuemur, haec est bona fides, ut commissam rem recipiat is qui dedit: si totius rei aequitatem, quae ex omnibus personis quae negotio isto continguntur impletur, mihi reddenda sunt, quo facto scelestissimo adempta sunt. Et probo hanc esse iustitiam, quae suum cuique ita tribuit, ut non distrahatur ab ullius personae iustiore repetitione. Quod si ego ad petenda ea non veniam, nihilo minus ei restituenda sunt qui deposuit, quamvis male quaesita deposuit...*²⁹

Vychádzajúc z fragmentu Ulp. D. 16, 3, 1, 39 a fragmentu vyššie citovaného, vidíme kontroverziu medzi právníkom Ulpianom na jednej strane, ktorý striktné a bez výnimky trvá na tom, že vec má byť vrátená tomu, kto ju dal do úschovy a mienkou právnika Tryphonina, ktorý s odkazom na princíp *aequitas* argumentuje tvrdením, že uschovávateľ je povinný vec vydať ukladateľovi len v prípade, ak neexistuje lepšie právo vlastníka, ktorý by voči depozitárovi vzniesol vecnoprávny nárok k deponovanej veci.³⁰ Tryphoninus na tomto mieste teda akoby privilegoval vecnoprávny nárok vlastníka na úkor obligačného nároku ukladateľa, nakoľko vlastník má lepšie právo k veci ako ukladateľ.

Treba však zdôrazniť jednu podstatnú skutočnosť, a to, že veta „*Et probo hanc esse iustitiam, quae suum cuique ita tribuit, ut non distrahatur ab ullius personae iustiore repetitione*“³¹ v citovanom Tryphoninovom fragmente bola údajne interpolovaná.³² Práve táto veta rozširuje platnosť postulátu, že vec má byť vydaná osobe, ktorá má lepšie právo k veci a nie ukladateľovi, aj na prípady, ak ukladateľom nie je výhradne zlodej, ktorý získal vec zlomyseľným činom, ale akýkoľvek držiteľ veci, odlišný od vlastníka. Možno sa domnievať, že rozšírenie hypotézy o privilegovaní vecnoprávneho nároku vlastníka na úkor akéhokoľvek ukladateľa veci, je dielom justiniánskeho zákonodarstva, s čím korešponduje i ustanovenie v Justiniánskom kódexe, podľa

²⁷ Ulp. D. 16, 3, 1, 39, už citovaný.

²⁸ Ulpian na dobromyseľnosť uschovávateľa neberie žiadny ohľad a teda aj ukladateľovi – zlodejovi/lupičovi bezpodmienečne priznáva žalobu na vydanie uschovanej veci.

²⁹ Preklad: Ďalší moment je tu na skúmanie: a to, či máme prijať, že dobrá viera má byť limitovaná, ak strany uzavreli kontrakt bez ohľadu na iné (tretie) osoby, ktoré majú nejaký záujem v danej veci? Napríklad, ak lupič, ktorú uschoval u Seia, ktorý nevedel o jeho zločinnosti, nejaký mne ulúpený tovar: má Seius vrátiť tento tovar zlodejovi alebo mne? Ak vezmeme do úvahy vzťah odovzdávajúceho a príjemcu, dobrá viera vyžaduje, že ak niekto odovzdá vec do starostlivosti inému, má ju dostať on; ale ak hľadíme na spravodlivosť v celej danej veci, s ohľadom na všetky osoby, na ktoré má tento vzťah dosah, mala by byť vrátená mne (okradnutému), ktorý som bol pozbavený veci veľmi zločinným spôsobom. Verím, že je spravodlivé, ak každý dostane, čo mu patrí a to tak, že niekto, kto má lepšie právo, ho nebude zbavený. A preto, ak ja nebudem žiadať vec, nie menej platí, že musí byť vrátená tomu, kto ju dal do úschovy, aj keď to urobil potom, čo ju získal zlým činom... (Zdroj: súkromný preklad doc. JUDr. Matúša Nemca, PhD.).

³⁰ ŠURKALA, J.: *Bona fides a aequitas v rímskom práve: analýza fragmentu Tryph. D 16, 3, 31*. In: *Míľniky práva v stredo európskom priestore 2016*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2016, s. 332-333.

³¹ Preklad: Verím, že je spravodlivé, ak každý dostane, čo mu patrí a to tak, že niekto, kto má lepšie právo, ho nebude zbavený. (Zdroj: súkromný preklad doc. JUDr. Matúša Nemca, PhD.).

³² LEVY, E. – RABEL, E.: *Index Interpolationum quae in Iustiniani Digestus inesse dicuntur*, Tomus I. *Ad libros digestorum I-XX pertinens*. Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1929, s. 279.

ktorého má uschovávateľ, ktorý bol vyzvaný ukladaťom na vrátenie veci, požadovať od ukladateľa zaplatenie kaucie v prípade, že na uschovanú vec zároveň vznáša nárok tretia osoba.³³

Ak teda uznáme, že uvedený výrok skutočne nie je Tryphoninovo pôvodu, možno uzavrieť, že tento klasický právnik privileguje vecnoprávny nárok vlastníka na úkor obligačného nároku ukladateľa len v situácii, kedy je ukladaťom lupič a nie akékoľvek tretia osoba, odlišná od vlastníka.

5 ZÁVER

Používanie rôznych metód interpretácie rímskych prameňov, spolu s dôslednou interpolačnou kritikou, môže v konečnom dôsledku viesť k úplne odlišnému záveru ako sa na prvý pohľad zdá. O uvedenom svedčí i interpretácia Tryphoninovho komplexného a rozsiahleho fragmentu D. 16, 3, 31, 1, pojednávajúceho o strete subjektívneho práva vlastníka a ukladateľa prostredníctvom dvoch praktických situácií: *ad primum*, ak je vec daná do úschovy vlastníkovi a jej vrátenia sa domáha ukladať, a zároveň *ad secundum*, ak je vec daná do úschovy nevlastníkom, pričom jej vrátenia sa v tomto prípade domáha nielen ukladať, ale aj samotný vlastník. Tryphoninus ani iní klasickí právnici nám však nedávajú jasnú odpoveď na otázku, či má byť vec ponechaná (alt. vydaná) vlastníkovi, titulom jeho lepšieho práva za každých okolností, preto sme v príspevku aspoň naznačili niektoré zásadné názory, ktorými sa rímski klasici v tejto súvislosti riadili. Závery, ku ktorým sme prišli, možno zhrnúť nasledovne: nie je vylúčené, že klasická rímska jurisprudencia (na čele s Tryphoninom) akceptovala platnosť uschovania veci u vlastníka i napriek známej maxime „*nullus contractus rei suae consistere potest*“,³⁴ a to konkrétne v prípade, ak vlastník s uschovaním svojej veci u seba samého súhlasil, na čo sme poukázali v tretej časti tohto príspevku. V štvrtej časti sme sa snažili preukázať hypotézu, že privilegovanie vecnoprávneho nároku vlastníka na úkor obligačného nároku ukladateľa akceptovali rímski právnici len v prípade, ak ukladať získal vec na základe krádeže resp. lúpeže alebo iného zlomyseľného konania, nakoľko opačná situácia (t.j. vydanie veci ukladaťovi – zlodejovi/lupičovi) by bola v rozpore s princípom spravodlivosti. Možno však hovoriť o spravodlivosti v prípade, ak by vec bola vydaná vlastníkovi aj na úkor takého ukladateľa, ktorý nie je zlodejom ani lupičom, ale má status napríklad detentora alebo dobromyseľného držiteľa, ukladajúceho vec do úschovy v dobrej viere, že mu patrí? Ani rímski právnici sa s touto otázkou nevysporiadali jednoznačne. Na podklade justiniánskych prameňov a skúmania interpolácií však sme však vyslovili domnienku, že v takomto prípade by klasickí právnici uprednostnili obligačný nárok ukladateľa na úkor „lepšieho práva“ ukladateľa a opačná tendencia (t.j. jednoznačná dominancia vecnoprávneho nároku vlastníka bez ohľadu na právo ukladateľa) bola do Digest zapracovaná až v justiniánskom období.

Použitá literatúra:

- BLAHO, P. – HOLLÄNDER, P.: Postavenie práva v systéme metód štátneho riadenia spoločnosti. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1989, 296 s.
- ČUNDERLÍK ČERBOVÁ, V.: Ochrana slabšej strany a rímske právo. In: Kontroverzní názory v právu. Praha: Leges, 2015, s. 152-158. ISBN: 978-80-7502-111-3
- HEYROVSKÝ, L.: Dějiny a system soukromého práva římského. Praha: J. Otto, 1910, 1143 s.
- KOVÁČIKOVÁ, J.: Digesta a fenomén interpolácií justiniánskych kompilátorov. In: Historia et interpretatio Digestorum seu Pandectarum. Trnava: Právnická fakulta Trnavskej Univerzity v Trnave, 2016 (v tlači).

³³ Cl. 4, 34, 11, 1: *Sed et si ex utraque parte aliquid fuerit depositum, nec in hoc casu compensationis praepeditio oriatur, sed depositae quidem res vel pecuniae ab utraque parte quam celerrime sine aliquo obstaculo restituantur, ei videlicet primum, qui primus hoc voluerit, et postea legitimae actiones integrae ei reserventur.* V tejto súvislosti možno spomenúť i Novellu 88, ktorou Justinian zakázal uschovávateľovi akékoľvek námietky voči ukladaťovi a vrátil sa len k prvotnej jednoduchej zásade, že vec má byť vrátená ukladaťovi, pričom nikto, kto nie je subjektom toho záväzkového vzťahu nemá právo chopiť sa veci alebo brániť jej vráteniu. Bližšie pozri: SEDLÁČEK, J.: Zásady práva římského hledící ke smluvě depositní. In: Sborník věd právních a státních. Praha: Právnická fakulta Karlovy University, 1914, roč. 14, s. 259.

³⁴ PHILLIMORE, J. G.: Principles and Maxims of Jurisprudence. Union, New Jersey: The Lawbook Exchange, 2001, s. 384

- LENHARTOVÁ, K.: K vybraným príčinám zmien rímskych kontraktov. In: Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2013. I. časť. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2013, s. 17-23. ISBN: 978-80-7160-368-9
- LENHARTOVÁ, K.: Princíp rovnosti strán a kontraktuálnej slobody. In: Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2015. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2015, s. 550-555. ISBN: 978-80-7160-394-8
- LEVY, E. – RABEL, E.: Index Interpolationum quae in Iustiniani Digestus inesse dicuntur, TOMUS I. Ad libros digestorum I-XX pertinens. Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1929, s. 279.
- PALMIRSKI, T.: Some Remarks on D. 16, 3, 15 and D. 50, 17, 45, pr. In: Revue internationale des droits de l'antiquité, 2004, roč. 51, s. 197-203. ISSN: 0556-7939
- PHILLIMORE, J. G.: Principles and Maxims of Jurisprudence. Union, New Jersey: The Lawbook Exchange, 2001, 436 s. ISBN: 978-15-8477-177-7
- SEDLÁČEK, J.: Zásady práva rímského hľadici ke smluvě depositní. In: Sborník věd právních a státních. Praha: Právnická fakulta Karlovy Univerzity, 1914, roč. 14, s. 257-267.
- SKŘEJPEK, M.: Maxima. In: Soudce, 2007, roč. 9, č. 10 s. 39-40. ISSN: 1211-5347
- SKŘEJPEK, M.: Mystérium kondikce. In: Actinse, conditiones, exceptiones. Brno: Masarykova univerzita v Brne, 2011, s. 58-64. ISBN: 978-80-210-5680-0
- SLONINA, J.: Commodatum rei suae. In: Prawo kanoniczne, 1981. Roč. 25, č. 3 – 4, s. 257-264.
- ŠURKALA, J.: Bona fides a aequitas v rímskom práve: analýza fragmentu Tryph. D 16, 3, 31. In: Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2016. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2016, s. 329-335. ISBN: 978-80-7160-414-3
- ZIMMERMAN, R.: The Law of Obligations. Roman Foundations of the Civilian Tradition. New York: Oxford University Press, 1997, s. 206. ISBN: 978-0-19-876426-7

Edície a preklady prameňov:

- BLAHO, P. – VAŇKOVÁ, J.: Corpus Iuris Civilis. Digesta. Tomus I. Bratislava: Eurokódex, 2008. 528 s. ISBN: 978-80-89363-07-0
- KRUEGER, P.: Codex Iustinianus. Berolini: Apud Weidmannos, 1877. Dostupné na internete: <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Corpus/codjust.htm>
- MOMMSEN, T. – KRUEGER, P.: Digesta seu Pandectae Iustiniani Augusti. Vol. I. Berolini: Apud Weidmannos, 1870. Dostupné na internete: <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Corpus/digest.htm>
- SCHOELL, R.: Iustiniani Novellae. Berolini: Apud Weidmannos, 1892. Dostupné na internete: <http://droitromain.upmf-grenoble.fr/Corpus/Novellae.htm>
- SKŘEJPEK, M. et al.: Digesta neboli Pandekty. Praha: Univerzita Karlova v Prahe, 2015. 701 s. ISBN: 978-80-2463-063-2
- WATSON, A.: The Digest of Justinian. Volume 1. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998. ISBN: 978-0-8122-2033-9
- WATSON, A.: The Digest of Justinian. Volume 2. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998. ISBN: 978-0-8122-2034-6
- WATSON, A.: The Digest of Justinian. Volume 4. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998. ISBN: 978-0-8122-2036-0

Kontaktné údaje:

Mgr. Jana Kováčiková, PhD.
jana.kovacikova@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta
Katedra rímskeho práva, kánonického a cirkevného práva
Šafárikovo nám. 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika

CURATOR VENTRIS A JEHO ÚLOHA PRI OCHRANE SUBJEKTÍVNYCH PRÁV GRAVIDNEJ VDOVY, GRAVIDNEJ EX-MANŽELKY A NASCITURA¹

Katarína Lenhartová

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The article deals with the protection of individual rights of pregnant widow nascitur with respect to reservation of property rights by *curator ventris*.

Abstrakt: Autorka sa v článku venuje "strážcovi lona" a rezervácii majetkových práv v zmysle ochrany subjektívnych práv tehotnej vdovy a nascitura.

Key words: *curatela*, curatorship, *nasciturus*, widowship, protection.

Kľúčové slová: kurátor, kuratela, *nasciturus*, vdova, ochrana subjektívnych práv.

1 ÚVOD

V živote človeka nastávajú rôzne predvídateľné okamihy a mnoho je takých, ktoré človek nedokáže predvídať. Právny poriadok však musí myslieť i na osobitné a nepredvídateľné situácie, a upraviť postup ich riešení, akokoľvek sa zdá následne nelogický a z významového hľadiska zložitý. I v rímskom práve sa stretávame s istým inštitútom, ktorý hraničí s úsmevným príbehom, hoci v sebe nesie skutočnú vážnosť s ohľadom na svoj význam.

Dovoľte mi mierne odbočiť od vážnosti zvolenej témy. Na zastávke autobusu čaká drobné dievčatko s mamou na autobus. V tom na zástavku prikráča tehotná pani s pomerne veľkým bruškom. Dievčatko si ju obdivne prezrie a neostýchavo sa opýta. Teta? A prečo máte také veľké brucho? Tehotná pani sa pousmeje a odpovie: Čakám dieťaťko. V tej istej chvíli na zastávku prichádza starší muž. Dievčatko si tiež všimne jeho pomerne veľké, vystupujúce brucho a spýta sa ho. Ujo, vy tiež čakáte dieťaťko? Nie, ja čakám autobus. Odpovie pán.

Odfahčenou príhodou som si dovoľila prítomných naviesť na tému tohto vedeckého článku, ktorou je práve dohľad nad gravidnou vdovou a opatrovníctvom nascitura, respektíve rezervovanie jeho práv do času pôrodu a jeho úplného oddelenia od tela matky.

2 GRAVIDNÁ VDOVA A EX-MANŽELKA

Rímske právo pozná notorietne známe situácie, kedy sa dieťa narodí z riadneho manželstva pred smrťou svojho otca, prípadne sa narodí mimo manželstva, no otec ho stihne riadne legitiimovať- uznať za svoje. Čo však situácie, kedy sa dieťa narodí žene vydatej a to po smrti svojho otca- vdove, prípadne žene rozvedenej po rozvode manželstva? Je manželské dieťa, ktoré nebolo otcom z dôvodu fyzickej smrti pred prahom domu vynesení v rukách „prijaté“, oprávnené domáhať sa svojich majetkových (dedičských) práv? A je dieťa, narodené po rozvode manželstva oprávnené, dožadovať sa svojich dedičských práv? Ak áno, ako?

---

¹ Tento príspevok je výstupom grantového projektu VEGA č. 1/1006/15 pod názvom „Koncept prirodzeného práva a jeho princípov vo vývoji práva, so zameraním na procesnoprávne princípy a procesnú spôsobilosť v rímskom a v kánonickom práve“.

V oboch situáciách sa vynárajú nielen otázky ohľadom otcovstva dieťaťa, ale aj otázky týkajúce sa legality, resp. legitimacy, od ktorej prechod otcovskej moci, resp. dedenie statusu a majetku závisí.

Ako iste vieme, po smrti manžela vdova musela dodržiavať smútočný, vdovský rok, v ktorom nemohla uzavrieť manželstvo so žiadnym mužom.² Tento rok bol vyslovene obdobiím, v ktorom sa čakalo, či vdova neprizná tehotenstvo a teda sa nebude, z právneho hľadiska, aplikovať domnienka otcovstva hovoriaca o legitimitate potomkov takto narodených, ktorá podľa Paula zjednodušene znie- deti narodené v manželstve sa pokladali za splodené manželom za predpokladu, že sa narodili do 182-hého dňa po uzavretí manželstva a najneskôr v 300-tý deň po jeho zániku.³ Zjednodušene povedané, dieťa je považované za pochádzajúce z manželstva, pokiaľ sa narodí do 7 mesiacov od uzavretia manželstva⁴ alebo pokiaľ sa narodí do 10 mesiacov po jeho zániku.⁵

Deti takto narodené získali samozrejme právo byť dedičmi svojich otcov, samozrejme ak sa narodili živé a s ľudskou podobou.

Dieťa v lone matky, nazývané *nasciturus*, sa stáva človekom a získava osobný status až úplným oddelením od tela matky. Vtedy môžeme uvažovať o ňom, ako o novonarodenom a zaoberať sa jeho právnou subjektivitou. Nemusíme sa teraz zaoberať tým, či *nasciturus* v tele matky právnou subjektivitu má. *Nasciturus* je vnímaný ako súčasť tela matky a teda, jeho právna subjektivita je irelevantná. Prečo potom rímske právo vôbec uvažovalo nad tým, že mu rezervovalo dedičské práva? Dôvod je jednoduchý. Jeho postavenie po narodení mohlo byť v rímskej rodine tak významné, že s hľadiska zachovania rodovej postupnosti a dedičskej postupnosti, ho nebolo možné opomenúť.

Päť titulov Digest sa venuje vymedzeniu toho, či žena bola skutočne tehotná, ochrane nenarodeného s ohľadom na jeho dedičské právo a zabezpečeniu toho, aby dieťa pred i po narodení malo zabezpečenú starostlivosť a aby žena, ktorá fingovala tehotenstvo za účelom dosiahnutia majetkového zisku bola riadne potrestaná.⁶

---

² Cod. Theodos.3.8.1.: *IMPPP. GRAT(IANUS), VALENTIN(IANUS) ET THEOD(OSIUS) AAA. EUTROPIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Si qua ex feminis perdito marito intra anni spatium alteri festinarit innubere – parvum enim temporis post decem menses servandum adicimus, tametsi id ipsum exiguum putemus – probrosis inusta notis honestioris nobilisque personae et decore et iure privetur atque omnia, quae de prioris mariti bonis vel iure sponsaliorum vel iudicio defuncti coniugis consecuta fuerat, amittat et sciat nec de nostro beneficio vel adnotatione sperandum sibi esse subsidium. DAT. III KAL. IUN. CONSTANT(INO)P(OLI) EUCHERIO ET SYAGRIO CONSS.*

³ Bližšie pozri: Paul.D.2.4.5: *Paulus 4 ad ed. Quia semper certa est, etiam si vulgo conceperit: pater vero is est, quem nuptiae demonstrant.*; Ulp.D.38.16.3.11: *Ulpianus 41 ad sab. Quod servus deposuit, is apud quem depositum est servo rectissime reddet ex bona fide: nec enim convenit bonae fidei abnegare id quod quis accepit, sed debebit reddere ei a quo accepit, sic tamen, si sine dolo omni reddat, hoc est, ut nec culpa quidem suspicio sit. denique sabinus hoc explicuit addendo: " nec ulla causa intervenit, quare putare possit dominum reddi nolle". hoc ita est, si potuit suspicari, iusta scilicet ratione motus: ceterum sufficit bonam fidem adesse. sed et si ante eius rei furtum fecerat servus, si tamen ignoravit is apud quem deposuit vel credidit dominum non invitum fore huius solutionis, liberari potest: bona enim fides exigitur. non tantum autem si remanenti in servitute fuerit solutum, sed etiam si manumisso vel alienato, ex iustis causis liberatio contingit, scilicet si quis ignorans manumissum vel alienatum solvit. idemque et in omnibus debitoribus servandum pomponius scribit. Ulp.D.16.3.12.pr.: Pomponius 22 ad sab. Si in asia depositum fuerit, ut romae reddatur, videtur id actum, ut non impensa eius id fiat apud quem depositum sit, sed eius qui deposuit.*

⁴ D.1.5.12.pr.: *Paulus 19 resp. Septimo mense nasci perfectum partum iam receptum est propter auctoritatem doctissimi viri hippocratis: et ideo credendum est eum, qui ex iustis nuptiis septimo mense natus est, iustum filium esse.*

⁵ De PLESI, P.: Borkowski's Textbook on Roman Law. Piate vydanie. Oxford: Oxford University Press. 2015, s.119.

⁶ Ide konkrétne o tieto tituly Digest: D.25.4.-6. a D.37.9.-10.

2.1 Praetorský edikt „O skúmaní maternice a dohľade nad potomkami“

S ohľadom na skúmané pramene, konkrétne päť titulov z Digest, si dovoľím začať tým posledným. Pokiaľ žena priznala, že je tehotná a učinila tak po smrti svojho manžela, mala povinnosť svoje tehotenstvo oznámiť tým, ktorých sa týkalo (okruhu dedičov), prípadne ich zástupcom, a to hneď dvakrát počas jedného mesiaca. Tí, pokiaľ to uznali za vhodné, mohli požiadať o to, aby bola vyslaná osoba, ktorá „preskúma maternicu“.⁷

Okrem toho bolo za ňou zaslaných päť slobodných žien, z ktorých sa jedna mala dotykmi brucha u tvrdiacej tehotenstvo za prítomnosti a svedectva ostatných presvedčiť, či je vdova skutočne v očakávaní. Rovnako tvdiaca tehotenstvo musela porodiť dieťa za prítomnosti tejto uznávanej ženy (*honestissima*).

Tridsať dní pred očakávaným dňom pôrodu (teda mesiac pred tým, ako si tvrdiaca tehotenstvo myslela, že porodí) oznámila túto skutočnosť tým, ktorí by mohli byť potomstvom zomretého dotknutí, alebo ich zástupcom. Tí opäť mohli poslať za tvrdiacou tehotenstvo tých, ktorí preskúma jej pôrod.

To nespočívalo v ničom inom ako v tom, že žena bola uvedená do jednej miestnosti, v ktorej by mala rodiť. Ak sa tak stalo, po oboch stranách miestnosti boli traja slobodní muži a tri slobodné ženy, ktorí mali stáť na stráži, každý spolu s dvoma spoločníkmi. Tak často, ako žena vošla do tejto izby, alebo do akejkoľvek inej izby v dome alebo do kúpeľa, pozorovateľa, ak si to želali, sa mohli pred ňu postaviť a prehladiť kohokoľvek, kto za ňou vošiel i kto vošiel do domu.⁸

Akonáhle žena začala rodiť, musela to oznámiť dotknutým alebo ich zástupcom a tí mohli zaslať tých, ktorí budú pri pôrode. Museli zaslať vždy viac ako päť slobodných žien a dve z toho museli byť pôrodné asistentky. V miestnosti však nesmeli byť viac ako desať slobodných žien a nie viac ako šesť otrokýň.⁹ Všetky ženy, ktoré vstupovali do miestnosti boli prezreté za účelom vylúčenia ich tehotenstva. V miestnosti museli byť minimálne tri svetlá, aby bolo dobre vidieť rodiacu

---

⁷ Ulp.D.25.4.1.10: *Ulpianus 24 ad ed. De inspiciendo ventre custodiendoque partu sic praetor ait: " si mulier mortuo marito praegnatem se esse dicet, his ad quos ea res pertinebit procuratorive eorum bis in mense denuntiandum curet, ut mittant, si velint, quae ventrem inspicient. mittantur autem mulieres liberae dumtaxat quinque haeque simul omnes inspiciant, dum ne qua earum dum inspicit invita muliere ventrem tangat. mulier in domu honestissimae feminae pariat, quam ego constituam. mulier ante dies triginta, quam parituram se putat, denuntiet his ad quos ea res pertinet procuratoribusve eorum, ut mittant, si velint, qui ventrem custodiant. in quo conclavi mulier paritura erit, ibi ne plures aditus sint quam unus: si erunt, ex utraque parte tabulis praefigantur. ante ostium eius conclavis liberi tres et tres liberae cum binis comitibus custodiant. quotienscumque ea mulier in id conclave aliudve quod sive in balineum ibit, custodes, si volent, id ante prospiciant et eos qui introierint excutiant. custodes, qui ante conclave positi erunt, si volunt, omnes qui conclave aut domum introierint excutiant. mulier cum parturire incipiat, his ad quos ea res pertinet procuratoribusve eorum denuntiet, ut mittant, quibus praesentibus pariat. mittantur mulieres liberae dumtaxat quinque, ita ut praeter obstetrices duas in eo conclavi ne plures mulieres liberae sint quam decem, ancillae quam sex. hae quae intus futurae erunt excutiantur omnes in eo conclavi, ne qua praegnas sit. " tria lumina ne minus ibi sint", scilicet quia tenebrae ad subiciendum aptiores sunt. " quod natum erit, his ad quos ea res pertinet procuratoribusve eorum, si inspicere volent, ostendatur. apud eum educatur, apud quem parens iusserit. si autem nihil parens iusserit aut is, apud quem voluerit educari, curam non recipiet: apud quem educetur, causa cognita constituam. is apud quem educabitur quod natum erit, quoad trium mensum sit, bis in mense, ex eo tempore quoad sex mensum sit, semel in mense, a sex mensibus quoad anniculus fiat, alternis mensibus, ab anniculo quoad fari possit, semel in sex mensibus ubi volet ostendat. si cui ventrem inspici custodirive adesse partui licitum non erit factumve quid erit, quo minus ea ita fiant, uti supra comprehensum est: ei quod natum erit possessionem causa cognita non dabo. sive quod natum erit, ut supra cautum est, inspici non licuerit, quas utique actiones me daturum polliceor his quibus ex edicto meo bonorum possessio data sit, eas, si mihi iusta causa videbitur esse, ei non dabo".*

⁸ Tamtiež.

⁹ TREGGIARI, S.: *Roman Marriage. Iusti Coniuges From the Time of Cicero to the Time of Ulpian*. Oxford: Clarendon Press. 2002, s.429.

ženu, z dôvodu toho, že keby bolo svetiel menej, mohli by v miestnosti vznikať tieň, a tie by mohli spôsobiť, že svedkyne si tieň zamenia s dieťaťom.

Čokoľvek sa narodilo, bolo ukázané zainteresovaným alebo ich zástupcom za účelom preskúmania. Dieťa bolo pozdvihnuté v dome osoby, ktorej to rodičia dieťaťa nariadili.¹⁰ Pokiaľ rodič nenariadil nič, alebo neurčil osobu, v ktorej dome bolo dieťa pozdvihnuté, nebolo možné vyvodiť zodpovednosť a dieťa bolo pozdvihnuté v dome osoby, v ktorom sa konal pôrod.

Táto osoba musela ukázať to, čo sa narodilo, kedykoľvek si dotknutí želali, dvakrát do mesiaca do veku troch mesiacov, raz do mesiaca do veku 6 mesiacov dieťaťa, každý ďalší mesiac do veku jedného roka a raz za každých šesť mesiacov od jedného roka až do času, kedy dieťa začalo rozprávať.

Ak sa na niekoho pozabudlo, a nebolo mu umožnené „skontrolovať maternicu“ alebo dozerat' na pôrod, alebo sa našiel niekto, kto vôbec nevedel o tom, že sa toto udialo, bol vypočutý, a praetor mohol rozhodnúť o zamietnutí dedičskej pozície dieťaťa.

Pokiaľ žena tvrdiaci tehotenstvo tým, ktorých záujmu sa toto tvrdenie dotýkalo, nepreukázala pôrodom vlastné tehotenstvo, dedili podľa závetu alebo zákona.¹¹ Pokiaľ žena tvrdila tehotenstvo, mohla pôrodom potomka narušiť dedičskú postupnosť, nakoľko pokiaľ by potomok neexistoval, alebo sa nenarodil živý a s ľudskou podobou, dedilo by sa v zmysle dedičskej postupnosti. A preto bolo v záujme prvých dedičov v poradí, aby sledovali a skontrolovali pôrod.¹²

Všetci tí, ktorí boli súčasťou zomretého rodiny boli totiž v nádeji, že ak zomrel bez dieťaťa alebo bez závetu, budú povolaní k dedeniu. Enormne ich zaujímalo, či rodiaca umiestnená za týmto účelom do miestnosti s jedným východom nefingovala tehotenstvo, porodila živé dieťa s ľudskou podobou a nepodhodila iné dieťa za týmto účelom. Preto sa pôrod gravidnej vdovy stával verejnou záležitosťou a často pri ňom bolo i viac ako osem ľudí.

Rovnako sa toto ustanovenie prétorského ediktu *de inspiciendo ventre* aplikovalo však i na exmanželky po rozvode.¹³ Záonné ustanovenia týkajúce sa skúmania tehotenstva exmanželky boli obsiahnuté i v *Senatusconsultum Plancianum*. V tomto prípade však oznámenie tehotenstva exmanželka musela vykonať pred ex-manželom, otcom dieťaťa. Dá sa povedať, že oba práve spomenuté dokumenty obsahovali takmer rovnaké ustanovenia.

U ex-manželky bol však postup trochu iný. Domnelý otec jej dieťaťa žil, takže jej úlohou bolo oznámiť mu tehotenstvo do 30 dní po rozvode manželstva.¹⁴ Manžel mohol poprieť otcovstvo a následne ho po pôrode nemusel uznávať. Mohol však za ňou poslať pozorovateľov, avšak ak

¹⁰ K tomu pozri Gai.D.50.16.51: *Gaius 23 ad ed. provinc. Appellatione "parentis" non tantum pater, sed etiam avus et proavus et deinceps omnes superiores continentur: sed et mater et avia et proavia.*

¹¹ Ulp.D.25.4.1.12: *Ulpianus 24 ad ed. Denuntiare igitur mulierem oportet his scilicet, quorum interest partum non edi, vel totam habituris hereditatem vel partem eius sive ab intestato sive ex testamento.*

¹² K tomu pozri presne: Ulp.D.25.4.1.14: *Ulpianus 24 ad ed. Denuntiari autem oportet his, quos proxima spes successionis contingit, ut puta primo gradu heredi instituto (non etiam substituto) et, si intestatus pater familias sit, ei qui primum locum ab intestato tenet: si vero plures sint simul successuri, omnibus denuntiandum est.*

¹³ D.25.4.1.pr.: *Ulpianus 24 ad ed. Temporibus divorum fratrum cum hoc incidisset, ut maritus quidem praegnatam mulierem diceret, uxor negaret, consulti valerio prisciano praetori urbano rescripserunt in haec verba: " novam rem desiderare rutilius severus videtur, ut uxori, quae ab eo diverterat et se non esse praegnatam profiteatur, custodem apponat, et ideo nemo mirabitur, si nos quoque novum consilium et remedium suggeramus. igitur si perstat in eadem postulatione, commodissimum est eligi honestissimae feminae domum, in qua domitia veniat, et ibi tres obstetrices probatae et artis et fidei, quae a te adsumptae fuerint, eam inspiciant. et si quidem vel omnes vel duae renuntiaverint praegnatam videri, tunc persuadendum mulieri erit, ut perinde custodem admittat atque si ipsa hoc desiderasset: quod si enixa non fuerit, sciat maritus ad invidiam existimationemque suam pertinere, ut non immerito possit videri captasse hoc ad aliquam mulieris iniuriam. si autem vel omnes vel plures non esse gravidam renuntiaverint, nulla causa custodiendi erit".*

¹⁴ D.25.3.1.pr.: *Ulpianus 34 ad ed. Senatus consultum, quod factum est de liberis agnoscendis, duas species complectitur, unam eorum qui agnoscunt, aliam earum quae falsum partum subiciunt.*

manžela odmietla spolupracovať a dať skontrolovať maternicu poslaným svedkom, ex-manžel mohol odmietnuť uznať otcovstvo. Pokiaľ poslal pozorovateľov, zabezpečil si právo uznať otcovstvo až po narodení dieťaťa. Toto pravidlo obsahovalo práve *Senatusconsultum Plancianum*.¹⁵

Zaujímavý je prípad ex-manžela, ktorý tvrdil, že jeho ex-manželka je tehotná a ona to poprela. Cisár Marcus Aurelius z tohto dôvodu prijal *rescript* na ochranu všetkých zainteresovaných, na základe ktorého bolo možné nariadiť vykonať skúšku.¹⁶ Právnicki túto situáciu vysvetľovali ako úzkostlivú snahu otca zabezpečiť budúcnosť svojho potomka a jeho starostlivosť smerovala k ochrane práv dieťaťa prostredníctvom prejavu otcovho záujmu.

Právnik Julián však na zjemenie aplikácie ediktu uviedol svoj názor, že pokiaľ je jednoznačne jasné a niet pochybností o tom, že nejde o zlomyseľnosť tvrdiacej tehotenstvo, ale išlo o jej neskúsenosť, v ktorej dôsledku nebolo tehotenstvo (maternica) preskúmané a pôrod kontrolovaný, nemali by sa ustanovenia ediktu aplikovať.¹⁷

3 REZERVÁCIA PRÁV NASCITURA A ÚLOHA CURATORA VENTRIS

Rímske právo si vyslovene chcelo byť isté, že pokiaľ existuje dedič, nebude zbavený dedičských práv a postupnosti. Pokiaľ by žena tvrdiacia tehotenstvo preukázateľne klamala, bola by obvinená z *calumnie*¹⁸ a následne by bola infamovaná.¹⁹

Oslobodená mala byť tá žena, ktorá sa dopustila milosrdného omylu v oznámení svojho tehotenstva.²⁰ Toto však bolo ťažké preukázať, pretože fyzickou kontrolou sa dalo zistiť, či žena je alebo nie je gravidná, ale nedala sa preukázať psychická pohnútky k oznámeniu tehotenstva, ak sa fyzicky preukázalo, že išlo o omyl.²¹ Ak sa tak nepreukázalo, tvrdiacia tehotenstvo bola potrestaná podľa *Lex Cornelia de falsis*.

Žena však tiež nebola bez „ochrancu“. Za týmto účelom ju a *nascitura* chrániť tzv. *curator ventris*, ktorý zabezpečoval záujem nenarodeného a jeho vlastníctvo. Niekedy bol *curator* daný len *nasciturovi*, nie aj matke.²² Jeho úlohou bolo potvrdiť dedukciu o dedičskej postupnosti na základe nárokovania gravidnej.²³

*Curator ventris*²⁴, nazývaný aj strážca lona, sa staral o výživu tvrdiacej tehotenstvo, a to i vtedy ak nemala žiadne veno ani peniaze na jeho odmenu, pretože prednosť ochrany slúžila tomu,

¹⁵ TREGGIARI, S.: *Roman Marriage. Iusti Coniuges From the Time of Cicero to the Time of Ulpian*. Oxford: Clarendon Press. 2002, s.428.

¹⁶ K tomu bližšie pozri: D.25.4.1.1.-25.4.1.9.

¹⁷ Jul.D.25.4.2.1: *Iulianus 24 Dig. Sed hoc aliquando remittere praetor debet, si non malitia, sed imperitia mulieris factum fuerit, ne venter inspiceretur aut partus custodiretur.*

¹⁸ *Calumnia* bola trestným činom, ktorého skutkovú podstatu naplnili tí, ktorí podali krivú výpoveď.

¹⁹ Ulp.D.37.9.1.17: *Quotiens autem venter in possessionem mittitur, solet mulier curatorem ventri petere, solet et bonis. Sed si quidem tantum ventri curator datus sit, creditoribus permittendum in custodia bonorum esse: si vero non tantum ventri, sed etiam bonis curator datus est, possunt esse securi creditores, cum periculum ad curatorem pertineat. Idcirco curatorem bonis ex inquisitione dandum, idoneum scilicet, oportet creditores curare vel si quis alius est, qui non edito partu successionem speret.*

²⁰ K tomu pozri viac v: D.3.2.15.pr.-3.2.19.pr.

²¹ GRUBBS, J.E.: *Woman and the Law in the Roman Empire. A Sourcebook on marriage, divorce and widowhood*. New York: Routledge. 2002. s.265.

²² Ulp.D.37.9.1.17 (citované v poznámke č. 18).

²³ Ulp.D.37.9.1.19: *Mulier autem in possessionem missa ea sola, sine quibus fetus sustineri et ad partum usque produci non possit, sumere ex bonis debet: et in hanc rem curator constituendus est, qui cibum potum vestitum tectum mulieri praestet pro facultatibus defuncti et pro dignitate eius atque mulieris.*

²⁴ Právnicki nazývali brucho pojmom „*venter*“, odtiaľ pomenovanie opatrovníka- *curator ventris*.

kto bol v jej maternici a koho bolo nutné ochraňovať.²⁵ *Curator ventris* mal povinnosť postarať sa o jedlo, pitie, šaty a bývanie na základnej úrovni.²⁶

Očakávalo sa teda, že ním bude solventný muž, ktorého by nijakým spôsobom nepoškodilo potrestanie matky, prípadne zástava dedičstva v neprospech nascitura.²⁷ Zo všeobecných ustanovení o opatrovníctve vyplýva, že opatrovníkom mohol byť iba slobodný rímsky občan, muž, ktorý nebol nijako obmedzený v spôsobilosti právne konať, teda *pater familias*. Nemohol mať obmedzenú spôsobilosť právne konať zo žiadneho dôvodu (vek, pohlavie, príčetnosť, márnotratosť). Opatrovníctvo rovnako ako poručníctvo bolo výkonom na základe cti a odrážalo základnú mravnú hodnotu Rimanov.

Curator ventris, tak ako poručník a iný opatrovníci, ktorých rímske právo rozlišovalo, končil výkon svojej funkcie predložením záverečného účtu, na základe ktorého, samozrejme len v pozitívnom prípade- teda po úspešnom pôrode živého dieťaťa s ľudskou podobou, akonáhle prebehlo dedenie, boli mu náklady vyplatené poručníkom nad nedospelým, ktorý prevzal starostlivosť nad dieťaťom. Ak by neboli opatrovníkovi brucha vyplatené náklady na základe záverečného účtu v prípade pozitívneho výsledku, mal možnosť žalovať dieťa žalobou na bezdôvodné obohatenie. Neexistovala totiž žiadna osobitná žaloba z opatrovníctva, tak ako tomu bolo pri poručníctve. I preto praetor chránil kurátora prostredníctvom *actio negotiorum gestorum*.²⁸

4 ZÁVER

Curator ventris bol opatrovníkom tak matky ako aj dieťaťa v jej tele. Jeho úloha končila okamihom pôrodu, nakoľko dieťa bez žijúceho otca nadobúdalo status *sui iuris* a z dôvodu nedostatku veku mu musel byť pridelený poručník nad nedospelým. S ohľadom na pomerne zložitý proces kontroly tehotnej matky po oznámení tehotenstva ju treba skôr ľutovať, ako uvažovať o dokonalosti predmetnej právnej úprave.

Časy však boli kruté a keďže mohol nastať nielen omyl v domnelom tehotenstve, ale aj snaha matky fingovať tehotenstvo a dosiahnuť neoprávnený majetkový zisk, zrejme bolo skutočne nutné vycibriť tieto postupy až do prezentovanej podoby, v akej sú nám známe.

Curator ventris, teda opatrovník brucha, alebo strážca lona, bol opatrovníkom ad hoc. Rímske právo sa v celkovej rovine kuratele až tak nevenovalo, viac sa sústredilo na poručníctvo ako ďalšiu formu nepriameho zastúpenia. Aj preto sa na kurátorov aplikovali ustanovenia o poručníctve a i z toho, že zrejme neexistovala žaloba z kurately môžeme usúdiť, že išlo o inštitút *ius praetorium*, nie *ius civile*.

Použitá literatúra:

Codex Theodosianus

Corpus Iuris Civilis Digesta

BACCARI VARI, M.P.: *Curator ventris. Il concepito, la donna e la res publica tra storia e attualità*. Torino: Giappichelli, 2012, s. 1-321, ISBN 978-8-83-482983-7.

BUCKLAND, W. W.: *The main institutions of Roman Private Law*. New York: Cambridge University Press, 2011, ISBN 978-1-107-68041-8.

De PLEISIS, P.: *Borkowski's Textbook on Roman Law*. Piate vydanie. Oxford: Oxford University Press. 2015, ISBN 978-0-19-873622-6.

GRUBBS, J.E.: *Woman and the Law in the Roman Empire. A Sourcebook on marriage, divorce and widowhood*. New York: Routledge. 2002. ISBN 0-415-15240-2.

²⁵ Gai.D.37.9.5.pr.: *Gaius libro 14 ad edictum provinciale pr. Curator ventris alimenta mulieri statuere debet. Nec ad rem pertinet, an dotem habeat, unde sustentare se possit, quia videntur quae ita praestantur ipsi praestari qui in utero est.*

²⁶ Bližšie pozri: Ulp.D.25.3.12.pr.: *Denuntiare igitur mulierem oportet his scilicet, quorum interest partum non edi, vel totam habituris hereditatem vel partem eius sive ab intestato sive ex testamento.*, Paul.D.37.10.6.5: *Non solum alimenta pupillo praestari debent, sed et in studia et in ceteras necessarias impensas debet impendi pro modo facultatum.*

²⁷ Gai.D.37.9.5.1: *Curator ventri datus solvendi debiti rationem habere debet, utique eius, quod sub poena aut pignoribus pretiosis debetur.*

²⁸ BUCKLAND, W. W.: *The main institutions of Roman Private Law*. New York: Cambridge University Press, 2011, s.83.

GRUBBS, J.E.- PARKIN, T.- BELL, J.: The Oxford Handbook of Childhood and Education in the Classical World. New York: Oxford University Press. 2013, ISBN 978-0-19-978154-6.
TREGGIARI, S.: Roman Marriage. Iusti Coniuges From the Time of Cicero to the Time of Ulpian. Oxford: Clarendon Press. 2002, ISBN 978-0-19-814939-2.

Kontaktné údaje:

JUDr. Katarína Lenhartová, PhD.
katarina.lenhartova@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo námestie č. 6
P. O. BOX 313
810 00 Bratislava
Slovenská republika

VNÍMANIE RÍMSKEHO PRÁVA ANGLICKÝMI NOVOVEKÝMI PRÁVNICKMI

Matej Mlkvý

Katedra právnych dejín a právnej komparatistiky

Abstrakt: Príspevok sa zaoberá vnímaním *ius commune* ako súboru rímskeho práva kodifikovaného Justinianom a kánonického práva troma významnými anglickými novovekými právnikmi – sirom Edwardom Cokom, sirom Williamom Blackstonom a sirom Johnom Fortescuom. V prvej časti príspevku je rozobratá špecifická forma organizácie súdov v Anglicku v tomto období kvôli predostretiu inštitucionálneho kontextu diskusie. V druhej časti sú stručne priblížené dve triedy právnikov pôsobiacich v Anglicku, ktorých postavenie determinovali súdy pred ktorými pôsobili (civilní a kánonickí právnici ako prvá trieda a právnici anglického zemskeho práva ako trieda druhá). V tretej časti je predmetom pozornosti vývoj vzťahu *ius commune* – *common law* v stredoveku, keďže aj názory uvedených právnikov sú vyslovené v kontexte určitého historického vývoja. V posledných dvoch častiach sú analyzované názory samotných právnikov s odkazmi na ich diela.

Kľúčové slová: *ius commune*, common law, Edward Coke, William Blackstone, John Fortescue

Abstract: Article is attempting to analyse the perception of *ius commune* as the body of Roman law codified by Emperor Justinian together with the body of canon law by three influential early modern English lawyers – Sir Edward Coke, Sir William Blackstone and Sir John Fortescue. First part of the article is devoted to the specific organisation of courts in England during this era as this provides the institutional context for the discussion. Second part focuses on providing a brief description of two classes of lawyers practising in England who were distinguished by the court in which they practiced (civil and canon lawyers on one side and common law lawyers on the other). Third part analyses the development of the *ius commune* – *common law* relationship in the medieval era, as the opinions of the three lawyers were formed in the context of a certain historical development. Last two parts offer a more detailed analysis of the arguments of the three lawyers together with textual references to their works.

Key words: *ius commune*, common law, Edward Coke, William Blackstone, John Fortescue

1 ÚVOD

Streť právnych kultúr je fenomén, ktorý nie je len výsostne aktuálnym v dnešnom svete, ale bol prítomný v Európe počas väčšiny jej historického vývoja. Právny vývoj v stredovekej, novovekej a modernej Európe dokonca môžeme označiť za nie autochtónny v zmysle, že by vychádzal výlučne z domácej právnej tradície, ale bol charakterizovaný preberaním rôznych právnych inštitútov z iných systémov. Preberalo sa prirodzene najviac z právnych systémov, ktoré mali mať teoreticky univerzálnu platnosť a ktoré sa z tohto dôvodu ako jediné vyučovali na stredovekých európskych univerzitách – z *ius commune* tvoreného jednak rímskym právom vo forme kodifikovanej Justinianom (*Corpus iuris civilis*)¹ a z kánonického práva (ktoré bolo kodifikované ako *Corpus iuris canonici*). Oproti týmto univerzálnym právnym systémom stálo v jednotlivých európskych štátoch často nejednotné a fragmentované tzv. vlastné právo (*ius proprium*). Vzťah *ius proprium* a *ius commune* sa líšil v závislosti od geografického územia a času. *Ius commune*, ktoré bolo kodifikované v dvoch komplexných zbierkach a podobrené systematickému skúmaniu mnohých civilistických a kánonických škôl, nebolo napriek svojej obsahovej nadržanosti oproti domácim

¹ V nasledujúcom texte budem označovať tento právny systém aj výrazom civilné právo, pod ktorým budem rozumieť právo obsiahnuté v zbierke *Corpus iuris civilis* a nie občianske právo ako pododvetvie moderného súkromného práva.

stredovekým právnym poriadkom prijímané bez výhrad. Keďže najmä civilné právo malo priamu platnosť v obnovenej Rímskej ríši na západe (Svätá ríša rímska), štáty ktoré nepatrili bezprostredne do politického a právneho zväzku ríše sa pri recepcii rímskeho práva obávali aj teoretického uznania moci cisára Svätej ríše rímskej na ich vlastnom území a z toho vyplývajúcej straty politickej či právnej nezávislosti.

V nasledujúcom texte sa bude príspevok zaoberať vzťahom *ius commune* a anglického *ius proprium*, ktoré je označované bežne ako *common law* (v článku bude používaný aj výraz anglické zemské právo). Predmetom analýzy bude postoj troch právnikov, ktorí nevykonávali prax v oblasti *ius commune*, ale práve v anglickom zemskom práve – sira Edwarda Coka, sira Williama Blackstona a sira Johna Fortescua. Prví dvaja menovaní boli do analýzy zahrnutí z dôvodu autorstva významných právnych kníh, ktoré sa napriek ich súkromnému pôvodu stali autoritatívnymi. Coke aj Blackstone však výhrady voči *ius commune* formulovali pomerne všeobecne, preto sme do analýzy zahrnuli aj dielo sira Johna Fortescue *De laudibus legum Angliae* v ktorom autor porovnáva šesť rozdielnych právnych inštitútov v *ius commune* a anglickom zemskom práve. Keďže cieľom tohto článku je práve analyzovať argumenty v neprospech *ius commune* a nie poskytnúť nezávislú analýzu predností či nevýhod tej či onej právnej regulácie, zdržiavame sa akýchkoľvek hodnotiacich úsudkov a prenechávame zhodnotenie jednotlivých argumentov cteným čitateľom článku.

2 SÚSTAVA SÚDOV V ANGLICKU

Od normandskej invázie až po súdne reformy 19. storočia existovali v Anglicku rôzne sústavy súdov. Okrem pôvodných miestnych súdov (ako boli súdy grófstiev, stotín, miest a obcí) a zemepanských súdov to boli predovšetkým kráľovské súdy, ktoré vznikli po Normandskej invázii v roku 1066. Po katastrofálnej vláde Štefana z Bois v Anglicku (1135-1154) a uzurpácii moci miestnymi šľachticmi bolo upustené od systémov kráľovských súdov so stálym sídlom, čo sa stalo špecifickou črtou anglického súdnictva po mnoho nasledujúcich storočí. Už na konci 12. storočia boli pôvodní sídelní sudcovia (*Justiciars of England*) nahradení tzv. putujúcimi sudcami (pôvodne *iusticiae errantes*, neskôr *iusticiarii in itinere*), ktorí boli vysielaní z kráľovského dvoru a ktorí nemali žiadne väzby na mieste mocenské štruktúry. V roku 1176 boli putujúci sudcovia rozdelení do šiestich obvodov (*eyre*), pričom sa ich počet pohyboval v 80. rokoch 12. storočia medzi dvadsiatimi a tridsiatimi.²

V roku 1178 kráľ Henrich II. (1154-1189) nariadil, aby piati sudcovia neboli vyslaní do grófstiev, ale aby ostali pri ňom a jeho kráľovskej rade.³ Títo sudcovia zasadali pred kráľom (*coram rege*) a premiestňovala sa spolu s kráľom. Neexistencia ústredného súdu so stálym sídlom bola považovaná za čoraz viac obmedzujúci faktor, preto *Magna Carta* v čl. 17 ustanovila stály súd, ktorý nemal nasledovať kráľa, ale sídliť vo Westminsterском paláci.⁴ Od tohto momentu sa odvodzuje vznik stálych ústredných kráľovských súdov - Súdu šachovej tabule (*Exchequer of Pleas*) ktorého právomoc zahŕňala fiškálne záležitosti, Súdu kráľovskej lavice (*King's Bench*) ktorý rozhodoval spory, ktorých účastníkom bola Koruna a nakoniec Súdu lavice civilných žalôb (*Court of Common Pleas*) pre ostatné druhy sporov.

Pôvodne bolo možné iniciovať konanie pred kráľovskými súdmi ústne alebo neformálnou listinou, čo bolo v súlade s dovtedajšou praxou. Ak však chcel žalobca začať spor na Súde lavice civilných žalôb alebo pred zasadaúcim kráľovským súdom v inom ako svojom grófstve, potreboval na to špeciálne povolenia kráľa, ktoré malo formu tzv. writu (lat. *breve*, angl. *writ*). Postupom času sa tento postup stal štandardným, pokiaľ žalobca nechcel využiť miestne nekráľovské súdy alebo nemal šťastie, že v čase vznesenia žaloby sa putujúci sudcovia nachádzali v jeho lokalite. Štandardizácia znamenala tiež, že proces vydávania writov sa zbyrokratizoval – na návrh žalobcu ich vydávala kráľovská kancelária (*Chancery*) po uhradení poplatku.

Nespokojnosť šľachty s rozširujúcou sa právomocou kráľovských súdov viedol k prijatiu Oxfordských provízií (1258), ktorými sa počet writov uzatvoril.⁵ Writy sa tak stali žalobami vo

² BAKER, J.H.: *An Introduction to English Legal History*. Londýn: Butterworths, 2002, s. 16.

³ BAKER, J.H.: *An Introduction to English Legal History*. Londýn: Butterworths, 2002, s. 18.

⁴ *Communia placita non sequantur curiam nostram, set teneantur in aliquo loco certo*.

⁵ Bezprostrednou motiváciou bolo veľké rozšírenie nových writov v súvislosti s právnymi reformami Henricha II. Každý nový writ rozširoval právomoc kráľovských súdov na úkor miestnych alebo zemepanských súdov, voči čomu sa anglická šľachta postavila na odpor.

formálnom a materiálnom zmysle slova a svojou funkciou sa podobali na *actiones* rímskeho formulového štádia civilného procesu. Na rozdiel od rímskeho práva, pri ktorého tvorbe si prétor počas takmer celého formatívneho obdobia udržal moc vydávať nové žalobné formuly, anglický systém bol oveľa rigidnejší tým, že nové writy mohol schváliť jedine parlament so súhlasom Koruny. Do určitej miery sa rigidnosť žalobného systému dala preklenúť používaním rôznych právnych fikcií na rozšírenie alebo zúženie rozsahu žalôb, existovali však prípady, ktoré sa pod žalobnú formulu nedali subsumovať alebo alternatívne použitím žalôb nebol dosiahnutý spravodlivý výsledok.⁶ V takýchto prípadoch sa účastníci konania, ktorí sa cítili byť ukrivdení, obracali priamo na Korunu ako na zdroj všetkej spravodlivosti v kráľovstve (*fount of justice*). Tá rozhodovanie sporov prenechala lordovi najvyššiemu kancelárovi, ktorý nebol vo svojej rozhodovacej činnosti viazaný ani writmi ani právoplatnými rozhodnutiami kráľovských súdov. Z jurisdikcie lordov najvyšších kancelárov sa vyvinulo osobitné odvetvie práva (*equity*) a aj osobitný súd kancelára (*Chancery*) pôsobiacich popri všeobecnom zemskej práve (*common law*) a kráľovských súdov (*Courts of Common Law*).

Okrem uvedeného systému ústredných všeobecných súdov existovali aj ústredné sudy s osobitnou jurisdikciou. Tieto boli v prvom rade cirkevné sudy (*Courts Ecclesiastica*) aplikujúce kanonické právo, ktoré tvorili do roku 1534 osobitnú hierarchiu, keďže ich najvyššou odvolacou inštanciou bola Rímska kúria (resp. *rota*).⁷ Pôsobnosť kánonických súdov zahŕňala obdobne ako v iných európskych štátoch *ratio personae* všetkých klerikov⁸ a *ratio materiae* všetky duchovné záležitosti, najmä sviatosti (manželstvo), s nimi súvisiace svetské záležitosti (závetné a zákonné dedenie, uznávanie nemanželských detí) a trestanie hriechov (v Anglicku napr. sexuálny styk medzi nezosobašenými osobami, nevera či obzerstvo). Okrem týchto súdov pôsobili prerogatívne tribunály opierajúce sa o jurisdikciu kráľovskej tajnej rady (napr. Súd hviezdnej siene, *Court of Star Chamber*),⁹ súd najvyššieho admirála (*Court of Admiralty*)¹⁰ a súd zemskeho maršálka (*Court of the Lord High Constable and Earl Marshal of England*).¹¹ Všetky tieto sudy spolu s vojenskými súdmi a

⁶ Writy umožňovali súdu, aby povinnú osobu zaviazal k vecnému alebo peňažnému plneniu, ale kondemnácia writov nepredpokladala, aby bol povinný zaviazaný niečo urobiť alebo niečo sa zdržať.

⁷ Podmienenie odvolania sa z anglických cirkevných súdov na Rímsku kúriu kráľovským súhlasom obsahovali už Clarendonské konštitúcie (1164), ktoré slávne odmietol podpísať sv. Thomas Becket. *Act of Appeals* (24 Hen. VIII, c. 12) z roku 1533 úplne zakázal odvolanie na Rímsku kúriu, čím však nedošlo k zrušeniu existujúceho systému cirkevných súdov v Anglicku. *Submission of the Clergy Act* (25 Hen. VIII, c. 19) z roku 1534 recipoval dovtedy promulgované kánonické právo ak neodporovalo zemskejmu právu a prerogatívam Koruny. Štúdiom kánonického práva na univerzitách v Oxforde a Cambridgi bolo Henrichom VIII. zrušené. Od tohto obdobia na kánonických súdoch pôsobili doktori civilného (rímskeho) práva, ktorí do veľkej miery uchovali tradíciu kánonických právnikov.

⁸ Podľa Clarendonských konštitúcií klerici obvinení z trestných činov mali byť predvedení pred svetský súd a v prípade preukázania ich klerického stavu mali byť odovzdaní cirkevným súdom. Ak boli v konaní pred cirkevným súdom uznaní za vinných, mali byť pozbavení svojho stavu a odovzdaní naspäť svetským súdom na uloženie trestu ako laickej osobe. Úplná imunita bola dosiahnutá po škandalóznom zavraždení prímasa Anglicka Thomasa Becketa, arcibiskupa canterburského vo svojej katedrále 29.12.1170 štyrmi rytiermi na údajný rozkaz kráľa.

⁹ Súd hviezdnej siene mal pôvodne konkurenčnú jurisdikciu so súdom lorda kancelára (*Chancery*) ako v civilných (najmä nehnuteľnosti) tak v trestných veciach (marenie výkonu spravodlivosti a iné formu narušania procesu). Súd bol v priebehu 17. storočia spájaný so zneužívaním moci a v roku 1641 bol zrušený. Vytváranie prerogatívnych tribunálov (t.j. len Korunou bez súhlasu parlamentu) bolo definitívne potvrdené v *Bill of Rights* (1 Will and Mar Sess 2, c. 2) z roku 1689.

¹⁰ Vecná príslušnosť súdu admirality nebola obmedzená len na spory v súvislosti s vedením vojny na mori, ale týkala sa najmä sporov s medzinárodným prvkom, keďže v týchto prípadoch nebolo možné zostaviť porotný súd, ktorý sa vyžadoval v konaniach pred všeobecnými kráľovskými súdmi. Súd bol populárny najmä medzi obchodníkmi.

¹¹ Jurisdikcia súdu zemskeho maršálka sa týkala najmä vojenských trestných činov a z politických dôvodov sa prestal schádzať od 17. storočia. Súd samotného zemskeho maršálka (*Curia Marescalli*) mal založenú vecnú príslušnosť v prípade sporov o česť a erbov. Od 18. storočia vykonával len jurisdikciu vo veciach erbov a zasadal len raz od roku 1737 (v roku 1955).

so súdmi univerzít (Oxford a Cambridge) aplikovali rímske právo (civilné právo) vrátane procesného práva.¹²

3 PRÁVNICKÉ STAVY

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že v Anglicku pôsobili tri sústavy súdov: (1) sudy aplikujúce anglické zemské právo vrátane miestnych obyčají, (2) sudy ekvity, ktoré boli čiastočne ovplyvnené *ius commune* a ktoré reformovali anglické zemské právo a (3) sudy aplikujúce *ius commune*. Z dôvodu aplikácie rôzneho hmotného a procesného práva vznikli v Anglicku dva hlavné právne stavy - civilní a kánonickí právnici na jednej strane a právnici pôsobiacimi pred kráľovskými súdmi na strane druhej.

Univerzitné vzdelávanie civilných a kánonických právníkov na univerzitách v Oxforde a Cambridgi prebiehalo obdobne ako výučba práva na iných európskych univerzitách.¹³ Základom štúdia bolo absolvovanie siedmich slobodných umení, ktoré sa delili na *quadrivium* (hudba, aritmetika, geometria a astronómia) a dôležitejšie *trivium* (gramatika, rétorika a dialektika). Štúdium práva bolo považované za štúdium na vyššej fakulte (rovnako ako v prípade medicíny a teológie) a študenti ho mohli absolvovať až po absolvovaní štúdia slobodných umení. Štúdium teológie si vyžadovalo absolvovanie všetkých siedmich umení (t.j. v terminológii Oxfordskej univerzity museli byť regentmi, t.j. vyučujúcimi umení), ale študenti, ktorí chceli študovať právo mohli na základe osobitného povolenia začať štúdium už po absolvovaní trívia.¹⁴ Prerekvizitou štúdia kánonického práva bolo civilné právo a z tohto dôvodu mala zvyčajne fakulta civilného práva viac študentov ako fakulta kánonického práva.¹⁵

Štúdium práva bolo na Oxfordskej univerzite a univerzite v Cambridgi rozdelené na samostatnú fakultu civilného práva a fakultu kánonického práva. Štúdium civilného, t.j. rímskeho sa zameriavalo na exegézu zbierky civilného práva *Corpus iuris civilis*, kde boli študované najmä časti *Digestum vetus* a *Codex* na riadnych prednáškach a zvyšné dve časti *Digest (Infortiatum* a *Digestum novum)* spolu s *Volumen parvum* na prednáškach mimoriadnych. Kánonické právnici sa pri štúdiu sústredili na výklad zbierky kánonického práva *Corpus iuris canonici*, kde sa na riadnych prednáškach preberal Gratiánov dekrét a na mimoriadnych prednáškach zvyšné časti Justiniánskej kodifikácie. Medzi fakultami vládol kooperatívny vzťah, často sa využívali tie isté priestory a študenti práva zvyčajne absolvovali obe. V roku 1535 v súvislosti s reformáciou v Anglicku kráľ Henrich VIII. (1509-1547) zakázal výučbu kánonického práva na univerzitách v Oxforde a Cambridgi a napriek krátkej obnove za panovania kráľovnej Márie I. (1553-1558) výučba kánonického práva bola definitívne na univerzitách v Anglicku potlačená a fakulty kánonického práva zatvorené. Pred obdobím vlády Henricha VIII. bola väčšina advokátov na cirkevných súdov kánonickí právnici, no po období jeho panovania boli plne nahradení civilnými doktormi.

Druhá trieda právníkov, t.j. právnici pôsobiaci pred kráľovskými súdmi sa vzdelávali mimo formálnych univerzít na tzv. súdnych akadémiách (*inns of the court*). Súdne akadémie sa vyvinuli celkom neformálne zo zariadení slúžiacich na spoločné bývanie osôb, ktoré prišli do Londýna kvôli zasadnutiu parlamentu alebo súdov. Pred vládou Tudorovcov vlastnili sudcovia a seržanti zvyčajne vlastné domy, ale učni a iní súdni úradníci si často najímali spoločné ubytovanie. Niektoré z týchto zariadení pomerne rýchlo zanikli, ale niektoré pretrvali. Od polovice 14. storočia začali tieto ustanovizne preberať na seba aj úlohy súvisiace s výučbou právníkov. V 15. storočí tieto *inns of court* (súdne akadémie) spolu s nižšími *inns of chancery* (akadémiami kráľovskej kancelárie) tvorili

¹² To potvrdzuje aj sir William Blackstone vo svojej právnej knihe *Commentaries on the Laws of England*. BLACKSTONE, W.: *Commentaries on the Laws of England: In Four Books; with an Analysis of the Work*. New York: Collins and Hanna, 1832, Zv. 1, s. 57.

¹³ Súviselo to s tým, že hlavným impulzom pre rozvoj univerzity v Oxforde bol návrat anglických študentov z Univerzity v Paríži v roku 1167. Univerzita v Cambridgi bola založená následne, keď v dôsledku sporov medzi študentmi o obyvateľmi Oxfordu v roku 1209 časť akademikov ušla a neskôr založila v Cambridgi univerzitu.

¹⁴ *English and Scottish Education. Universities and Public Schools to the Time of Colet*. In: *The Cambridge History of English and American Literature in 18 Volumes (1907–21). Volume II. The End of the Middle Ages*. Dostupné online: www.bartleby.com/212/1516.html. [cit. 04.09.2016].

¹⁵ HELMHOLZ, R.H.: *The Oxford History of the Laws of England. The Canon Law and Ecclesiastical Jurisdiction from 597 to the 1640s*. Zv. 1. Oxford: Oxford University Press, 2004, s. 188.

právnú školu, ktorá svojou veľkosťou nebola oveľa menšia ako univerzita v Cambridgi a preto v období vlády Tudorovcov bola prezývaná aj ako tretia univerzita Anglicka.¹⁶ Hlavné ťažisko vzdelávania na týchto akadémiách boli prednášky o rôznych zemských zákonoch (išlo najmä o významné zákony pochádzajúce spred vlády Edvarda III. (1327-1377) teda *Magna Charta*, *Statute of Merton*, *Statute of Marlborough* a prvý a druhý *Statute of Westminster*), simulované súdne spory (*moots*) a návšteva skutočných pojednávani pred ústrednými kráľovskými súdmi.

4 VZŤAH *IUS COMMUNE* A *COMMON LAW*

Od čias znovuoobjavenia Justinianskej kodifikácie na západe tým, že bolonský doktor Irnerius spojil roztrúsené cirkulujúce časti zbierky opäť do celistvej jednoty, sa recipované rímske právo stalo predmetom výučby na univerzitách. Sám Justinian v promulgačnej konštitúcii Tanta tvrdí, že *Digesty* obsahujú všetky právne rozpravy a rozhodnutia (*omnes disputationes et decisiones in se habent*, *Constitutio Tanta* c. 1) a sú bezrozporné (c. 15). *Digestami* a kódexom konštitúcií sa malo riadiť celé právo na svete (*ideoque iubemus duobus istis codicibus omnia gubernari ...*, *Constitutio Deo Auctore*, c. 11). Inštitucionálne bola obnovená aplikácia Justinianskeho práva na západe podporená aj predstavou univerzálnej monarchie v podobe Svätej rímskej ríše, v ktorej sa na základe *translatio imperii* aplikovalo teoreticky aj rímske právo v podobe v akej bolo kodifikované cisárom Justinianom.

Už podľa čelných predstaviteľov prvých škôl recepcie rímskeho práva glosátorov a postglosátorov bol cisár Svätej ríše rímskej považovaný za pána sveta (*dominus mundi*) vo vzťahu k všetkým jurisdikciám. Odhliadnuc od toho, že ani samotná Svätá ríša rímska nebola vnútorne homogénny štát, existovali už v stredoveku štáty, ktoré stáli mimo ríše ako napr. Anglicko, Francúzsko, Uhorsko či Poľsko. Bartolus de Saxoferrato a jeho najznámejší žiak Baldus de Ubaldis tento problém vyriešili tak, že cisár bol považovaný len *de iure* za univerzálneho suveréna, lebo existujú vládcovia, ktorí sa mu nepodriaďujú a sú *de facto* nezávislí. Keďže miestna obyčaj môže podľa rímskeho práva za určitých podmienok derogovať zákon (D. 1.3.32) a miestny zákon sa opiera o súhlas ľudu rovnako ako miestna obyčaj, môže nastať situácia, že na určitom území ľud alebo jeho zástupcovia *de facto* vykonávajú právomoci, ktoré *de iure patriae* cisárovi. Platnosť týchto zákonov a obyčajov je však obmedzená len na určité miesto, pričom univerzálne platí recipované rímske a kánonické právo ako *ius commune*.¹⁷

Táto rovnováha medzi všeobecným *ius commune* a partikulárnym *ius proprium* bola teoreticky nabúraná humanistickými školami. Podľa predstaviteľom humanistov (najvýznamnejším v tomto smere boli francúzski humanisti - tzv. *mos gallicus*) kráľovské právo by nemalo byť považované len za partikulárne *ius proprium*, ale za všeobecné platné právo, ktoré stálo v kontraste k celej rade miestnych obyčají a zákonov. *Ius commune* ostalo v tomto ponímaní reziduálnou kategóriou práva prežívajúceho ako subsidiárny zdroj.¹⁸ S nástupom filologického a historicky kritického skúmania Justinianskej kodifikácie bolo rímske právo aspoň mimo územia Svätej ríše rímskej stále viac vnímané ako historické právo Rimanov. To však neznamenalo, že rímske právo malo byť pochované spolu so starovekým rímskym štátom. Humanisti (najmä Alberico Gentili a Hugo Grotius) požadovali, aby každý právny poriadok bol odvodený z rozumu, pričom toto kritérium spĺňalo najviac rímske právo, ktoré bolo naďalej najperfektnejším vyjadrením rozumu a spravodlivosti. Podľa A. Gentiliho „právo, ktoré je spísané v knihách Justiniana nie je len právom štátu, ale aj právom národov a prírody; a s týmto posledným je tak v súlade, že aj keby ríša bola zničená, samotné právo sa rozptýli medzi všetky národy ľudstva. Toto právo preto stojí [t.j. platí] aj pre vládcov, aj keď bolo Justinianom ustanovené pre jednotlivcov.“¹⁹

¹⁶ BAKER, J.H.: *An Introduction to English Legal History*. Londýn: Butterworths, 2002, s. 161.

¹⁷ K tejto koncepcii bližšie pozri KRČMÁŘ, J.: *Základy Bartolovy a Baldovy teorie mezinárodního práva soukromého*. Praha: Sborník Věd Právnických a Státních (Bursík & Kohout), 1910 a CANNING, J.: *The Political Thought of Baldus de Ubaldis*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.

¹⁸ BELLOMO, M.: *The Common Legal Past of Europe, 1000–1800*. Washington D.C.: CUA Press, 1995, s. 204-205.

¹⁹ *Ius etiam, illis perscriptum libris Iustiniani, non civitatis est tantum, sed et gentium, et naturae. Et aptatum sic est ad naturam universum, ut imperio extincto, et ipsum ius diu sepultum surrexerit tamen, et in omnes se effuderit gentis humanas. Ergo et Principibus stat: etsi est privatis conditum a Iustiniano*. HOLLAND, T.E.: *Alberici Gentilis. De iure belli libri tres*. Oxford: Typographeo Clarendoniano, 1877, s. 16.

Ak by sme sa špeciálne pozreli na vývoj vzťahu anglického zemského práva k *ius commune*, nájdeme tam odzrkadlenie vyššie spomenutých meniacich sa názorových prúdov v Európe. Najstaršia anglická právna zbierka *Tractatus de legibus et consuetudinibus regni Angliae* (ďalej len „Glanville“), ktorej autorstvo je pripisovanému vrchnému sudcovi (*Chief Justiciar of England*) počas vlády Henricha II. (1154-1189) Ranulfovi de Glanvillovi, dáva do juxtapozície kráľovské právo v Anglicku a rímske právo. Vzhľadom na to, že ide do veľkej miery o praktickú príručku, hodnotiace úsudky o prednostiach jedného alebo druhého právneho systému tu nenájdeme. Asi o dve generácie neskôr spísaná zbierka *De Legibus et Consuetudinibus Angliae* (ďalej len „Bracton“), ktorá je tradične pripisovaná anglickému právnikovi Henrichovi de Bractonovi, však poskytuje úplne iný obraz. Táto zbierka z roku 1235 je výrazne ovplyvnená glosátorom Azom z Bologne, ale aj Izidorom zo Seville a pokúša sa monumentálne prepojiť kráľovské právo s *ius commune* do jedného integrálne pôsobiaceho právneho systému. Tento trend nasledujú aj ostatné autoritatívne právne knihy vydané ako *Summa de legibus Anglie que vocatur Bretone* (ďalej len „Britton“) z roku 1290 a *Fleta seu Commentarius juris Anglicani* spísanej niekedy za panovania Eduarda I. (1272-1307).

Aj keď už je dnes nesporné, že mnohé rímskoprávne koncepty prenikli do anglického práva prostredníctvom recepcie rímskeho práva v zbierke Bracton, čo bolo potvrdené v zbierkach Britton a Fleta, formálny žalobný systém writov na kráľovských súdoch bránil hlbšej recepcii a izoloval právo kráľovských súdov od hlbšieho prenikania rímskeho práva. Právo aplikované kráľovskými súdmi, ktoré nakoniec v priebehu 19. storočia v reformovanej podobe pohltilo všetky ostatné právne systémy pôsobiace v Anglicku. Vyvíjalo sa autonómne a viac kontrastovalo ako by sa zblížovalo s civilným právom aplikovaným na cirkevných, univerzitných, vojenských súdoch a súdoch admirality.

5 POHĽAD NA IUS COMMUNE SIRA EDWARDA COKA A SIRA WILLIAMA BLACKSTONA

Ius commune so svojím nárokom na univerzálnu jurisdikciu prirodzene vzbudzovalo obavy u právnikov pôsobiacich pred anglickými súdmi. Na tomto mieste nie je možné zhrnúť komplexnejšie charakter týchto obáv ani u väčšiny príslušníkov tohto právneho stavu, preto sa zameriame na pohľad najdôležitejších predstaviteľov tejto skupiny, autorov významných autoritatívnych kníh anglického zemského práva sira Edwarda Coka (1552-1634) a sira Williama Blackstona (1723-1780). Sir Edward Coke pôsobil v rokoch 1606-1613 ako predseda jedného z troch ústredných kráľovských súdov Súdu lavice bežných žalôb (*Common Pleas*) a následne v rokoch 1613-1616 ako predseda Súdu kráľovskej lavice (*King's Bench*). Bol známy ako zásadový zástanca anglického zemského práva a najmä ako autor známych trinástich zväzkov správ súdnych prípadov (*Reports*) a štvorzväzkových Inštitútov zákonov Anglicka (*Institutes of the Lawes of England*). Aj keď sa jeho Inštitúcie nezaoberali primárne *ius commune*, ale práve anglickým zemským právom, svoj vzťah vyjadril v úvodných častiach druhého zväzku jeho Inštitúcií, ktoré boli prvýkrát publikované v roku 1642. Podľa Coka existuje k samotnému normatívnemu textu Justiniánskej kodifikácie toľko glos a interpretácií a k týmto ešte toľko komentárov od doktorov rovnakého postavenia a autority obsahujúcich veľa rozdielov názorov, že skôr zvyšujú ako odstraňujú pochybnosti a neistoty. Podľa Coka samotní profesori tejto vznešenej vedy ju prirovnávajú k moru plného vín. Naproti tomu o svojich Inštitúciách tvrdí, že nevychádzajú z názorov doktorov, resp. advokátov, t.j. zo súkromných názorov, ale z rozhodnutí sudcov vynesených v riadnych súdnych konaniach. Právo v jeho Inštitúciách nie sú vlny v mori, ale je bezpečným prístavom (*statio bene fida peritis*), keďže podľa Coka rozsudky sú výrokmi práva (*judicia sunt tanquam juris dicta*).²⁰

²⁰ Upon the text of civil law there are so many glosses and interpretations, and again upon those so many commentaries, and all these written by doctors of equall degree and authority, and therein so many diversities of opinions, as they do rather increase then resolve doubts and uncertainties and the professors of that noble science say that it is like a sea full of waves, The difference between these glosses and commentaries and this which we publish is, that their glosses and commentaries are written by doctors, which be advocates and so in a manner private interpretations: and our expositions or commentaries upon Magna Charta, and other statutes, are the resolutions of judges in courts of justice in judiciall courses of proceeding, either related and reported in our books, or extant in judiciall records, or in both, and therefore being collected together, shall (as we conceive), produce certainty, the mother nad nurse of repose and quittance, and are not like waves of the sea but Statio bene fida peritis: for *Judicia sunt tanquam juris dicta*. COKE, E.: *The Second Part of the*

Sir William Blackstone bol v roku 1770 krátko sudcom Súdu kráľovskej lavice (*King's Bench*) a v rokoch 1770-1780 sudcom Súdu lavice bežných žalôb (*Common Pleas*). Je známy ako autor autoritatívnych komentárov k anglickým zákonom (*Commentaries on the Laws of England*), ktoré pôvodne vyšli v Oxforde v rokoch 1765-1769. Blackstone obdobne ako Coke nenapáda *ius commune* ako zlé právo a dokonca o ňom tvrdí, že nikto nie je tak presvedčený o dokonalosti jeho pravidiel, spravodlivosti jeho rozhodnutí a jeho používaní ako okras pre vedca, klerika, štátnika ako aj právnika anglického zemského práva. Podľa Blackstona však nemožno ale ísť v obdiv tak ďaleko, aby boli uprednostnené prétorské edikty a cisárske konštitúcie pred anglickými odvekými obyčajmi alebo zákonmi anglického parlamentu pokiaľ by sme rovnako neuprednostnili despoticnú monarchiu Ríma a Byzancie.²¹ Z tohto dôvodu je nutné, aby každý právnik pôsobiaci na anglických súdoch aplikujúcich *ius commune* vedel do akej miery anglické zákony dovoľujú použitie rímskeho práva, v akých prípadoch ho zakazujú a poznal prípady v ktorých je anglické a rímske právo zmiešané do takej miery, že rímske právo tvorí doplnkové (*supplemental*) časti anglického zemského práva ako právo admirality, vojenské právo a anglické cirkevné právo.²² Blackstone teda jasne formuluje požiadavku úplnej nadradenosti anglického práva s tým, že *ius commune* je v Anglicku aplikované nie z vlastnej autority univerzálneho práva, ale preto, že mu tak dovoľuje práve anglické zemské právo.²³

Blackstone varuje pred prílišným prenikaním *ius commune* do anglického práva z dôvodu ohrozenia starobyľých anglických slobôd. Ako príklad odstránenia takýchto slobôd uvádza príklad vzniku Svätej rímskej ríše, ktorá keď v 12. storočí podľa Blackstona vznikla, pohltila väčšinu krajín

---

Institutes of the Laws of England: Containing the Exposition of Many Ancient and Other Statutes. Londýn: E. and R. Brooke, 1797, s. ix-x.

²¹ Far be it from me to derogate from the study of the civil law, considered (apart from any binding authority) as a collection of written reason. No man is more thoroughly persuaded of the general excellence of its rules, and the usual equity of its decisions, nor is better convinced of its use as well as ornament to the scholar, the divine, the statesman, and even the common lawyer. But we must not carry our veneration so far as to sacrifice our Alfred and Edward to the manes of Theodosius and Justinian; we must not prefer the edict of the praetor, or the rescript of the Roman emperor, to our own immemorial customs or the sanctions of an English parliament; unless we can also prefer the despotic monarchy of Rome and Byzantium, for whose meridians the former were calculated, to the free constitution of Britain, which the latter are adapted to perpetuate. BLACKSTONE, W.: *Commentaries on the Laws of England: In Four Books; with an Analysis of the Work.* Zv. 1. New York: Collins and Hanna, 1832, s. 2.

²² For which reason it becomes highly necessary for every civilian and canonist, that would act with safety as a judge, or with prudence and reputation as an advocate, to know in what cases and how far the English laws have given sanction to the Roman; in what points the latter are rejected; and where they are both so intermixed and blended together as to form certain supplemental parts of the common law of England distinguished by the titles of the king's maritime, the king's military, and the king's ecclesiastical law. BLACKSTONE, W.: *Commentaries on the Laws of England: In Four Books; with an Analysis of the Work.* New York: Collins and Hanna, 1832, Zv. 1, s. 9.

²³... either the canon law, or the civil law, have any obligation within this kingdom: neither do their force and efficacy depend upon their own intrinsic authority, which is the case of our written laws, or acts of parliament. They bind not the subjects of England, because their materials were collected from popes or emperors; were digested by Justinian, or declared to be authentic by Gregory. These considerations give them no authority here: for the legislature of England does not, nor ever did, recognize any foreign power, as superior or equal to it in this kingdom; or as having the right to give law to any, the meanest, of its subjects. But all the strength that either the papal or imperial laws have obtained in this realm (or indeed in any other kingdom in Europe) is only because they have been admitted and received by immemorial usage and custom in some particular cases, and some particular courts; and then they form a branch of the *leges non scriptae*, or customary laws: or else, because they are in some other cases introduced by consent of parliament, and then they owe their validity to the *leges scriptae*, or statute law. BLACKSTONE, W.: *Commentaries on the Laws of England: In Four Books; with an Analysis of the Work.* New York: Collins and Hanna, 1832, Zv. 1, s. 55.

kontinentu a odstránila ich politické slobody.²⁴ Anglicko bolo podľa neho od toho uchránené len kvôli vzniku Súdu lavice bežných žalôb ako prvého ústredného kráľovského súdu (aj keď toto je modernou historiografiou niekedy spochybňované) a vytvorením skupiny osôb plne sa venujúcich štúdiu a rozvoju anglického zemského práva. To, že práve *ius commune* spôsobilo odstránenie týchto slobôd Blackstone podopiera citáciou Ulpiana, podľa ktorého cisárske konštitúcie majú platnosť práva, keďže ľud odovzdal *imperium* a *potestas* do jeho rúk,²⁵ a dvoma výňatkami z cisárskych konštitúcií, podľa ktorých cisár sám je zákonodarcom a interpretom práva²⁶ a v zmysle ktorých je svätokrádežou odporovať cisárskym reskriptom.²⁷ Anglické právo je podľa Blackstonea založené na obyčaji, ktorá podľa neho nesie zo sebou vnútorný dôkaz slobody tým, že bola pravdepodobne prijatá slobodným súhlasom ľudí.²⁸

6 POHĽAD NA *IUS COMMUNE* SIRA JOHNA FORTESCUEA

Coke a Blackstone ako právnici anglického zemského práva formulovali pomerne všeobecné výhrady k *ius commune* či už z dôvodu nejednoznačnosti alebo sklonu k nastoleniu tyranie. Obidvaja títo právnici boli oveľa viac zaujatí systematickým výkladom anglického zemského práva ako komparáciou na úrovni jednotlivých právnych inštitútov z oboch právnych systémov. Takúto komparáciu však urobil ešte starší právnik sir John Fortescue (1394-1479), ktorý bol predsedom Súdu kráľovskej lavice v rokoch 1442-1460. Urobil tak vo svojom diele O chvályhodných zákonoch Anglicka (*De laudibus legum Angliae*), ktoré prvýkrát vyšlo až posmrtno okolo roku 1543. Toto dielo nie je zaradené do kanónu autoritatívnych diel anglického zemského práva, ale bolo vplyvným dielom ovplyvňujúcim hlavne konceptualizáciu anglickej monarchie ako zmiešaného *dominium politicum et regale*.

Fortescue vo svojom diele identifikoval 4 hlavné odlišnosti medzi obidvoma právnymi systémami a 2 vedľajšie, ktorým sa venuje len stručne. Medzi hlavné odlišnosti videl Fortescue spôsob dokazovania, legalizáciu nemanželských detí, pravidlo o nasledovaní stavu matky a ustanovovanie poručníkov. Medzi vedľajšie zaraďuje sankcionovanie krádeže a povolanie osoby späť do otroctva za nevďačnosť. Pri všetkých porovnaníach Fortescue postupuje z metodologického hľadiska tak, že najskôr predostrie stav podľa civilného práva a následne ho porovná s anglickým zemským právom. Vzhľadom na zázemie Fortescua nemôže byť prekvapením, že anglické právo vo všetkých prípadoch je vyhlásené za nadradené z obsahového hľadiska.

V prvom hlavnom prípade Fortescue uvádza, že podľa civilného práva musí byť skutočnosť dosvedčená v súdnom konaní dvoma svedkami, čo skutočne vyplýva z cisárskej konštitúcie (*unus testis nullus testis*).²⁹ Ak osoba ale nemá svedkov, musí dokázať skutočnosť nepriamymi dôkazmi, čo sa podľa Fortescua nestáva často a uvádza, že len asi polovica prípadov je úspešne ukončená (Fortescue neuvádza zdroj týchto tvrdení). Nedá sa vylúčiť ani prítomnosť falošných svedkov, ktorí zo strachu, lásky alebo výhody (*ut timore, amore vel commodo*) popúť každú pravdu a keďže ide

²⁴ These are the laws, that so vigorously withstood the repeated attacks of the civil law; which established in the twelfth century a new Roman empire over most of the states of the continent: states that have lost, and perhaps upon that account, their political liberties; while the free constitution of England, perhaps upon the same account, has been rather improved than debased. BLACKSTONE, W.: *Commentaries on the Laws of England: In Four Books; with an Analysis of the Work*. New York: Collins and Hanna, 1832, Zv. 1, s. 45.

²⁵ D. 1.4.1 *Quod principi placuit legis habet vigorem, cum populus ei et in eum omne suum imperium et potestatum conferat*.

²⁶ C. 1.14.12 *Imperator solus et conditor et interpres legis existimatur*.

²⁷ C. 1.23.5. *Sacrilegii instar est rescripto principis obviari*.

²⁸ And indeed it is one of the characteristic marks of English liberty, that our common law depends upon custom; which carries this internal evidence of freedom along with it, that it probably was introduced by the voluntary consent of the people. BLACKSTONE, W.: *Commentaries on the Laws of England: In Four Books; with an Analysis of the Work*. New York: Collins and Hanna, 1832, Zv. 1, s. 50-51.

²⁹ C. 4.20.9. *Iurisiurandi religione testes, priusquam perhibeant testimonium, iam dudum artari praecepimus et ut honestioribus potius fides testibus habeatur, simili more sanximus, et ut unius testimonium nemo iudicum in quacumque causa facile patiatur admitti. Et nunc manifeste sancimus, ut unius omnino testis responsio non audiatur, etiamsi praeclarae curiae honore praefulgeat*.

o afirmatívny dôkaz, je len ťažké ho vyvrátiť nepriamym dôkazom.³⁰ Tým civilné právo poskytuje pomoc nepoctivým, ktorí navyše môžu svoje výpovede skoordinať ešte pred konaním samotného súdneho pojednávania.³¹ Kvôli možnostiam takýchto manipulácií so svedeckými výpoveďami podľa Fortescua neumožňovalo francúzske trestné právo pri hrdelných prípadoch usvedčenie len na základe výpovede svedkov, ale vyžadovalo sa priznanie. Toto priznanie však bolo často vynútené mučením, čo vrhá zase zlé svetlo na spravodlivosť celého procesu.³²

Anglické procesné právo je podľa Fortescua nadradené civilnému tým, že vyžaduje v súdnych prípadoch ustanovenie poroty, ktorá sama rozhoduje o vine a nevine žalovaného, resp. obžalovaného. Šerifovia, ktorí stáli na čele každého grófstva v Anglicku a Walese mali povinnosť zostaviť porotu z 12 dobrých a spravodlivých mužov zo susedstva (*probos et legales homines de vieno*), kde mala nastať skutočnosť významná pre posúdenie prípadu. Títo porotcovia nemali byť v príbuzenskom ani priateľskom pomere k stranám sporu, aspoň štyria mali pochádzať z obce kde mala nastať právne významná skutočnosť a všetci mali byť držiteľia pozemkov v hodnote aspoň 40 šilingov, čo malo zaručiť ich nekorumpovateľnosť. Verdikt takejto poroty bol preskúmateľný tzv. veľkou 24 člennou porotou. Ak táto dospela k záveru, že verdikt malej 12 člennej poroty bol falošný, mohol byť vyvodený voči porotcom malej poroty osobný a majetkový postih (väzenie a zhabanie majetku).³³ Dôvodom prečo poroty napriek svojim výhodám fungovali prakticky len v Anglicku a Walese vidí Fortescue svojsky a geograficky deterministicky – podľa neho majú obyvatelia Anglicka oveľa viac času venovať sa prácam v porote, lebo na rozdiel od iných krajín má byť Anglicko neuveriteľne plodnou krajinou, ktorá sotva potrebuje obrábanie a v ktorej navyše nie sú žiadny vlci, medvede ani levy, takže ovce sa môžu pokojne pásť.³⁴

V druhom prípade Fortescue rozoberá legitímáciu nemanželských detí. Civilné právo umožňuje uznať deti, ktoré sa narodili pred uzatvorením manželstva a tak im umožňuje dediť po otcovi, čo anglické právo neumožňuje. Civilisti túto milosť práva vysvetľujú tým, že hriech bol odpustený vyslužením sviatosti manželstva a že cirkev ich tiež uznáva za legitímne. Fortescue kontruje s pomerne širokou definíciou práva ako svätej sankcie, ktorá prikazuje poctivé a zakazuje nepoctivé. Zákon civilného práva podľa Fortescua nielenže nezakazuje nepoctivé, ale skôr nabáda na spáchanie nepoctivého, pričom anglické právo hriech nepodporuje, ale ho skôr odradzuje.³⁵

Fortescue spomína aj problematický prípad, ak matka súložila s dvoma mužmi a zobrala si následne jedného z nich. Tu môže dôjsť k legitímácii nebiologického dieťaťa aktom manželstva s právnym následkom, že takéto dieťa bude mať podiel z dedičstva čo by v krajnom prípade v Anglicku aplikujúce vtedy pri dedení princíp primogenitúry spôsobilo, že nemanželské dieťa by za určitých okolností mohlo úplne vylúčiť skutočného biologického potomka z dedenia. Na argument, že ani cirkev nepostupuje inak Fortescue odpovedá, že ani cirkev nepripúšťala vstup takýchto osôb do stavu klerikov - ani cirkev ich nepripúšťa rovnako k Božiemu dedičstvu.³⁶

³⁰ FORTESCUE, J.: *De Laudibus Legum Anglie*. Cambridge: Cambridge University Press, 1949, s. 44-45.

³¹ To Fortescue odkazuje na Bibliu. Lk 16, 8. *A pán pochválil nepoctivého správcu, že si opatrne počínal. Lebo synovia tohto sveta sú voči sebe navzájom predvídavejší ako synovia svetla.*

³² FORTESCUE, J.: *De Laudibus Legum Anglie*. Cambridge: Cambridge University Press, 1949, s. 46-53.

³³ FORTESCUE, J.: *De Laudibus Legum Anglie*. Cambridge: Cambridge University Press, 1949, s. 52-63.

³⁴ FORTESCUE, J.: *De Laudibus Legum Anglie*. Cambridge: Cambridge University Press, 1949, s. 66-71.

³⁵ FORTESCUE, J.: *De Laudibus Legum Anglie*. Cambridge: Cambridge University Press, 1949, s. 92-95.

³⁶ Fortescue otvorene vyjadruje svoje predsudky o nemanželských deťoch. Dovoľáva sa pritom opätovne biblického textu o prorokovi Gedeonovi (Sdc 6-8), ktorý mal 70 synov zrodených v manželstve a jedného nemanželského (syna slúžky Abimelecha). Práve nemanželský syn dal zavraždiť ostatných 69. Fortescue taktiež spomína príslovie *si bonus est bastardus hoc ei venit a casu, si autem malus ipse fuerit, hoc ei accidit a nature* (ak je bastard dobrý, prišlo to k nemu náhodou, ak je však zlý, prišlo to k nemu od prírody) ako všeobecne akceptované. FORTESCUE, J.: *De Laudibus Legum Anglie*. Cambridge: Cambridge University Press, 1949, s. 98-99.

V treťom prípade sa Fortescue venuje prípadu, či dieťa má nasledovať právny stav matky alebo otca. Podľa civilného práva pri posudzovaní osobného stavu slobody dieťa nasleduje stav svojej matky, pričom podľa anglického práva má nasledovať stav svojho otca. Podľa Fortescua kruté je právo, ktoré odsudzuje nevinné deti slobodného muža do otroctva/nevoľníctva. Na možný argument civilistov, že predsa aj odsúdenie nevinných detí slobodnej matky do nevoľníctva/otroctva by bolo kruté Fortescue odpovedá, že mužské zahŕňa v sebe vždy ženské, pričom tu sa odvoláva na biblický text.³⁷ Dieťa navyše bude vždy niesť priezvisko svojho otca, čo môže otcovi priniesť potupu v prípade aplikácie pravidla civilného práva. Ak anglické právo určuje, že z manželstva nevoľníka so slobodnou ženou vzíde nevoľník, nie je to kruté, lebo žena z vlastnej slobodnej vôle si brala manžela a tým sa rozhodla nasledovať jeho stav - t.j. nevoľníctvo v tomto prípade vzniká zo slobodného rozhodnutia ženy a nie z ustanovenia práva.³⁸

V poslednom hlavnom prípade Fortescue rozoberá ustanovovanie poručníkov. Podľa civilného práva je poručník neploletého ustanovený z najbližších pokrvných príbuzných, či už agnátskych alebo kognátskych. V Anglicku je situácia zložitejšia. Ak léno spočívajúce v povinnosti poskytovať služby nevojenského charakteru je zdedené od agnátskych predkov, neploletému nebude ustanovený poručník z radu agnátov, ale kognátov. Dôvodom má byť, že ak by mu bol v tomto prípade ustanovený agnát, ktorý by zároveň mohol byť aj ďalším dedičom po poručencovi v prípade jeho smrti, bolo by to ako odsúdiť ovcu aby bola zožraná vlkom (*agnum committere lupu ad devorandum*).³⁹ V prípade ak ide o léno spočívajúce v povinnosti poskytovať služby vojenského charakteru, poručník nebude ani z radu agnátskych a ani kognátskych príbuzných, ale bude ním samotný lénny pán, lebo ten má podľa Fortescua najlepšie predpoklady zasvätiť neploletého do umenia boja, ktoré bude neskôr v živote potrebovať.⁴⁰

Pri dvoch vedľajších prípadoch je Fortescue oveľa stručnejší. V prípade krádeže spomína, že civilné právo predpisuje štvornásobnú náhradu škody ak bol zlodej prichytený, a dvojnásobnú ak nie. Anglické právo sankcionuje krádež smrťou. Tu si Fortescue kladie rečnickú otázku, že ak anglické právo ustanovuje za krádež trest smrti a zlodeji napriek tomu páchajú krádeže, ako by sa správali, ak by bola ustanovená menej závažná sankcia?⁴¹ V druhom vedľajšom prípade Fortescue spomína povolanie nevďačného prepustenca naspäť do otroctva svojho pôvodného pána. Podľa anglického práva raz prepustený ostáva navždy prepustený, čo je podľa Fortescua dobré, lebo dôvodov nevďaky je veľmi veľa a ľudská povaha vždy vyžaduje preukázať väčšiu preferenciu dôvodom slobody ako iným dôvodom.⁴²

7 ZÁVER

Anglické zemské právo (*common law*) vďaka existencii formálnych žalôb na kráľovských súdoch bolo do veľkej miery efektívne izolované od pôsobenia *ius commune*. Namiesto integrálneho modelu typického pre viaceré európske kontinentálne štáty, v ktorých domáce zemské právo recipovalo časti civilného práva tak, že navonok pôsobilo ako jednotný integrálny právny systém, anglické súdy úplne otvorene aplikovali dva rôzne právne systémy – *common law*, resp. *ius proprium* a *ius commune*. Práve táto juxtapozícia oboch právnych systémov bez formálneho zjednotenia v určitom kombinovanom či hybridnom systéme spôsobila, že rozdiely v právnej

³⁷ Gn 2, 24. *Preto opustí muž svojho otca i svoju mat' a bude lnúť ku svojej žene a budú jedno telo.* Fortescue taktiež spomína, že keď v knihe Genezis Boh volá na Adama tak volá aj Evu, aj keď jej meno nevyslovil. ³⁷ FORTESCUE, J.: *De Laudibus Legum Anglie*. Cambridge: Cambridge University Press, 1949, s. 102-103.

³⁸ FORTESCUE, J.: *De Laudibus Legum Anglie*. Cambridge: Cambridge University Press, 1949, s. 104-105

³⁹ FORTESCUE, J.: *De Laudibus Legum Anglie*. Cambridge: Cambridge University Press, 1949, s. 108-109.

⁴⁰ FORTESCUE, J.: *De Laudibus Legum Anglie*. Cambridge: Cambridge University Press, 1949, s. 108-109.

⁴¹ FORTESCUE, J.: *De Laudibus Legum Anglie*. Cambridge: Cambridge University Press, 1949, s. 112-113.

⁴² FORTESCUE, J.: *De Laudibus Legum Anglie*. Cambridge: Cambridge University Press, 1949, s. 112-113.

regulácii medzi obidvoma systémami boli zjavné a oba systémy boli v konkurenčnom postavení. Vo vyššie uvedenom texte sme videli, že všeobecné argumenty proti úplnej recepcii *ius commune* v Anglicku boli najmä jeho nejednoznačnosť spôsobujúcu právnu neistotu (sir Edward Coke) a jeho sankcionovanie absolutistických foriem vlád (sir William Blackstone). Sir John Fortescue uskutočnil komparáciu na inštitútoch procesného práva (dokazovanie), rodinného práva (legitimáciu nemanželských detí, ustanovovanie poručníkov), všeobecného osobného práva (status dieťaťa ako jeden z rodičov bol neslobodný, povolanie prepustenca do otroctva za nevďačnosť) a deliktuálneho práva (trest za krádež) oboch právnych systémov s výsledkom, že anglické právo v uvedených prípadoch poskytuje vhodnejšiu právnu úpravu. Prípady Anglicka nám vhodne ukazujú medze recepcie *ius commune* prostredníctvom jasnej artikulácie výhrad voči nemu, ktoré sa v rôznych obmenách vyskytovali aj v iných európskych štátoch na kontinente.

Zoznam použitej literatúry:

- BAKER, J.H.: *An Introduction to English Legal History*. Londýn: Butterworths, 2002.
- BELLOMO, M.: *The Common Legal Past of Europe, 1000–1800*. Washington D.C.: CUA Press, 1995.
- BLACKSTONE, W.: *Commentaries on the Laws of England: In Four Books; with an Analysis of the Work*. New York: Collins and Hanna, 1832, Zv. 1.
- CANNING, J.: *The Political Thought of Baldus de Ubaldis*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- COKE, E.: *The Second Part of the Institutes of the Laws of England: Containing the Exposition of Many Ancient and Other Statutes*. Londýn: E. and R. Brooke, 1797.
- English and Scottish Education. Universities and Public Schools to the Time of Colet*. In: *The Cambridge History of English and American Literature in 18 Volumes (1907–21). Volume II. The End of the Middle Ages*. Dostupné online: www.bartleby.com/212/1516.html. [cit. 04.09.2016].
- FORTESCUE, J.: *De Laudibus Legum Anglie*. Cambridge: Cambridge University Press, 1949.
- HELMHOLZ, R.H.: *The Oxford History of the Laws of England. The Canon Law and Ecclesiastical Jurisdiction from 597 to the 1640s*. Zv. 1. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- HOLLAND, T.E.: *Alberici Gentilis. De iure belli libri tres*. Oxford: Typographeo Clarendoniano, 1877.
- KRČMÁŘ, J.: *Základy Bartolovy a Baldovy teorie mezinárodního práva soukromého*. Praha: Sborník Věd Právních a Státních (Bursík & Kohout), 1910.

Kontaktné údaje:

Mgr. Matej Mlkvý, PhD., LL.M.
matej.mlkvy@flaw.uniba.sk
Katedra právnych dejín, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Šafárikovo nám. 6
810 00 Bratislava
Slovenská republika

PRÁVO NA OBHAJOBU V KÁNONICKOM PRÁVE A JEHO OCHRANA¹

Matúš Nemeč

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Na počiatku inštitútu právneho zastúpenia, resp. advokácie je rímsky patronálny vzťah. Súčasťou tohto vzťahu (*ius patronatus, ius applicationis*), medzi patrónom (*patronus*) a prepustencom, bývalým otrokom (*libertinus*), je povinnosť patróna zastupovať svojho „klienta“ pred súdom. Cieľom úpravy tejto povinnosti nebolo *stricto sensu* doviesť kauzu do úspešného konca, ale skôr z pozície autority patróna prejavíť svojmu klientovi podporu a dôveru. V pozícii patrónov najčastejšie vystupovali pontifikovia, ktorí patrili k najbohatším skupinám obyvateľstva a v dôsledku toho vlastnili veľa otrokov, ale boli pôvodne jedinými znalcami práva.² Táto úloha patrónov viedla postupne k tomu, že sa na ich pozíciu v spore začal používať najmä pojem advokát (*advocatus*).³

Pôvodne pojem advokát označoval osoby, ktoré plnili len úlohu právneho poradcu (*iurisconsulti, oratores*), t. j. títo nezastupovali stranu a vykonávali len časť práce dnešných advokátov.⁴ Pôvodne, v staršej etape rímskeho súdneho konania bolo okrem toho v zásade vylúčené, aby niekto zastupoval iného svojím menom⁵, čiže formou priameho zastúpenia.

Kánonické právo, skoncipované od polovice 12. storočia ako samostatná vedecká disciplína, už od čias svojho zakladateľa Graciána, učiteľa práva na univerzite v Bologni, tvrdilo, že obhajcovia sú nevyhnutným prvkom súdneho procesu. Vo svojom *Dekréte* Gracián uvádza, kto všetko je nevyhnutný, aby bol prítomný v súdnom procese a vymenúva štyri kategórie subjektov.⁶ Nachádzajú sa medzi nimi „vybraní sudcovia“ (*iudices electos*), „vhodní žalobcovia“ (*idoneos accusatores*), „zákonní svedkovia“ (*legitimos testes*) a „obrancovia“ (*defensores*).

Advokátmi nemohli byť už od raného stredoveku, resp. už od konca staroveku židia (edikt cisárov Teodósia a Valentiniána z roku 429⁷), ďalej heretici a exkomunikované osoby, ako je

---

¹ Príspevok je výstupom grantu VEGA č. 1/1006/15 s názvom: *Koncept prirodzeného práva a jeho princípov vo vývoji práva, so zameraním na procesnoprávne princípy a procesnú spôsobilosť v rímskom a v kánonickom práve*; obdobie riešenia 1.1.2015 - 31.12.2017.

² BĚLOVSKÝ, Petr: *Advokacie a jurisprudence ve starověkém Římě*. Praha: Karolinum, 2005, s. 48-49.

³ V rímskych prameňoch sa však na označenie osoby, ktoré rôznym spôsobom vystupovali v spore ako právni zástupcovia, požívali viaceré pojmy, napr. *causidicus, orator, rhetor, cognitor, procurator, defensor, actor, syndicus, adsertor, scholasticus* (porov. BĚLOVSKÝ, P.: *Advokacie a jurisprudence ve starověkém Římě*, s. 11.)

⁴ BĚLOVSKÝ, P.: *Advokacie a jurisprudence ve starověkém Římě*, s. 11; porov. KAŠPAR, Karel: *Advokacie se zřetelom k církevnímu právu*, in: *Časopis katolického duchovenstva*, č. 2/1902, Praha 1902, s. 32.

⁵ Gai. Inst. 4,82: *Cum olim, quo tempore legis actiones in usu fuissent, alieno nomine agere non liceret, ...*; Ulp. D. 50,17,123 pr.: *Nemo alieno nomine lege agere potest*. (Nikto nesmie žalovať v mene iného).

⁶ *Decretum, pars secunda, C. IV, q. 4, c. 1: Nullus umquam presumat accusator simul esse et iudex vel testis, quoniam in omni iudicio quatuor personas semper esse necesse est, id est iudices electos, et idoneos accusatores, defensores congruos atque legitimos testes. Iudices autem debent uti equitate, testes veritate, accusatores intentione ad amplificandam causam, defensores extenuatione ad minuendam causam.*

⁷ *Cod. Just. 1,9,17: Iudaeorum primates, qui in utriusque Palaestinae synedriis nominantur vel in aliis provinciis degunt, periculo suo anniversarium canonem de synagogis omnibus palatinis compellentibus exigant ad eam formam, quam patriarchae quondam coronarii auri nomine postulabant: et hoc, quod de occidentalibus partibus patriarchis conferri consueverat, nostris largitionibus inferatur.*

uvedené opäť v Graciánovom dekréte.⁸ Uvedenými kresťanskými cisármi takto naznačený trend pokračoval ďalej a nariadenie, ktoré je obsiahnuté v edikte cisárov Lea a Anthemia (r. 468), zaznamenané v Justiniánovom Kódexe, zakazuje prístup do kolégia advokátov (*consortium togatorum*) tým osobám, ktorí nevyznávajú katolícke náboženstvo: „*Nemo vel in foro magnitudinis tuae, vel in provinciali iudicio, vel apud quemquam iudicem accedat ad togatorum consortium, nisi sacrosanctis catholicae religionis fuerit imbutus mysteriis.*“⁹: A výslovne je tento zákaz v rovnakom znení uvedený opäť v Graciánovom dekréte¹⁰, ktorý, hoci svojou povahou je súkromným dielom, je faktickým základom stredovekého kánonického práva.

Princíp práva na obhajobu je podľa platného kánonického práva zakotvený v kánone 221 § 1 CIC 1983:¹¹

Christifidelibus competit ut iura, quibus in Ecclesia gaudent, legitime vindicent atque defendant in foro competenti ecclesiastico ad normam iuris.

Veriacim prislúcha, aby si práva, ktoré v Cirkvi majú, zákonne vymáhali a obhajovali na kompetentnom cirkevnom fóre podľa normy práva.

Uvedený kánon je vyjadrením práva na spravodlivý proces a zahŕňa rešpektovanie troch princípov¹²:

- právo na vedenie sporu pred zákonným sudcom (t. j. pred kompetentnou vrchnosťou¹³),
- právo na vedenie procesu podľa predpisov práva aplikovaných v súlade s *aequitas* (slušnosťou, spravodlivosťou, miernosťou)¹⁴; rešpektovanie uvedeného práva vyžaduje v sporovom súdnom konaní zachovávanie najmä princípu rovnosti strán; povinnosť riadiť sa princípom ekvity, resp. miernosti (kánonickej miernosti) vychádza z najvyššieho (a základného) zákona v katolíckej cirkvi, ktorým je spása duší (*salus animarum*)¹⁵;

⁸ C. 16. 18 de iudaeis V. 6; C. 13 § 6. X. de haereticis V. 7; C. 8. de sententia excommunicationis in vito V. 11.

⁹ „Nikto nemôže byť pripustený na prácu pri súde, ani v provinčnom a tobôž ako člen kolégia v tóge advokátov pred akýmkoľvek sudcom, ak nebol zasvätený do tajomstiev katolíckeho náboženstva“ (Cod. Just. 2,6,8 de postulando; Cod. Just. 1,4,15 de episcopali audientia et de diversis capitulis, quae ad ius curamque et reverentiam pontificalem pertinent).

¹⁰ Decretum, pars II, c. XXXIII, q. 3, cap. VII; Porov. RITTNER, Edward: *Církevní právo katolícké, díl II.* Praha: Emanuel Zítek, 1887, s. 55. Je zaujímavé, že s odvolaním sa na viaceré authority - sv. Pavol v Liste Korintánom („Žena má v Cirkvi mlčať“), sv. Ján Zlatoústý („Žena prehovorila len raz a priviedla záhubu na celý svet“), sv. Tomáš Akvinský („Nielenže sa nepatrí, ale je priamo hanebné, aby žena hovorila v cirkevných záležitostiach“), boli z tejto úlohy vylúčené aj ženy (porov. KAŠPAR, Karel: Advokacie se zřetelem k církevnímu právu, s. 34-35.); zakázané predkladať návrhy za druhých (postulovať) však mali ženy aj v rímskom klasickom práve [Ulp. D. 3,1,1,5 de postulando: ... *Z dôvodu pohlavia ženám zakazuje (prétorský Edikt) postulovať za druhých a dôvodom tohto zákazu je zamedziť im zasahovanie do záležitostí iných a aby sa nezaoberali úlohami, ktoré patria mužom, v protiklade s tým, čo sa očakáva od jemnosti ich pohlavia.*]

¹¹ CIC 1917 neobsahuje analogické ustanovenie, keďže tento Kódex ešte neobsahoval časť, v ktorej by boli upravené povinnosti a práva všetkých veriacich a už vôbec nie osobitné práva laických veriacich. Obsahoval len ustanovenia o právach a privilégiách klerikov (Druhá kniha, II. titul, kán. 118-123). Určitú súvislosť s uvedenou úpravou môžeme nájsť v kánone 1646 CIC 1917: *Na súde môže žalovať každý, ak mu v tom nebránia posvätné kánony ...*; avšak výslovná zmienka o práve na obhajobu chýba. Kánon 221 CIC 1983 je odrazom novej náuky II. vatikánskeho koncilu o Cirkvi ako Božom ľude (porov. konštitúcia *Lumen gentium*, 9-17).

¹² Porov. BEAL, J., P./CORIDEN, J., A./GREEN, T., J. (eds.). *New Commentary on the Code of Canon Law (Study Edition)*. Mahwah: Paulist Press, 2002, s. 279.

¹³ § 1 kán. 221 CIC.

¹⁴ § 2 kán. 221 CIC.

¹⁵ Kán. 1752 CIC 1983, porov. Predhovor Pietra Gasparriho k CIC 1917: „... niektoré cirkevné zákony, pôvodne veľmi rozumne vydané, zmenou vecných a dobových pomerov sa stali ťažko realizovateľné a menej prispievajúcimi k spáse duší.“

- právo na rešpektovanie zásady, že sankcie sa ukladajú len podľa normy zákona¹⁶; ide tu o rešpektovanie zásady *nullum crimen sine lege*, resp. *nulla poena sine lege*¹⁷, hoci práve kánonické právo tento princíp výrazne modifikuje (čím žiaľ neprispieva k právnej istote adresátov zákona!) v kán. 1399 CIC 1983¹⁸ tým, že umožňuje trestať aj za skutok, ktorý nie je uvedený v Kódexe, ale vyžaduje to naliehavá nevyhnutnosť predísť alebo napraviť pohoršenia.¹⁹

Kontextom tejto, v podstate novej úpravy v kánonickom práve, je chápanie Cirkvi ako *communio*, v ktorej majú všetci veriaci (klerici aj laici) rovnakú úroveň z hľadiska dôstojnosti a činnosti²⁰, pretože všetci rovnako sú „...naozaj Božími deťmi a spoluúčastníkmi na Božej prirodzenosti“²¹

Právo na spravodlivý proces garantujú viaceré ustanovenia Kódexu 1983. Podľa kánonu 1620, 7. bod, má rozsudok chybu nevyliciteľnej (t. j. nenapraviteľnej) nulity, ak jednej zo stránok bolo odopreté právo obhajoby. Kánon 1598, § 1 zase priznáva stranám sporu a ich advokátom právo prezrieť si spisy, ktoré ešte nepoznajú, vrátane práva poskytnúť advokátom opisy spisov.

Kľúčový postulát princípu práva na obhajobu²² – právo mať advokáta²³ (obhajcu) je upravený v kán. 1481 CIC 1983²⁴:

§ 1. *Pars libere potest advocatum et procuratorem sibi constituere; sed praeter casus in §§ 2 et 3 statutos, potest etiam per se ipsa agere et respondere, nisi iudex procuratoris vel advocati ministerium necessarium existimaverit.*

§ 2. *In iudicio poenali accusatus aut a se constitutum aut a iudice datum semper habere debet advocatum.*

§ 3. *In iudicio contentioso, si agatur de minoribus aut de iudicio in quo bonum publicum vertitur, exceptis causis matrimonialibus, iudex parti carenti defensorem ex officio constituat.*

§ 1. Stránka si môže slobodne ustanoviť advokáta a (právneho) zástupcu; avšak okrem prípadov, stanovených v § 2 a 3, môže aj osobne žalovať a odpovedať, ak sudca nepokladá službu zástupcu alebo advokáta za nevyhnutnú.

§ 2. V trestnom súdnom konaní obžalovaný musí mať vždy advokáta, ktorého si ustanovil sám alebo mu ho pridelil sudca.

§ 3. V sporovom súdnom konaní, ak ide o maloletých alebo o súdne konanie, v ktorom ide o verejné dobro s výnimkou manželských káuz, sudca má z úradu ustanoviť obhajcu tej stránke, ktorá ho nemá.

Právo na obhajobu je jednou z možností stránky ako realizovať právo na súdnu ochranu prostredníctvom postulačného práva (*ius postulandi*) a to buď bezprostredne alebo sprostredkovane. *Ius postulandis* je teda možnosť predkladať súdu osobne alebo prostredníctvom

¹⁶ § 3 kán. 224 CIC.

¹⁷ *Nulla poena sine lege* – ako princíp je to naznačené u Ulpiana, D. 50,16,131,1: ...*poena non irrogatur, nisi quae quaque lege vel quo alio iure specialiter huic delicto imposita est: ... (trest sa ukladá len vtedy, ak je výslovne ze tento delikt (zločin) ustanovený zákonom alebo iným osobitným predpisom: ...).*

¹⁸ CIC 1917 obsahoval podobnú úpravu v kán. 2222, § 1.

¹⁹ Kán. 1399 CIC 1983 v takomto prípade na udelenie trestu vyžaduje, aby išlo o vážne vonkajšie (nie vnútorné) porušenie božieho alebo cirkevného zákona.

²⁰ Kán. 208 CIC 1983: *Medzi všetkými veriacimi na základe ich preporodenia v Kristovi existuje z hľadiska dôstojnosti a činnosti opravdivá rovnocennosť, na základe ktorej všetci podľa svojho vlastného postavenia a úlohy spolupracujú na budovaní Kristovho tela.*

²¹ Porov. *Lumen gentium*, 40.

²² Pápež Honorius III. ustanovil, že ak si stránka nemôže sama zadovážiť advokáta, musí to pre ňu zabezpečiť súd (porov. WITTE, John/ALEXANDER, Frank, S.: *Christianity and Law: An Introduction*, Cambridge University Press, 2008, s. 150.)

²³ Slovo *advokát* z etymologického hľadiska sa odvodzuje zo slovného spojenia *ad vocare* – čo znamená „privolať“ (v logickom kontexte: „privolať na pomoc“) – porov. Porov. BĚLOVSKÝ, P. *Advokacie a jurisprudence ve starověkém Říme*, s. 48.

²⁴ Právo toho, kto v správnom konaní podáva opravný prostriedok, mať advokáta, je upravené v kánone 1738 CIC 1983.

²⁵ Porov. Ulp. D. 3,1,1,2: *Postulare autem est desiderium suum vel amici sui in iure apud eum, qui iurisdictioni praeest, exponere: vel alterius desiderio contradicere.* (Postulovať na súde znamená

zástupcov (patrónov) návrhy, ktoré umožňujú skutočnú právnu ochranu až ku konečnému verdiktu súdu a je výrazom formálneho práva na súdnu ochranu, čiže garantuje každému a v každej situácii právo na výkon súdnej ochrany, predovšetkým právo začať spor. Od tohto práva (na súdnu ochranu) je odvodená *capacitas postulandi*, schopnosť osoby predkladať súdu akékoľvek návrhy, ktoré umožňujú dospieť k adekvátnej právnej pozícii a dosiahnuť právnu ochranu svojich oprávnených záujmov.²⁶

Napriek tomu, že postulačnú spôsobilosť (*capacitas postulandi*) môže každý vykonávať osobne a bezprostredne²⁷, z viacerých dôvodov predpokladá (a odporúča) Kódex sprostredkovanú *capacitas postulandi*, čiže zastupovanie. Medzi tieto dôvody patria:

- technický, t.j. právnický charakter procesu, ktorý obvykle bráni účastníkovi-laikovi správne sa orientovať v procese,
- potreba istej a rýchlej komunikácie so súdom (účastníci konania sú nie vždy schopní zúčastniť sa osobne pojednávania, čo môže viesť k zániku ich procesných práv),
- možná „kvalifikačná nerovnosť“ medzi stranami spôsobená tým, že zástupcu má len jedna strana,
- lepšia schopnosť sformulovať *petit*, argumentovať vo svoj prospech a mať úspech v spore.²⁸

CIC 1983 rozlišuje medzi právnym zástupcom a advokátom, ktorí vystupujú na súde v prospech účastníkov konania.²⁹ Zásadný rozdiel v povahe a zmysle oboch subjektov je v tom, že právny zástupca má úlohu *formálnu*, pretože sudcovi sprostredkúva v každom okamihu vôľu stránky, ktorú zastupuje a súd sa na neho môže kedykoľvek obrátiť. Advokátova úloha (ak nie je súčasne právnym zástupcom) je, že vo vlastnom mene ale v prospech stránky (svojho klienta) výlučne z praktických dôvodov vyberá ako poradca, resp. pomocník, na základe svojich odborných vedomostí užitočné a legitímne prostriedky, ktoré považuje za vhodné v záujme úspechu svojho klienta v spore.³⁰

Úlohou právneho zástupcu (*procurator ad litem*) je reprezentovať fyzické osoby v procese na podklade splnomocnenia. Je priamym zástupcom účastníka ako nositeľa procesnej *capacitas in iudicio standi* a *capacitas iudicio agendi*, t. j. robí procesné úkony s účinkami pre zastúpeného (tzv. pomocník v spore po stránke formálnej³¹). Poverenie právneho zástupcu má účinok všeobecný, okrem prípadov (úkonov), na ktoré kánonické právo vyžaduje osobitný mandát (poverenie).³² Medzi jeho kvalifikačné predpoklady patria:

- plnoletosť (dovŕšenie osemnástich rokov³³), aby mohol právne konať;
- musí mať dobrú povesť, v záujme dobrej a čestnej reprezentácie zastúpeného;³⁴

Okrem toho musí spĺňať predpoklady na to, aby mohol skutočne vykonávať svoju úlohu, ktorými sú:

- musí byť ustanovený osobou, ktorú zastupuje, formou autentického mandátu (kán. 1484 § 1 CIC); mandát (splnomocnenie) vystavuje osobne stránka alebo jej zákonný zástupca; ak by niekto vystupoval na súde bez tohto mandátu, má rozsudok vydaný v kauze vadu nevyliciteľnej nulity (kán. 1620, bod 6 CIC).
- možnosť vykonávať poverenie osobne, pretože ak toto chýba, právny zástupca nemôže poveriť zastupovaním seba inú osobu, ak to nebolo výslovne dovolené (kán. 1482 § 1 CIC);

---

prezentovať vlastný návrh alebo návrh priateľa pred magistrátom (*in iure*) s jurisdikciou alebo odporovať návrhu iného.)

²⁶ Porov. LLOBEL, Joaquín: Stránky, procesná spôsobilosť a patróni v kánonickom poriadku. In *Ius et iustitia, Acta IX Symposii iuris canonici anni 1999*, Spišské Podhradie - Spišská kapitula : Kňazský seminár biskupa Jána Vojaššáka, 2000, s. 115.

²⁷ To vyplýva z dikcie kán. 1481 § 1 CIC.

²⁸ Porov. LLOBEL, Joaquín: Stránky, procesná spôsobilosť a patróni v kánonickom poriadku, s. 119-120.

²⁹ Cirkevné právnické osoby vystupujú na súde prostredníctvom svojich zákonných zástupcov (*repraesentantes legitimi*, kán. 1480 § 1 CIC).

³⁰ LLOBEL, Joaquín: Stránky, procesná spôsobilosť a patróni v kánonickom poriadku, s. 120.

³¹ HRDINA, Antonín: *Kánonické právo*. Praha : Eurolex Bohemia, 2002, s. 365.

³² Kán. 1485 CIC; ide o tieto úkony: zrieknutie sa (spätvzatie) žaloby, pojednávania a súdnych úkonov, uzavrieť pokonanie (zmier) a mimosúdnu dohodu, zveriť spor rozhodcovi a spravidla aj tie úkony, na ktoré právo vyžaduje osobitný mandát.

³³ Kán. 97, § 1 CIC.

³⁴ Právny zástupca nemusí byť katolík, predpokladom dobrej povesti nie je náboženské vyznanie.

Advokát, na rozdiel od právneho zástupcu nekoná v mene strany (účastníka) sporu, ale v mene svojom. Je len pomocníkom a poradcom svojho klienta. Za svojho klienta nerobí žiadne procesné úkony (tzv. pomocník v spore po stránke materiálnej³⁵). Obligatórne je ustanovený v týchto prípadoch:

- ak ide o trestné konanie,
- ak ide o civilné sporové konanie, v ktorom je stranou nedospelá osoba (bude jej advokátom),
- ak ide o konanie v záležitosti verejného dobra, ak nejde o manželskú kauzu.

Medzi jeho kvalifikačné predpoklady patria tie isté ako u právneho zástupcu (kán. 1483 CIC, prvá veta) ale od advokáta sa ešte vyžaduje, aby:

- bol katolíkom (dôvodom je, aby osoba advokáta vo svojej inštitucionálnej podobe slúžila obhajobe katolíckeho náboženstva); diecézny biskup však môže rozhodnúť inak (kán. 1483 CIC);
- bol doktorom kánonického práva, alebo aspoň odborníkom v kánonickom práve (t. j. aby mal aspoň licenciát); ak niet v diecéze takých, diecézny biskup môže dovoliť ujať sa úlohy advokáta v kánonickom procese aj laickým advokátom – katolíkom (bez formálneho vzdelania v kánonickom práve);³⁶
- bol schválený diecéznym biskupom buď jednotlivo (*ad casum*) alebo zapísaním do zoznamu advokátov.

Základ práva na obhajobu vidí tradícia kánonického práva v prirodzenom práve. Z dôstojnosti každej ľudskej osoby vyplýva prirodzená povinnosť každého, vrátane orgánov verejnej moci rešpektovať túto dôstojnosť. Hoci právo na obhajobu predstavuje principiálny postoj, jeho konkrétna právna úprava môže mať rôznu podobu v jednotlivých štádiách procesu.³⁷

V úsilí o nadobudnutie čo najobjektívnejších poznatkov o veci, čo má prispieť k spravodlivému meritórnemu rozhodnutiu sa stránka, využívajúc svojho advokáta, podieľa na zhromažďovaní dôkazov. Prirodzene sa tým vyvažuje celý proces dokazovania, ktorý by bez rešpektovania pozícií oboch strán mohol vyznieť nepresne a jednostranne, vrátane štádia hodnotenia dôkazov, ktoré by bez stanovísk a námietok oboch strán len veľmi ťažko smerovalo k zisteniu objektívneho stavu veci.³⁸ Takto naznačený, *inštrumentálny* cieľ, však nie jediným cieľom a jediným uznávaným prostriedkom, („inštrumentom“³⁹), napomáhajúcim dodržiavanie zákonnosti procesu. Kánonickoprávne súdne konanie (ale v podstate aj akékoľvek súdne konanie) v sebe nesie vyšší cieľ, označovaný ako *inherentný* cieľ⁴⁰, ktorý práve poukazuje na rozhodujúcu súvislosť s princípom práva na obhajobu. Inherentný cieľ procesu znamená, že právo na obhajobu musí dať osobám, ktoré sa ho zúčastňujú, možnosť skutočne a opravdivo sa domáhať ochrany svojich práv a rešpektovania dôstojnosti, pretože kánonické právo, t. j. Cirkev, ktorá ho predkladá, si váži účasť veriacich v procese nezávisle od toho, aký bude výsledok sporu.⁴¹ V tomto záujme im má umožniť (a to je inherentným cieľom) podieľať sa na zisťovaní všetkého, čo prispieva k dosiahnutiu rozhodnutia. Nemajú byť objektmi, ale skutočnými subjektmi konania a o dobro a spásu ich duší sa súd má vo svojej činnosti usilovať.

Pramene a literatúra

Codex iuris canonici 1917. (Používaný preklad je súkromný).

³⁵ HRDINA, A.: *Kánonické právo*, s. 365.

³⁶ LLOBEL, Joaquín: Stránky, procesná spôsobilosť a patróni v kánonickom poriadku, s. 125-126.

³⁷ Porov. KAŠNÝ, J. Právo na obhajobu během řízení o správním odvolání. In: *Revue církevního práva* č. 15-1/2000, Praha: Společnost pro církevní právo, 2000, s. 7-8.

³⁸ Porov. KAŠNÝ, J. *Právo na obhajobu během řízení o správním odvolání*, s. 9; GROCHOLEWSKI, Zenon: O zriadení a úlohe tribunálov v Cirkvi s prihliadnutím na administratívnu spravodlivosť, in: *Štúdie z procesného kánonického práva*, Spišská kapitula: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1995, s. 62.

³⁹ HRDINA, A.: *Kánonické právo*, s. 191.

⁴⁰ Porov. KAŠNÝ, J. *Právo na obhajobu během řízení o správním odvolání*, s. 9-10.

⁴¹ KAŠNÝ, J. *Právo na obhajobu během řízení o správním odvolání*, s. 9.

- Codex iuris canonici – Kódex kánonického práva. Latinsko-slovenské vydanie. Vydal: Spolok svätého Vojtecha pre KBS, Trnava (1996).
Codex Justinianus.
Decretum Gratiani.
Digesta seu Pandecta.
Gai Institutiones. (Přeložil Jaromír Kincl. Brno : Doplněk, 1981; reprint 1. vydání).
Lumen gentium. Dogmatická konštitúcia 2. vatikánskeho koncilu o Cirkvi.
BEAL, J., P./CORIDEN, J., A./GREEN, T., J. (eds.). *New Commentary on the Code of Canon Law (Study Edition)*. Mahwah : Paulist Press, 2002.
BĚLOVSKÝ, Petr: *Advokacie a jurisprudence ve starověkém Římě*. Praha : Karolinum, 2005.
GROCHOLEWSKI, Z. O zriadení a úlohe tribunálov v Cirkvi s prihliadnutím na administratívnu spravodlivosť. In *Štúdie z procesného kánonického práva*, Spišská kapitula : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1995, s. 45-90.
HRDINA, Antonín: *Kánonické právo*. Praha : Eurolex Bohemia, 2002.
LLOBEL, Joaquín: Stránky, procesná spôsobilosť a patróni v kánonickom poriadku. In *Ius et iustitia, Acta IX Symposii iuris canonici anni 1999*, Spišské Podhradie - Spišská kapitula : Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 2000, s. 102-153.
KAŠPAR, Karel: Advokacie se zřetelem k církevnímu právu, in: *Časopis katolického duchovenstva*, č. 2/1902, Praha 1902, s. 31-36.
KAŠNÝ, J. *Právo na obhajobu během řízení o správním odvolání*. In: *Revue církevního práva* 15-1/2000, Praha: Společnost pro církevní právo, 2000, s. 5-24.
RITTNER, Edward: *Církevní právo katolické, díl II*. Praha : Emanuel Zítek, 1887.
WITTE, John/ALEXANDER, Frank, S.: *Christianity and Law: An Introduction*, Cambridge University Press, 2008.

Kontaktné údaje:

doc. JUDr. Matúš Nemec, PhD.
matus.nemec@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo námestie č. 6
P. O. BOX 313
810 00 Bratislava
Slovenská republika

JURISDIKČNÁ DVOJKOLAJNOSŤ ÚRADU MESTSKÉHO A CUDZINECKÉHO PRÉTORA A ICH VZÁJOMNÉ OVPLYVŇOVANIE¹

Ján Šurkala

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta

Abstract: The article is deals with an analysis of two-tier jurisdictional structure of *praetor urbanus* and *praetor peregrinus* offices and their mutual interdependence. The author brings and idea that the office of *praetor peregrinus* was created as a result of de-concentration of consular powers. In contrast to that was the office of the *praetor peregrinus* created because of steady influx of foreigners to Rome after the Punic wars. However, he points out the fact that *ius gentium* had existed much earlier and that it is very probable that even *praetor urbanus* played some role in its formation. In the next chapter there is analysed mutual interaction between *ius honorarium* and *ius gentium* – as two branches of Roman private law, which were created by the *praetors*. The author comes to the conclusion that their relations were varied and indecisive. On the one hand they were commonly in full mutual consonance. On the other hand they were frequently in staring dispute. Nevertheless, it is certain that *ius gentium* was independent branch of law with its own ways of its internal legitimisation. However, it does not mean that in case of the conflict it has automatically prevailed over *ius honorarium* or *ius civile*.

Abstrakt: Článok ponúka analýzu jurisdikčnej dvojkolajnosti úradov mestského a cudzineckého prétora v Rímskej ríši so zameraním na ich vzájomné ovplyvňovanie sa. Autor konštatuje, že úrad mestského prétora vznikol v súvislosti s potrebou dekoncentrácie konzulských právomoci. Naproti tomu bol úrad cudzineckého prétora zavedený kvôli stúpajúcemu počtu cudzincov a v dôsledku expanzie Rímskej ríše po Púnskych vojnách. Autor však poukazuje na skutočnosť, že *ius gentium* existovalo oveľa skôr, ako bol zavedený úrad cudzineckého prétora, a že je pravdepodobné, že v určitom období sa na jeho rozvoji podieľal aj mestský prétor. Článok ďalej analyzuje vzájomnú interakciu právnych subsystémov rímskeho súkromného práva – *ius honorarium* a *ius gentium* – ktoré spomínaní prétori tvorili. Autor prichádza k záveru, že vzájomné vzťahy boli veľmi rôznorodé. Na jednej strane boli veľmi často vo vzájomnej zhode, no skoro rovnako tak často boli v príkrom nesúlade. *Ius gentium* však každopádne predstavoval samostatný právny subsystém s vlastným legitimitizačným ohniskom. To však neznamená, že v prípade konfliktu oboch systémov, malo zákonite prevahu *ius gentium*.

Key words: praetor urbanus, praetor peregrinus, legal professions, ius civile, ius honorarium, ius gentium, naturalis ratio.

Kľúčové slová: mestský prétor, cudzinecký prétor, právnické povolania, ius civile, ius honorarium, ius gentium, naturalis ratio.

1 ÚVOD

Úrad prétora v antickom Ríme prestavoval jeden z najdôležitejších úradov vôbec, pričom prétori mali prominentné postavenie pri formovaní *ius honorarium* a *ius gentium*. Tieto dva právne subsystémy rímskeho súkromného práva (*ius privatum*) sa tradične zvyknú pertraktovať ako dva oddelené právne svety, ktoré sa vyznačujú svojimi vlastnými pravidlami a zákonitosťami, ktoré sú primárne určené pre odlišné okruhy adresátov právnych noriem, a ktoré vznikli normotvornou

---

¹ Príspevok je výstupom grantu VEGA:1/0531/14 „Vývoj notárstva“.

činnosťou dvoch odlišných vysokých rímskych úradníkov – a to prétora mestského (*praetor urbanus*) a cudzineckého (*praetor peregrinus*).²

Samozrejme, situácia bola omnoho komplikovanejšia a zložitejšia, čo dokazujú aj dochované pramene. V skutočnosti dochádzalo medzi nimi k mnohým prienikom a vzájomným vplyvom. Preto si v tomto krátkom článku kladieme za cieľ naznačiť, aké smery vzájomných vzťahov mohli medzi nimi panovať a ako výrazne boli oba systémy prepojené.

V metodologického hľadiska zacielim naše bádanie na dva okruhy problémov. V druhej kapitole sa pokúsime zistiť, čo bolo príčinou vzniku oboch úradov a stručne naznačíme aj ich vývoj. V tretej kapitole sa pokúsime rekonštruovať vzájomné modalít vzťahov medzi *ius honorarium* a *ius gentium* na príklade regulácie konkrétnych právnych situácií. Napokon v závere zhodnotíme rozsah a kvalitu ich vzájomného pôsobenia.

2 VZNIK ÚRADOV MESTSKÉHO A CUDZINECKÉHO PRÉTORA A ICH PRÍČINY

Napriek veľkej snahe právnych romanistov dnes nie je vôbec jednoduché povedať, čo jednoznačne stálo za vznikom oboch významných rímskych úradov. Je to dôsledkom značnej časovej vzdialenosti, ktorá nás od doby ich vzniku delí, ako aj pomerne skromných dochovaných prameňov, ktoré nám dovoľujú zrekonštruovať tieto procesy len čiastočne. Navyše dochované pramene – či už právne alebo historické – sú nezriedka o niekoľko storočí mladšie, ako udalosti, ktoré popisujú. To je samozrejme potrebné brať v zreteľ pri posudzovaní ich hodnovernosti a presnosti. Napriek týmto skutočnostiam sa na tomto mieste v krátkosti pokúsime popísať okolnosti a príčiny vzniku týchto dvoch magistratúr.

Za najdôležitejší v súvislosti so vznikom úradu mestského prétora považujeme Pomponiov fragment, Pomponius libro singulari enchiridii D 1,2,2,27, ktorý znie:

„...cumque consules avocarentur bellis finitimis neque esset qui in civitate ius reddere posset, factum est, ut praetor quoque crearetur, qui urbanus appellatus est, quod in urbe ius redderet.“³

Ako dôvod vzniku novej vysokej magistratúry tu Pomponius označuje potrebu dekoncentrácie konzulských právomocí. Tí sa ako najvyšší predstavitelia vojenskej moci Rímskej republiky často dlhodobo zdržiavali počas vojenských výprav mimo mesta. V tom čase nemohli vykonávať svoje *iurisdictio*, čo pochopiteľne škodilo výkonu práva v Ríme.

Úrad vznikol v roku 367 pred n. l. s tým, že najskôr mohol byť do tejto jednoročnej funkcie volený len príslušník patriciov. To sa však už v roku 337 pred n. l. zmenilo, odkedy mohli tento úrad

---

2 Tento zjednodušujúci pohľad je obsiahnutý v mnohých dostupných učebniciach. Porovnaj napr.: BLAHO, P., HARAMIA, I., ŽIDLICKÁ, M., s. 26-27; REBRO, K., BLAHO, P.: Rímske právo. Tretie, doplnené vydanie. Bratislava, Trnava: IURA EDITION, 2003, s. 61-65. Existujú ale aj také, ktoré tento vzťah popisujú plastickejšie a vernejšie. Porovnaj, napr.: SKŘEJPEK, M.: Římské právo soukromé: systém a instituce. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 47; HAUSMANINGER, H., SELB, W.: Römisches Privatrecht. 9. Auflage. Wien, Köln, Weimar: Böhlau, 2001, s. 30-31; HEYROVSKÝ, L.: Dejiny a systém soukromého práva římského. Třetí, rozšířené vydání. Praha: Otto, 1901, s. 108-112; KINC, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: Římské právo. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 18-21; VANČURA, J.: Úvod do studia soukromého práva římského. Díl I. Praha, 1923, s. 34-36. V tejto súvislosti samozrejme autorov vyššie uvedených učebníc nijako nekritizujeme, nakoľko ide o texty primárne určené študentom prvého ročníka právnických fakúlt, kde je určité zjednodušenie zložitého vzťahu medzi *ius civile*, *ius gentium* a *ius honorarium* pochopiteľné a odôvodniteľné. Je však samozrejme chybou, ak sa toto zjednodušenie automaticky prenášalo aj do vedeckého bádania.

3 „A keďže konzuli často opúšťali mesto pre vojny so susedmi, aby bol niekto, kto by mohol v obci vyhlasovať právo, stalo sa, že sa volil prétor, ktorý sa nazýva mestský, pretože vykonával právo v meste.“

4 Niektorí autori ale uvádzajú už rok 366 pred n. l. Porovnaj: COLQUOHOUN, P.: A Summary of the Roman Civil Law, Illustrated by Commentaries and Parallels from the Mosaic, Canon, Mohammedan, English and Foreign Law. London: William Benning, 1849, s. 26. My sa však prikláňame k väčšine autorov, ktorý považujú rok 367 pred n. l. za pravdepodobnejší. Porovnaj: JOLOWICZ, H. F.: Historical Introduction to the Study of Roman Law. Cambridge: Cambridge

zastávať aj plebejci.⁵ Úrad bol vytvorený na základe *Leges Licinia Sextiae*.⁶ Podľa rímskeho historika Titia Lívia bolo hlavnou úlohou pretora „*ius in urbe dicere – iura redere*“ – teda vykonávať právo v meste Rím,⁷ hoci existujú aj názory, že v prípade potreby mohol ako *collega minus* konzulov veliť vojsku.⁹

Pomponius nám stručne popisuje aj okolnosti vzniku funkcie cudzineckého pretora vo fragmente Pomponius libro singulari enchiridii D 1,2,2,28:

„*Post aliquot deinde annos non sufficiente eo praetore, quod multa turba etiam peregrinorum in civitatem veniret, creatus est et alius praetor, qui peregrinus appellatus est ab eo, quod plerumque inter peregrinos ius dicebat.*“¹⁰

V súvislosti s prudko stúpajúcim počtom cudzincov, ktorí sa v Ríme zdržiavali, bol vytvorený aj druhý pretorský úrad – *praetor peregrinus* – ktorého držiteľ mal vykonávať právo medzi cudzincami.

Tu teda vidíme základ jurisdikčnej dvojkoľajnosti rímskeho súkromného práva. Od tohto okamihu boli okrem personálnej viazanosti práva – ktorá je typická pre rímske *ius civile* regulujúce právne vzťahy iba medzi rímskymi občanmi – vytvorená aj inštitucionálna základňa v podobe dvoch oddelených systémov rímskych úradov.

Podľa nášho názoru je však viac ako isté, že pred zavedením úradu cudzineckého pretora sa s prípadmi s cudzím prvkom musel vysporiadať práve *praetor urbanus*, nakoľko považujeme za nemyšliteľné, aby tieto vzťahy neboli nikým a ničím chránené.¹¹ Vznik úradu cudzineckého pretora preto pripisujeme potrebe odbremeniť preťaženého mestského pretora od komplikovaných sporov s cudzím prvkom a umožniť tak špecializáciu stále rastúcej agendy. Nasvedčuje tomu aj dikcia vyššie uvedeného Pomponiovho fragmentu. Úrad cudzineckého pretora bol zriadený v roku 242 pred n. l., teda po Prvej púnskej vojne. Už pred ňou Rím ovládal takmer celú Itáliu, teda územia s obyvateľstvom, na ktoré sa v tom čase rímske *ius civile* nevzťahovalo. Niektorí teda museli vykonávať spravodlivosť aj vo vzťahu k týmto osobám, resp. v právnych vzťahoch medzi nimi a Rimanmi. Považujeme za významné, že Pomponius nehovorí v súvislosti s jurisdikciou mestského pretora o vykonávaní spravodlivosti „medzi Rimanmi“, ale „v Ríme“. To kontrastuje s formuláciou druhého citovaného fragmentu, kedy výslovne zachytáva, že *praetor peregrinus*

University Press, 1932, s. 46; REBRO, K, BLAHO, P., s. 28; SKŘEJPEK, M., s. 16; HAUSMANINGER, H., SELB, W., s. 23.

⁵ Porovnaj: COLQUOHOUN, P., s. 26.

⁶ BRTKO, R.: Filozofickoprávne východiská prirodzeného práva v klasickom a justiniánskom období rímskeho práva. Bratislava: PraF UK, 2013, s. 101.

⁷ Porovnaj: Livius, Ab urbe condita 6,42 a 7,1.

⁸ Napriek tomu, že pretor bol len „menším kolegom“ konzulov, mal plné imperium, nakoľko bol volený centruriátnym zhromaždením (*comitia centuriata*). Porovnaj: JOLOWICZ, H. F., s. 47.

⁹ COLQUOHOUN, P., s. 26.

¹⁰ „*Dalej potom, po niekoľkých rokoch, keď už nestačil tento pretor, pretože do mesta prichádzali aj veľké zástupy cudzincov, sa volil aj iný pretor, ktorý sa volal cudzinecký podľa toho, že väčšinou vyhlasoval právo medzi cudzincami.*“

¹¹ V podobnom duchu argumentoval aj Jolowicz, ktorý považoval v minulosti pomerne rozšírené predstavy o žiadnej ochrane súkromných nárokov cudzincov v Ríme pred zavedením úradu cudzineckého pretora za nepravdepodobné. Poukazoval pritom na skutočnosť, že ekonomické a politické kontakty s okolitými štátmi mal Rím dávno pred zavedením úradu cudzineckého pretora, pričom mal v mierových časoch záujem na adekvátnom rozvíjaní ekonomických vzťahov. Ako príklad takých tendencií uviedol poskytnutie *ius commercium* príslušníkom Latínskej ligy, ktorí sa týmto dostali v oblasti ochrany majetkových práv na rovnakú úroveň ako Rimanovia. Ďalším významným príkladom je uzavretie dohody medzi Rímom a Kartágom ku ktorej došlo už v prvom roku Rímskej republiky – v roku 509 pred n. l. (Pre viac k datovaniu tejto dohody pozri: Polybius, *Historiae* III, 22). Táto dohoda mala pravdepodobne aj ustanovenie o *reciperatio*, ktorým sa zriadili porotné sudy rekuperátov, kde boli zastúpení Rimanovia aj cudzinci. Zhrnúc tieto skutočnosti preto prišiel k podobnému záveru, k akému sme dospeli aj my, že pred zriadením úradu cudzineckého pretora poskytoval nárokom cudzincov ochranu *praetor urbanus*. (Porovnaj: JOLOWICZ, s. 100).

vykonával právo „medzi cudzincami“. To len podporuje našu teóriu o existencii *ius gentium* ešte pred vznikom úradu cudzineckého prátoru.

Počet prátorov sa s expandujúcou ríšou postupne zvyšoval až na 16 koncom Republiky,¹² pričom za ranného cisárstva boli pridaní ďalší dvaja.¹³ Počas cisárstva oba úrady ostali zachované, no vývoj¹⁴ viedol k obmedzovaniu a viazaniu prátorскеj ediktálnej právomoci. Tento vývoj vyvrcholil v roku 129 n. l., kedy cisár Hadrián poveril významného klasického právnika Salvía Juliána zostavením tzv. „večného ediktu“ (*Edictum perpetuum*).¹⁵ Tým sa končí obdobie prátorскеj normotvorby a celé prátorске právo sa ako spísaná masa stáva ako keby zákonom.

3 VZÁJOMNÉ MODALITY VZŤAHOV MEDZI IUS HONORARIUM A IUS GENTIUM

V tejto kapitole sa pokúsime na základe konkrétnych situácií a prípadov zachytených v prameňoch naznačiť, aké boli vzťahové modalities *ius honorarium* a *ius gentium*.

3.1 Súlad oboch

V prameňoch sa vyskytuje pomerne často situácia,¹⁶ kedy je nejaké právne riešenie odôvodnené jednak súladom s prirodzeným rozumom ako základom *ius gentium*, ale zároveň aj v súlade s rozumom civilným – teda s chápaním rímskeho *ius civile* a na neho nadväzujúcej ediktálnej normotvornej činnosti mestského prátora. Ako reprezentatívny príklad uvádzame nasledovný Gaiov fragment z Digets o verbálnych kontraktach (Gaius libro tertio de verborum obligationibus D 3,5,38):

„*Solvendo quisque pro alio licet invito et ignorante liberat eum: quod autem alicui debetur, alius sine voluntate eius non potest iure exigere. naturalis enim simul et civilis ratio suavit alienam condicionem meliorem quidem etiam ignorantis et inviti nos facere posse, deteriore non posse.*“¹⁷

Vo fragmente je formulovaná výnimka zo zásady viazanosti záväzkov len na subjekt, ktorý sa zaväzuje. Tá v praxi znamenala, že nikoho nebolo možné zaväzať bez toho, aby s daným záväzkom nesúhlasil. Tento princíp bol prelomený v prípade, keď bol učený záväzok v prospech tretej osoby, ktorej z neho neplynuli žiadne povinnosti, ale len výhody.¹⁸ Toto pripúšťalo tak *ratio civilis* ako aj *ratio naturalis*, ktoré boli v tomto prípade v plnej zhode. Záväzky v prospech tretích subjektov uznávajú pravdepodobne všetky súčasné právne poriadky vychádzajúce z rímskomprávnej tradície.

¹² Porovnaj: BRTKO, R., s. 100.

¹³ Porovnaj: Pomp D 1,2,2,32.

¹⁴ Bližšie k vývoju rímskych úradov pozri: BRTKO, R. Postavenie a právomoci štátnych úradov (magistratúr) v období Rímskej republiky (510 pred n. l. – 27 pred n. l.) In: Ekonomický a sociálny rozvoj Slovenska: rozvojové trendy – manažment a podnikanie, Trenčín: Inštitút aplikovaného manažmentu, 2011, s. 38-52.

¹⁵ Večný edikt, ktorý obsahoval ustanovenia tak *ius honorarium* ako aj *ius gentium*, zrekonštruoval slávny romanista Otto Lenel na základe neskorších prameňov do podoby, ktorú mal pravdepodobne v čase svojho zostavenia. Porovnaj: LENEL, O.: *Das Edictum perpetuum. Ein Versuch zu seiner Wiederherstellung*. Dritte Verbesserte Aufgabe. Leipzig: Verlag von Bernhard Tauchnitz, 1927.

¹⁶ Napr. porovnaj: Ulp D 10,4,3,15; Pap D 12,6,59; Marc D 1,5,5,1; Paul D 6,1,23 pr.; Tryph D 7,1,62 pr.; Ven D 14,6,18; Marc D 20,1,5; Jul D 41,5,2,1; Ulp D 43,16,1,9; Gai D 43,18,2; Paul D 45,1,83,5; Ulp 46,1,8,3; Jul D 46,1,11, Jul D 46,1,16,1, Afr D 46,1,21,3; Ulp D 46,2,1 pr. a 1; Ulp D 47,1,1,2; Paul D 48,20,7 pr.

¹⁷ „Ktokoľvek zaplatí za iného, oslobodí ho od záväzku, hoci by aj ten nechcel, lebo o tom nevie; ak má však pohľadávku, nemôže byť iným vymáhaná bez jeho súhlasu. Lebo tak podľa prirodzeného ako aj civilného rozumu môžeme zlepšiť postavenie niekoho aj proti jeho vôli, teda ak o tom nevie, zhoršiť ho však nemôžeme.“ (súkromný preklad)

¹⁸ Samozrejme, subjekt, ktorému mali zo záväzku plynúť spomínané výhody, ho mohol dodatočne odmietnuť. Vyššie citovaný fragment sa vzťahuje na situáciu, kedy beneficiár o danom záväzku nevedel, pričom sa tento súhlas pragmaticky predpokladá.

3.2 Nezavislosť *ius gentium* od *ius civile*

Nezávislé postavenie na *ius civile* odvodzujú určité ustanovenia *ius gentium*,¹⁹ ktoré sa zvyknú stotožňovať s prirodzeným právom. Vzťah medzi *ius gentium* a *ius naturale* je značne komplikovaný, pričom pramene sa v rozchádzajú v tom, či ich úplne stotožňovať, alebo za istých okolností aj diferencovať. Na tomto mieste bohužiaľ nemáme priestor sa touto zaujímavou otázkou zaoberať, preto tak urobíme inde.²⁰ Pre účely nášho rozboru ale budeme vychádzať z toho, že *ius gentium* a *ius naturale* sú navzájom totožné.

Skúmaný fragment od Gaia (Gaius libro quarto ad edictum provinciale D 4,5,8) pojednáva o tzv. naturálnych záväzkoch:

*„Eas obligationes, quae naturalem praestationem habere intelleguntur, palam est capitis deminutione non perire, quia civilis ratio naturalia iura corrumpere non potest. itaque de dote actio, quia in bonum et aequum concepta est, nihilo minus durat etiam post capitis deminutionem.“*²¹

Gaius zastáva názor, že platnosť naturálnych záväzkov, resp. záväzkov, ktoré sú platné podľa *ius naturale/ius gentium* nemôže byť závislá od občianskeho statusu. Ten je podstatný len čo sa týka záväzkov podľa *ius civile*. Ak by sa jednalo o civilné záväzky, tak by napr. stratou rímskeho občianstva dotýčny subjekt prestal byť viazaný takými záväzkami. V prípade naturálnych záväzkov však nimi ostáva byť viazaný aj naďalej. Vidíme teda, že *naturalis ratio* ako základ naturálnych záväzkov,²² nie je narúšaný protichodnými závermi *ratio civilis*, a je vo vzťahu k nemu indiferentný a nezávislý. Deje sa tak v dôsledku toho, že má samostatné legitimizačné ohnisko, ktoré je plne sebestačné aj bez civilného či honorárneho práva.

3.3 Nezavislosť *ius gentium* od *ius civile*, ale praktické obídienie jeho záverov

Špecifický charakter má aj ďalší Gaiov fragment (Gaius libro septimo ad edictum provinciale D 7,5,2,1) pojednávajúci o podstate vzniku peňažného usufruktu:

*„Quo senatus consulto non id effectum est, ut pecuniae usus fructus proprie esset (nec enim naturalis ratio auctoritate senatus commutari potuit), sed remedio introducto coepit quasi usus fructus haberi.“*²³

Z fragmentu je jasné, že uznesením Senátu (ako prameňa *ius civile*) nemožno meniť podstatu prirodzeného rozumu (základu *ius gentium*). Potiaľ je fragment v súlade s predchádzajúcim. Peňažný usufructus je tu označený za v rozpore s prirodzeným rozumom a túto skutočnosť nemohol zmeniť ani Rímsky senát svojim uznesením, ktoré malo v Ríme povahu formálneho prameňa práva. Napriek tomu sa ale našlo riešenie v existujúcom rámci civilného, resp. honorárneho práva, kedy prétor poskytol možnosť zárukou tento nedostatok preklenúť a umožnil tak

¹⁹ Porovnaj napr.: Ulp D 38,8,1 pr.; Gai D 38,8,2; Mod D 38,10,4,2; Paul D 38,10,10,4; Paul D 44,4,1,1; Ulp D 45,1,38,8; Afr D 46,1,21,2; Ulp D 47,4,1,1; Marc D 48,19,17,1; Marc D 48,22,15 pr.

²⁰ Pozri: Náš príspevok, ktorý odznel na konferencii Trnavské právnické dni 2016 s titulom: „Personálna pôsobnosť *ius gentium* a *ius civile* a ich vzájomné presahy“. Príspevok by mal byť publikovaný v konferenčnom zborníku v prvom polroku 2017.

²¹ „Je zrejmé, že tieto obligácie, ktoré sa majú zachovávať ako prirodzene existujúce, nemôžu byť zrušené zmenou osobného statusu, pretože prirodzené právo nemôže byť zrušené civilným právom.“ (súkromný preklad)

²² Tu je ale dobré dať do kontextu aj Gaiov fragment D 1,1,9, ktorý ustanovuje, že *ratio naturalis* je základom práva národov (*ius gentium*). V Gaiovej koncepcii teda pojmy *ius gentium* a *ius naturale* do značnej miery splyvali. Pre viac o Gaiovej koncepcii *ius gentium* a *ius naturale* pozri: BRTKO, R. Koncepcia *ius gentium* a *ius naturale* v Gaiových Inštitúciách. In: Historické právne systémy a integrácia Európy, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2011, s. 41-46.

²³ „Podľa tohto uznesenia Senátu nebol zavedený peňažný usufructus, nakoľko prirodzený rozum nemôže byť pozmenený autoritou Senátu, ale zavedením vyššie uvedenej zábezpeky, zaviedol sa kvázi-usufructus.“ (súkromný preklad)

vznik peňažného usufructu. Samozrejme, podstata tohto rozhodnutia bola výsostne ekonomická a právne zdôvodnenie zavedenia tohto inštitútu je minimálne účelové (bez negatívnej konotácie). Tento fragment je teda dobrým príkladom javu, kedy sa síce princípy prirodzeného rozumu formálne zachovávajú, ale *de facto* obídu. Podotýkame, že Gaius bol po Ulpianovi azda najvýznamnejším artikulátorom prirodzeného rozumu.

3.4 Prevaha *ius civile* nad *ius gentium*?

Napriek tomu, že táto významová pozícia oboch právnych systémov nie je vôbec veľmi častá, minimálne v nasledujúcom fragmente (Tryphoninus libro septimo disputationum D 16,3,31 pr.) sa nám situácia javí tak, že *ius civile* môže za určitých okolností prevládať nad *ius naturale/ius gentium*:

„Bona fides quae in contractibus exigitur aequitatem summam desiderat: sed eam utrum aestimamus ad merum ius gentium an vero cum praeceptis civilibus et praetoriis? veluti reus capitalis iudicii deposuit apud te centum: is deportatus est, bona eius publicata sunt: utrumne ipsi haec reddenda an in publicum deferenda sint? si tantum naturale et gentium ius intuemur, ei qui dedit restituenda sunt: si civile ius et legum ordinem, magis in publicum deferenda sunt: nam male meritis publice, ut exemplo aliis ad deterrenda maleficia sit, etiam egestate laborare debet.“²⁴

Tento fragment je pozoruhodný z viacerých hľadísk. Po prvé, do veľkej hĺbky analyzuje vzťahy medzi zdánlivo úplne súladnými právnymi princípmi – *bona fides* a *aequitas*. Analýze tohto vzťahu sme sa venovali na inom mieste,²⁵ preto ju tu nebude reprodukovat'. Z uhla pohľadu nášho súčasného výskumu, je ale zaujímavé, že riešenia podľa *ius civile* a podľa *ius naturale/ius gentium* dáva do príkreho rozporu a kontrastu, pričom sa zdá, že Tryphonius mierne favorizuje nadradenosť *ius civile*. To samozrejme výslovne z fragmentu nevyplýva, hoci umiestnenie riešenia podľa *ius civile* na druhé, resp. posledné miesto, ho mierne favorizuje. Každopádne je však zarážajúce, že Tryphoninus ako veľký promótor prirodzeného práva vôbec pripúšťa možnosť, že v prípade konfliktu medzi ním a *ius civile*, vznikne minimálne „remíza“. Po druhé je tiež zaujímavé, že v tomto fragmente používa pojmy *ius gentium* a *ius naturale* viac menej synonymicky, pričom ich zvyčajne dáva do ostrého kontrastu. Tak či onak, daný fragment hovorí o možnej prednosti *ius civile* pred *ius gentium/ius naturale*.

4 ZÁVER

Na základe vyššie uvedeného môžeme formulovať niektoré závery. Z hľadiska vzniku úradu mestského prétora považujeme za vysoko pravdepodobné, že jeho príčinou bola potreba odčleniť časť konzulských právomocí osobitnému úradníkovi, ktorý by sa zameriaval na výklad práva. Považujeme to teda za praktický dôsledok vojenských výbojov Ríma, hoci sa rovnako dá predpokladať, v inkriminovanej dobe stúpila potreba pružnejších foriem regulácie, ktoré by preklenuli aktualizáčny deficit kodifikovaného obyčajového *ius civile*. V prípade vzniku druhej magistratúry – cudzineckého prétora – považujeme za kľúčové hlavne sociologické hľadisko. So stúpajúcim počtom cudzincov, ale aj so stúpajúcim počtom ich národných práv, sa systém začal zneprehľadňovať a *praetor urbanus* musel byť veľmi preťažený. Špecializácia teda bola nevyhnutná. Na druhej strane ale chceme opäť zdôrazniť, že podľa nášho názoru existovalo *ius gentium* dávno

²⁴„Dobrá viera, ktorá sa vyžaduje v kontraktach, predpokladá najvyššiu mieru spravodlivosti. Môžeme však odhadnúť mieru slušnosti s ohľadom na *ius gentium* alebo s ohľadom na predpisy civilného a prétorského práva? Napríklad niekto, obvinený z hrdelného zločinu, kto uschoval u teba sto aureov, bol deportovaný a jeho majetok bol skonfiškovaný. Môžu mu byť uschované peniaze vrátené alebo majú pripadnúť štátu? Ak by sme vzali do úvahy len *ius naturale* a *ius gentium*, mali by byť vrátené tomu, kto ich uložil. Ale ak prihliadame na civilné právo a zákony, musia byť dané do štátnej pokladnice, pretože ten, kto je hodný zlej povesti u ľudí má byť (aj) potrestaný chudobou, aby bol príkladom prevencie zločinu pre ostatných.“ (súkromný preklad)

²⁵ Porovnaj: ŠURKALA, J.: *Bona fides a aequitas v rímskom práve: analýza fragmentu Tryph. D 16,3,31*. In: *Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2016*, Bratislava: PraF UK, 2016, s. 329-335.

pred vznikom tohto úradu, pričom bolo dotvárané inými úradníkmi, pravdepodobne aj mestským prétorom.

Z hľadiska posúdenia vzťahových modalít medzi *ius civile* a *ius gentium* sme dospeli k záveru, že sa vyskytovali prakticky všetky logicky možné scenáre, hoci určite nie s rovnakou frekvenciou. Na základe prameňov sme zistili, že najčastejším prípadom stretu týchto dvoch subsystémov rímskeho súkromného práva bola ich súladnosť a harmónia. Na strane druhej ale musíme konštatovať, že ich vzájomná rozpornosť a nezávislosť *ius gentium* je v prameňoch pertraktovaná skoro rovnako tak často. Zaujímavou vzťahovou modalitou je síce uznanie nezávislosti *ius gentium* od *ius civile*, ale obidve tejto právnej premisy konštrukciou špecifického kvázi-inštitútu opierajúceho sa o normotvornú činnosť mestského prétora (prípád kvázi-ususfructu). Napokon sa v prameňoch raz vyskytol aj náznak možnej prevahy *ius civile* nad *ius gentium/ius naturale*.

Záverom teda môžeme konštatovať, že vzťahy medzi *ius civile* a *ius gentium* boli rôznorodé, nejednoznačné, potenciálne podmienené konkrétnou právnou školou alebo časovou etapou vzniku konkrétnych právnych noriem.

Pramene:

CORPUS IURIS CIVILIS. DIGESTA, *Tomus I.*, BLAHO, P., VAŇKOVÁ, J. (trans.), Bratislava: Euro Kodex, 2008.

CORPUS IURIS CIVILIS. *Text und Übersetzung*. I-V. Trans.: BEHREND, O., KNÜTEL, R., KUPISCH, B., SEILER, H. H., Heidelber: C. F. Müller Juristischer Ver., 1990-2012.

DAS CORPUS IURIS CIVILIS ROMANI in's Deutsche überetzung, OTTO, K. E., SCHILLING, B., SENTENIS, K. F. F. (trans.), Vols. 1-7, Leipzig: Verlag von Carl Focke, 1839-1833.

DIGESTA SEU PANDECTAE TOMUS I, LIBER I-XV FRAGMENTA SELECTA NEBOLI PANDEKTY. Preklad: BLAHO, P., SKŘEJPEK, M., VAŇKOVÁ, J., ŽYTEK, J. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2015, 701 s. ISBN 978-80-246-3063-2

IUSTINIANI AUGUSTI DIGESTA SEU PANDECTAE. *Testo e traduzione*. SCHIPANI, S. Vol. I-V-1, 2005-2014.

LIVY. History of Rome. English Translation by. Rev. Canon Roberts. New York, New York. E. P. Dutton and Co. 1912. Dostupné na:

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.02.0026%3Abook%3D6%3Achapter%3D42>

POLYBIUS, The Histories of Polybius, Vol. II, Loeb Classical Library, 1927. Dostupné na: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Polybius/3*.html

THE DIGEST OF JUSTINIAN, Vol. 1-4, WATSON, A. (trans.), Philadelphia: University of Pensilvania Press, 1985.

Použitá literatúra:

BLAHO, P., HARAMIA, I., ŽIDLICKÁ, M. Základy rímskeho práva. Bratislava: MANZ and VO PraFUK, 1997, 483 s. ISBN 80-85719-07-X

BRTKO, R.: Filozofickoprávne východiská prirodzeného práva v klasickom a justiniánskom období rímskeho práva. Bratislava: PraF UK, 2013, 172 s. ISBN 978-80-7160-344-3

BRTKO, R. Konceptia *ius gentium* a *ius naturale* v Gaiových Inštitúciách. In: Historické právne systémy a integrácia Európy, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2011, s. 41-46.

BRTKO, R. Postavenie a právomoci štátnych úradov (magistratúr) v období Rímskej republiky (510 pred n. l. – 27 pred n. l.) In: Ekonomický a sociálny rozvoj Slovenska: rozvojové trendy – manažment a podnikanie, Trenčín: Inštitút aplikovaného manažmentu, 2011, s. 38-52.

COLQUOHOUN, P.: A Summary of the Roman Civil Law, Illustrated by Commentaries and Parallels from the Mosaic, Canon, Mohammedan, English and Foreign Law. London: William Benning, 1849.

JOLOWICZ, H. F.: Historical Introduction to the Study of Roman Law. Cambridge: Cambridge University Press, 1932.

HAUSMANINGER, H., SELB, W.: Römisches Privatrecht. 9. Auflage. Wien, Köln, Weimar: Böhlau, 2001, 407 s. ISBN 3-205-99372-1

- HEYROVSKÝ, L.: Dejiny a systém soukromého práva římského. Třetí, rozšířené vydání. Praha: Otto, 1901.
- KINC, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: Římské právo. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 s.
- LENEL, O.: *Das Edictum perpetuum. Ein Versuch zu seiner Wiederherstellung*. Dritte Verbesserte Aufgabe. Leipzig: Verlag von Bernhard Tauchnitz, 1927.
- REBRO, K., BLAHO, P.: Římske právo. Tretie, doplnené vydanie. Bratislava, Trnava: IURA EDITION, 2003, 497 s. ISBN 80-89047-53-X
- SKŘEJPEK, M.: Římské právo soukromé: systém a instituce. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 350s. ISBN 978-80-7380-334-6
- ŠURKALA, J.: Bona fides a aequitas v římskom práve: analýza fragmentu Tryph. D 16,3,31. In: Mílniky práva v stredoeurópskom priestore 2016, Bratislava: PraF UK, 2016, s. 329-335.
- VANČURA, J.: Úvod do studia soukromého práva římského. Díl I. Praha, 1923.

Kontaktné údaje:

Mgr. Ján Šurkala
jan.surkala@flaw.uniba.sk
Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Šafárikovo nám. č. 6, P.O.BOX 313
810 00 Bratislava 1
Slovenská republika

Information About the Publication in English

Protection of rights in the context of the clash of legal cultures

Conference Proceeding Collection

- EVENT:** International Academic Conference **Bratislava legal forum 2016**
- DATE:** 21st – 22nd of October 2016
- LOCATION:** Bratislava, Slovak republic
- ORGANIZER:** Faculty of Law, Comenius University in Bratislava, Slovak republic
- SUMMARY:**

This publication represents the research papers presented on the International Academic Conference Bratislava legal forum 2016 which will was held on 21st and 22nd October 2016 under the auspices of Andrej Danko, the Chairman of the National Council of the Slovak Republic. The major topic of the plenary session was “Alternatives for the Direction of the EU – Integration or Disintegration“. The conference was held on the occasion of the 95th anniversary of delivering the very first lecture at the Faculty of Law by Professor Augustín Ráth who was the first dean of the Faculty of Law at CU in Bratislava and the first Slovak rector of Comenius University in Bratislava. The primary objective of the conference is to interconnect legal science with practice, present up-to-date issues and challenges faced by EU law and thus provide an excellent opportunity for holding discussions. In accordance with this objective, the conference is divided into plenary session and thematically oriented parallel sessions organized within sections which focus on current issues and challenges of modern Slovak, European and international law.

Each Paper includes the summary and key words in English.

Each Paper was peer reviewed by the autonomous reviewer.

CONTENT / OBSAH

MAINTENANCE OBLIGATIONS AND LAW IN THE CLASSICAL AND JUSTINIAN PERIOD OF DEVELOPMENT OF THE ROMAN LEGAL SYSTEM Róbert Brtko	5
THE CLASH OF THE LEGAL CULTURE OF LATIN AND EASTERN CATHOLICS IN AREA OF FORM OF MARRIAGE Veronika Čunderlík Čerbová	11
LEGES ROMANAE BARBARORUM: CHANGES IN THE PROTECTION OF INDIVIDUAL RIGHTS IN THE CONTEXT OF THE CLASH OF LEGAL CULTURES Martin Gregor	20
COMPETITION BETWEEN THE PROPERTY RIGHTS AND THE RIGHTS OF DEPOSITOR IN THE ROMAN LAW Jana Kováčiková	27
<i>CURATOR VENTRIS</i> AND ITS ROLE IN THE PROTECTION OF INDIVIDUAL RIGHTS TO A PREGNANT WIDOW AND NASCITURUS Katarína Lenhartová	35
PERCEPTION OF ROMAN LAW BY THE EARLY MODERN ENGLISH LAWYERS Matej Mlkvý	42
A RIGHT TO DEFENCE IN THE CANONICAL PROCESS Matúš Nemeč	53
TWO-TIER JURISDICTIONAL STRUCTURE OF PRAETOR URBANUS AND PRAETOR PEREGRINUS OFFICES AND THEIR MUTUAL INTERDEPENDENCE Ján Šurkala	59

BRATISLAVA LEGAL FORUM
BRATISLAVSKÉ PRÁVNICKÉ FÓRUM

2016

